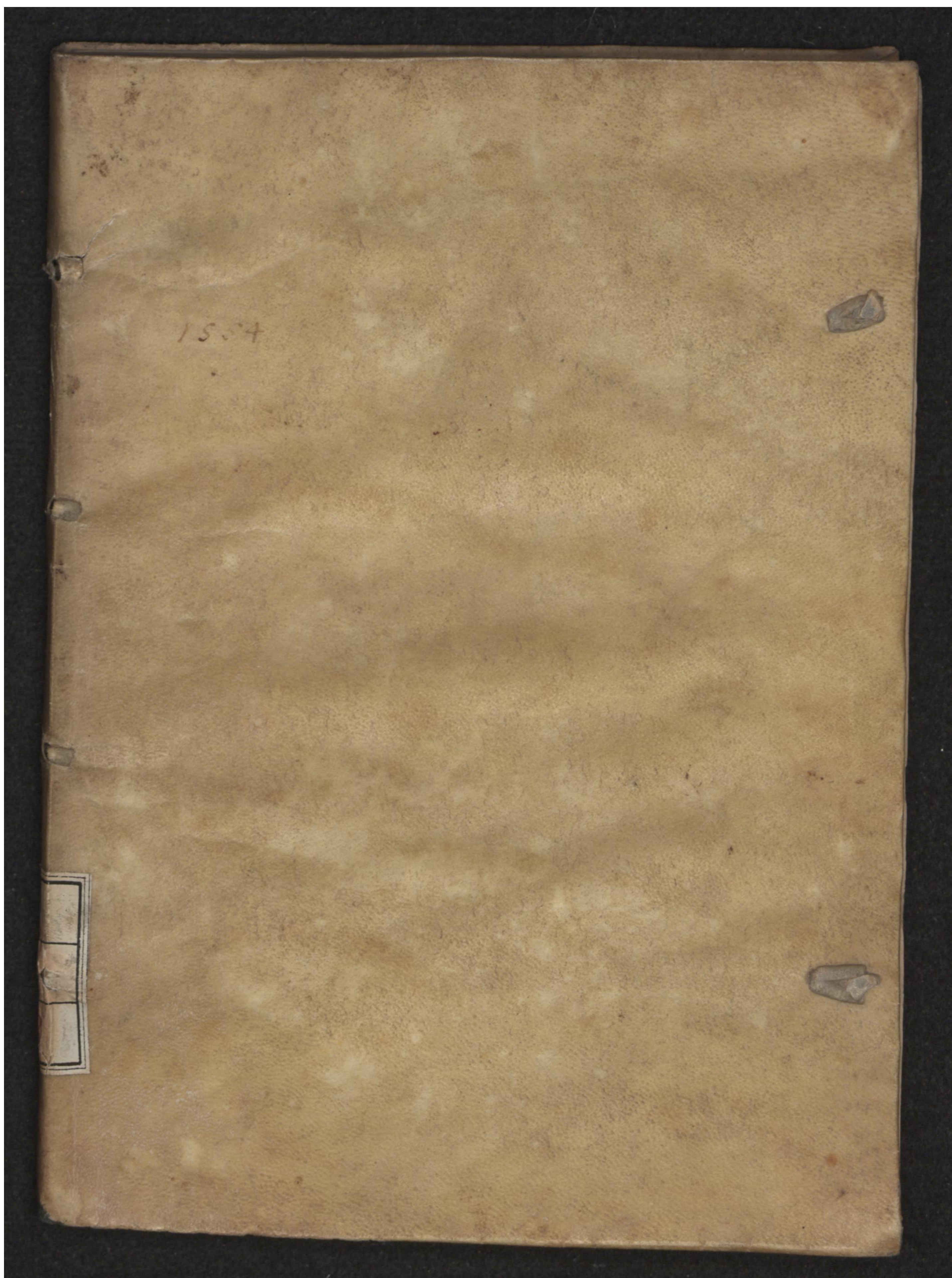
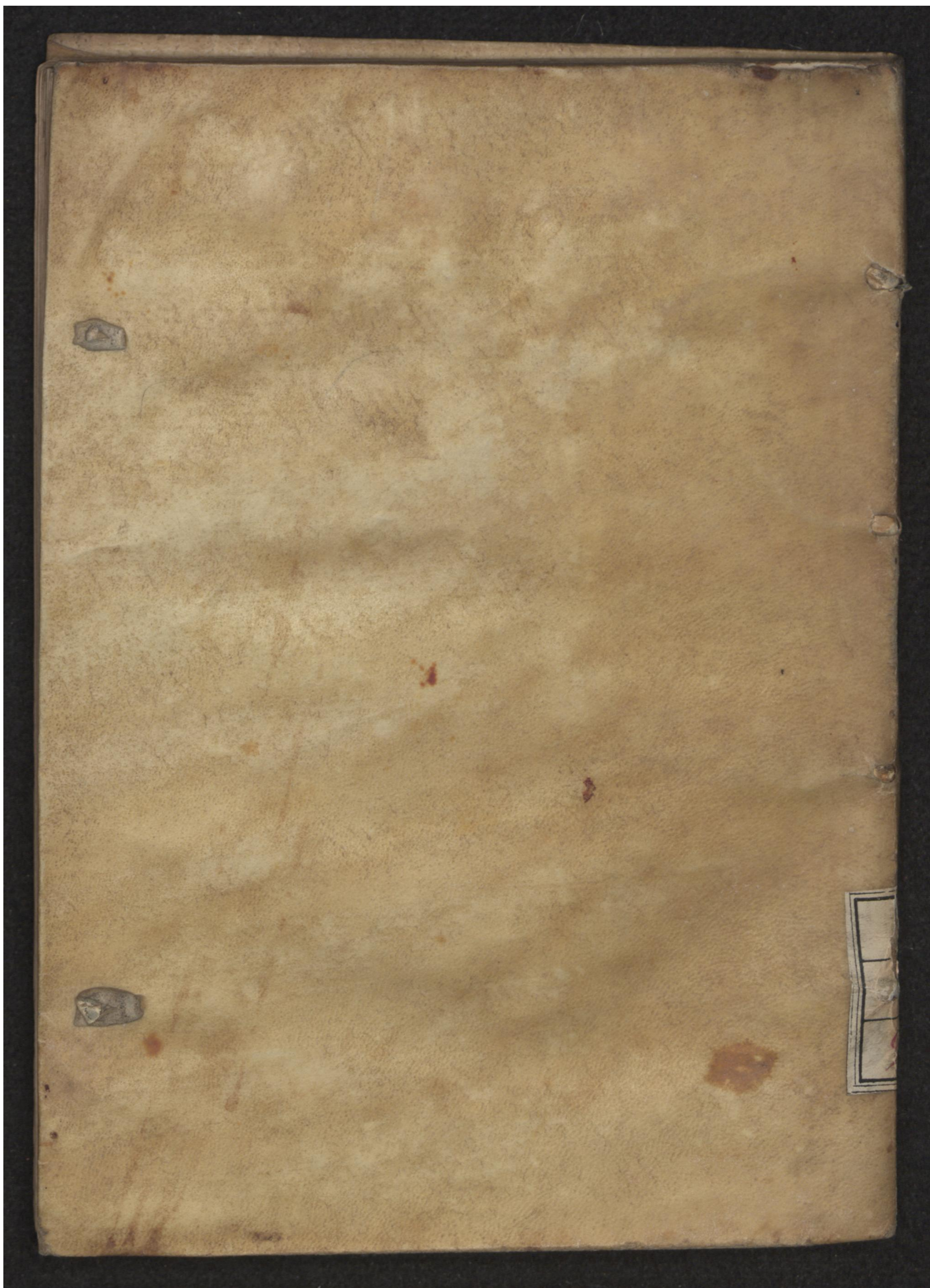
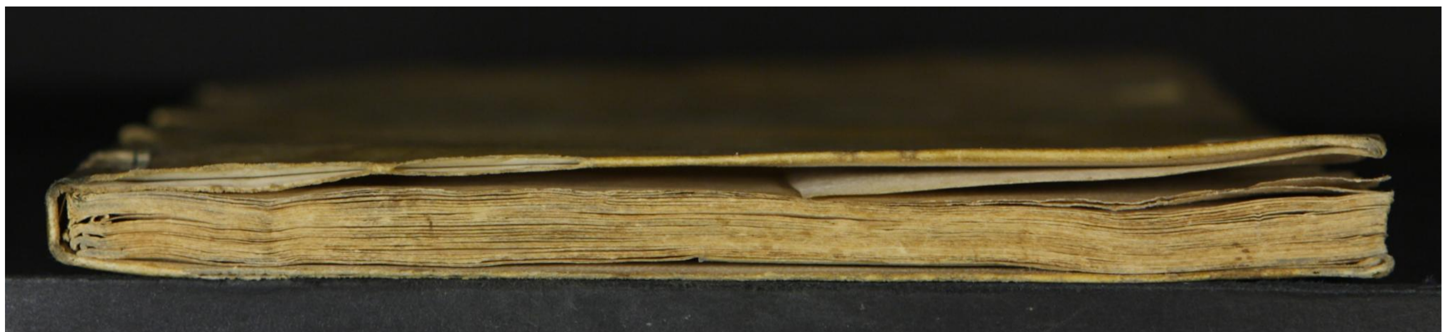

1554


Pachymeris Epit. in Aristot.
1 7 28










1. 7. 28

V

PACHYM.

us AR. Lat. RAS. int

# GEORGII PA-
# chymerij in vniuersam
## ARISTOTELIS DIS-
## *serendi artem epitome.*

Ioanne Baptista Rasario interprete.






PARISIIS,

*Apud Thomam Richardum, sub Bibliis aureis,*
*è regione collegij Remensis.*

1554.

*In hac epitome logices, hæc habentur.*

# Georgij Pachymerij in

## VNIVERSAM ARISTOTElis disserendi artem epitome.

### Ioanne Baptista Rasario interprete.



*Ris apud Hesiodum Thaumãtis filia est: Thaumas porrò est hominum indagãtium de quibusque rebus quæ in natura fiunt, dubitatio, atque admiratio, quo modo ea fiãt. Iris verò earum rerũ est inuestigatio ac cognitio, qua fit vt ex frequẽti dubitatione (quam ἀπορίαν Græci vocant) εὐπορία, id est facultas cõparetur, reique comprehensio. Quippe nisi hæsitet quis, nulla nunquam inquisitio fiat. quod si ita sit, ne inueniat quidem. Quamobrem philosophia quasi munus quoddã diuinum, cuiusmodi hominibus à deo necdum obuẽnit, nec obueniet vnquam, diuina quadam sorte delapsa est, mentis nimirum quædam beata actio, ac studium reliquis omnibus corporis occupationibus multo sublimius, vt quæ rerum causas, quæ sunt, quæque fiunt, inquirat, inuestigétque, quoad eius fieri potest. Etiam si nonnullæ res inexplicabili lege naturæ fiunt, euidentémque probationem refugiunt: quale est illud, quî fit vt Magnes ferrum attrahat, paleas electrum: quomodo Adamas hircino sanguine & ferro emolliatur: quo pacto Magnes cum Vrsa maiore vicissim conspiret: aliáque sexcẽta: quorum omnium causæ opifici quidem sunt perspicuæ, nobis occultæ. Res verò nonnullæ per se sunt cognoscibiles, vt mutis animantibus aliæ, sic hominibus pronunciata quæ medio carent, quæque causam aliam quanuis priorem anteuertunt. Nec enim decet initij aliud initium in immensum requirere, si constitui scientia debet. Homines igitur quasque res gerendas admirati, de re quærunt: ac eius causam vbi inuenerunt, in alteram admirationem reuoluuntur, priore, vt est in prouerbio, admirabiliorem multo, & præstantiorem, num quis aliud quid explicarit, præter quod philosophia inuenerit.*



Ythagoras philosophus maxima authoritate, philosophiam esse sapiẽtiæ amorem definiuit. hic enim cum sapientiæ nomen perlatè acceptum, vt videlicet idem quod ars significaret, inuenisset, id quod etiam poëta vsurpauit, apud quem ita dicitur,

Fecerat hæc sapiens faber, & cælauerat auro:

contraxit τ̃ σοφίας nomen, & sapiẽtiam rerum omniũ cognitionem appellauit: eos verò qui ei pareret, philosophos: & ipsorum cognitionem, philosophiã nominandã censuit: quod quidẽ nomen sapiẽtiæ amorem significat. Aristoteles vir iudicio atq; ingenio diuino, ea definitione philosophiã explicauit, vt esse illã artium artem, & sciẽtiarum scientiã diceret: non quòd ea ars sit, sed quòd est laudandarũ artium omniũ procreatrix, & quasi parẽs. ipsa verò tãtummodo scientia est, & scientiarũ omniũ principium & caput. Est enim scientia, eorum quæ vno & eodem modo semper se habent, cognitio, quæ nos ad finem eius rei cui operam damus, perducit, quẽadmodum in Cratylo præclarè scripsit Plato. Philosophia verò scientiarũ sciẽtia est, propterea quòd cũ cæteræ omnes singulorũ propriæ sint, vt geometria lõgitudinũ, arithmetica numerorũ, astronomia astrorũ, musice sonorum, (sunt enim hæc singula) ipsa philosophia in omnibus quæcunque sunt, versatur. res enim omnes prout res sunt, non autẽ quia lineæ, vel numeri sint, inquirit: res verò, quæ sunt artibus subiectæ, nõ habere, sed cognoscere ac demõstrare curat. Quapropter ille non linguæ solùm, verũetiam animi ac virtutis magister Plato, omnes ad eam capessendam impellere debet, cum ait: Quicunque philosophiã contemnunt, cæteràsque res cõsectantur, nihilo à Penelopes procis differunt, qui cum nõ possent Penelopen ad suam sententiam perducere, sese cum ancillis cõmiscebant. Habet etiam hæc sapientia subiectum quippiã, & finem sibi constitutum, quẽadmodum reliquæ omnes artes, atq; sciẽtiæ. nam medicinæ humana corpora subiecta sunt: eius finis, vt ea ad salutẽ reducat. Quin reliquæ etiã subiecta quædam & fines habẽt, in quibus versentur, ad quos referãtur, quò tẽdant, ne frustra in eis opera cõsumatur. quod in causa est, vt quatuor aliæ philosophiæ definitiones sint, quarũ duæ ex subiectis, & duæ ex fine sumãtur. Cuiusque nunc rei duplex est subiecta materia, duplexq; finis: siquis

verbi gratia, ĩ naui ædificãda ligna simpliciter, quæ ei rei subiecta sunt, velit, statim inueniet: at si abiegnas trabes requirat, difficulter reperiet, eo quòd magnũ studiũ ad has indagãdas sit adhibendũ. simili quoq; modo in naui simpliciter & omnino cõstruẽda eueniet. ad finẽ enim optatũ nullo impedimẽto deuenietur. at si lembũ aut triremem efficere animum induxeris, finem habebis lõgiorem, & magis ab vsu cõmuni cuiusdam nauigioli remotũ. nam quod facilius est, propius quoque est. Hoc quidem in philosophia nõ secus reperietur, cuius definitio ex propiori subiecto est ad hunc modũ: Philosophia est rerum, quia res sint, cognitio. neque enim est cognitio rerum, veluti si quis dicat numerorum, aut linearũ, sed quia res sint, siue diuinæ, siue humanæ: siquidem diuinæ in diuina natura cõstant & cohærẽt, humanæ verò ortui & interitui sunt obnoxiæ. Ex lõginqua ei subiecta materia definitio ita traditur: Philosophia est diuinarũ humanarũq; rerum sciẽtia, atque ex iis, earũ quæ ad occasum & ortũ propius accedũt. De finibus eadẽ habẽda ratio est. ex fine enim propinquo philosophia cõmentatio mortis est. Pleriq; enim qui adhuc vita & cõmuni spiritu fruũtur, mortui sũt, id est se à corporis obsequio diuellũt, et voluptates, quæ blãdissimæ dominæ sæpe maiores animi partes à virtute detorquẽt, bestiis relinquũt, & ĩ meditationibus viuũt: dicunturque ij mortẽ meditari, hoc est corpus ab iis rebus auocare, quæ animũ corruptelarum illecebris irretiunt. Ea tamen mortis cõmentatio nõ ita intelligẽda est, vt ab illo iuuene Ambraciota fuit, qui è muro se ĩ mare abiecit lecto Platonis libro, qui est de animo: quod Callimachi epigramma quod in eũ est, attestatur. Alterã philosophiæ definitionẽ, quæ ex fine remoto elicitur, sic Plato literarũ monimẽtis cõsignauit: Philosophia est homini cũ Deo similitudo, quoad eius ab homine fieri potest. Oẽs enim quicunq; secundũ philosophiã viuunt, cõtemplationẽ acquirũt, & rectam rerũ actionem, & virtutis vsum cõsequũtur. Est autem actio contẽplationis fons & principiũ: nec mẽs nostra susceptũ opus ad finẽ perducet, nisi pura & mũda in actione perseueret: sed hoc vtrũq; ad philosophiã pertinet, cuius omne opus est ĩ cognoscẽdo atq; agẽdo. Ita enim homines à fera agrestiq; vita ad humanũ ciuilemque cultũ deducit, vt fieri possit, vt homo veræ philosophiæ præceptis imbutus, modò eis vtatur, & verè viuat, proximè ad Deũ, quãtum eius rei capax homo est, accedat, & beatarum mentium perfruatur obtutu. Philosophia igitur perfecta scientia cum sit, perfectum quoque definitionum est sortita numerum,

Senarius enim numerus perfectus est atque absolutus, quoniam tria, illius dimidia sunt: duo verò, tertia eius pars: unum, sexta. qui numeri in unum conducti, senarium, qui perfectus est, & medius inter superuacaneum & diminutum constitutus, conficiunt.

## Philosophiæ diuisio.

Philosophiæ sunt duo genera: alterum in cognitione cōtēplationéque versatur, alterius est munus in agendo: quorū alterius veritas finis est, alterius bonum. Illud verò quod in cōtēplatione est, partim naturalium, partim diuinarū rerum est, partimq; mathematicarū. Eius verò quod in actione consistit, aliud ad mores conformādos, aliud ad domesticos instituēdos, aliud demum ad Rempub. administrandā pertinet: quas omnes partes Aristoteles Peripateticorum princeps mirabiliter est persecutus: & eā præcipuè tractationem perfecit, quæ est de natura. Nam disserēdi subtilitatem, vel disputādi prudētiam, nō philosophiæ partem illam quidem, sed instrumentū esse plerique dixerunt. Quemadmodum enim in artibus, instrumentū artis, ipsius pars nō est, vt ascia, qua ligna poliuntur, artis ædificādi pars nō est: (cæmentū enim, lapidésq; ac ligna, illius partes sunt) ita disserendi ratio philosophiæ pars nō est, sed instrumentum. id quod verisimile esse videtur, quòd demōstratiua ratiocinatio instrumentum est, quo vnaquæq; confirmatur aut infirmatur quæstio. ac ratiocinatio vel ex iis cōstabit, quæ per se fidē faciunt, & demōstratiua erit: vel ex iis quæ probabilia sunt, & dialectica efficietur: vel ex iis quæ probabilia videntur, & fallax euadet. omnis verò cōplexio, aut cōnexio (sic enim dici potest συλλογισμός) duas propositiones, et treis dictiones, quæ à dialecticis termini dicuntur, habeat. quæ quidē cōplexio est oratio, in qua positis quibusdā, aliud quid quā quæ posita sunt, ex iis ipsis quæ posita sunt, efficitur necessarió. Nā vt literæ sunt omnis orationis elemēta, ex literisq; syllabæ, ex syllabis demum oratio cōficitur: ita in omni ratiocinatione fit, cuius principia sunt termini, atq; ex terminis propositiones, ex propositionibus postea efficitur cōclusio. Oēs autem termini ad decem quasdā cōmunitates referuntur, Substātiam, Quātitatem, Quæ sub eādem rationem cadūt, Qualitatem, Vbi, Quādo, Agere, Pati, Situm esse, atque Habere. quæ quidem res à prima substantia esse dicūtur, tanquam ea quæ ab vna aliqua re originem trahūt, & ad vnam ambiguè referantur. siquidē substātia res est, quæ se pulcherrimè sustētat. Hæc decem genera rerum Philosophus κατηγορίας appellauit,

quòd de rebus quæ eis subiectæ sunt, dicatur. Vocatur quoque prima genera, eo quòd ipsis nulla alia superiora sint, cũ præsertim alia sub ipsis, & alia deinceps sub aliis sint cõstituta, vsque dum ad formas vltimas deuentũ sit, post quas nullæ aliæ formæ sunt, sed indiuidua, quæ sensibus nostris subiiciũtur. quibus quidẽ fit rebus, vt Porphyrius explicãs quid genus, quid species, quid differẽtia, quid propriũ, quidque accidens sit, ipsas videlicet quinque voces singillatim declarans, velit hunc suũ libellum omnibus qui de facultate disserẽdi compositi sunt, anteferri.

De quinque vocibus.

VOces de quibus feci suprà mentionẽ, quinque sunt, quanuis indiuiduum etiã existat, quod singulorum propriũ est, & sensibus percipi potest. tamen quoniã summa genera & nobis, & naturæ cognita sunt, (decem enim sunt) infimæque formæ etsi nos latẽt, naturæ tamen peruulgatæ sunt: indiuidua cùm scientiam fugiant nostram, naturæque ignota sint, quippe quæ labantur cõtinuò, sintque infinita, & infinitorũ haberi sciẽtia nullo modo possit, silentio inuoluũtur, & voces, quæ vniuersa quædã verba sunt, & de multis dicuntur, quinque supersunt. Genus enim est, quod in multis, iisq; specie differentibus, cũ rei natura exquiritur, dicitur: vt substãtia, atq; animal. nã animal de homine, equóque, & cæteris animãtibus, quæ specie differunt, cũ quid ea sint inuestigatur, dicitur. Species item de multis dicitur, cũ quid quicq; sit quæritur. verùm in iis tantũ dicitur, quæ numero differunt, nõ item specie. huius exemplum erit homo, qui de Petro & Paulo dicitur, qui non specie, sed numero intersunt. Differentia de multis iisq; specie differentibus in rei qualitate indaganda dicitur: vt id quod rationis compos est, in homine, & angelo, qui specie discrepant, dicitur: nã si quis nunc me roget, qualis homo sit, rationis esse participem ei respondebo. Proprium de multis, iisque numero differentibus enunciatur, nõ tamen in quæstione dicitur qua quid res sit inuestigatur, sed cum ex rei natura sit, atque in ea ipsa natura cernatur, plus aliquanto est. atque ita non in natura, sed in qualitate perquirenda dicitur: vt ridendi habilitas in homine. Accidens de multis ipsum quoque dicitur, iisque tum specie differentibus, vt nigror de ebeno, carbonéq;, ac coruo: tum numero solùm, vt candor de omnibus oloribus dicitur. idque in quæstione qua rei qualitas aut modus inquiritur, enunciatur. Accidẽtia enim, quæ post substantiã à qualitate sumuntur in qualitate indaganda: quæ ab aliis in modo dicuntur.

De iisdem quinque vocibus.

Aliquid præterea de iis dicendum est. Primum genus est, supra quod aliud genus esse nõ potest. itaq; ĩ species distribuitur, et vna earũ quæq; in species, hæq; rursus in species, donec ad vltima deueniatur. est enim vltima quã nulla alia sequitur, sed eam indiuidua consequũtur. Forma enim in alias formas nõ diuiditur illa quidem, sed in ipsa indiuidua: quæ ita appellantur, quòd in partes, multaque, & numero differentia dirimi distrahiq; non possunt. huiusmodi sunt Socrates, & id quod album est. Secundas verò substantias, eas dico, quæ primas consequũtur, quæ indiuidua sunt, genera & formas vocant, atq; Plato ea ante multa, Aristoteles verò post multa, vel in multis dixit esse. Exẽpli causa ponatur substãtia, & distribuatur in corpus, & id quod corporis expers est: corpus, in corpus animatũ, & inanimatum: animatũ, in id quod sensum habet, & id quod nõ habet: habẽs sensum, in animal ζωόφυτον, id est animalis & plãtæ particeps, & plantã: animal, in animal rationis cõpos & rationis expers: rationis cõpos, in mortale & immortale: mortale in species infimas, hominem, equũ, canẽ, & reliqua animantia: quæ in medio locata sunt, superiorum species, posteriorũ genera dicuntur. Ex differentiis verò aliæ diuidũt, aliæ efficiũt. Diuidẽtes sunt, quibus genera in partes diuidũtur, vt id quod animatum est, quódque inanimatum, sensumque habet, & nõ habet: ac ratione vtẽs, & carẽs, ætérnumque, ac caducũ. Efficiẽtes verò sunt formarũ procreatrices. nam si id quod inanimatum est, & sensus expers, in vnã naturã cõcludãtur, lapidem efficient. quod autẽ animatũ est, & sensus particeps, animalis vim, natarámque ac speciẽ absoluũt. animatum verò, & sensus expers, plãtæ vim complent: demum animal particeps rationis, & mortale, hominis: particeps rationis, & immortale, Deorũ: expers rationis, & mortale, belluarum genus complent. immortale verò, & rationis expers, Scyllam, vt est in fabulis, efficiunt: de ea enim his penè verbis scripsit Homerus,

Monstrum immortale malumque.

Proprium diuidunt in partes quatuor: primũ dicunt esse proprium, quod vni soli, neq; toti speciei conuenit, vt homini geometræ fungi munere. deinde quod toti, sed nõ soli, velut homini bipedẽ esse. tum quod soli, totiq; speciei, idque interdũ inest, vt omni homini in senectute canescere. postremò in quod hæc omnia cõcurrũt, quod in sola, totaq; specie, ac semper intelligitur, vt in homine natũ esse ad risum. etsi enim nõ semper ri

det, tamen ridēs dicitur, quòd semper aptum animum habeat ad risum. Hoc proprium maximè appellatur, quod reciprocetur. si enim homo sit, etiam aptus erit ad risum: & si quid aptum sit ad ridendum, cōtinuò homo sit necesse est. Accidentis genera sunt duo, alterū quod separari potest, alterum quod non potest. Ac sedere quidem in iis est, quæ separari possunt: nigror sic in Coruo inest, vt separari non poßit: id quod fit, quoniam nigror est insitus, atque à natura Coruis attributus.

## DE DECEM GENERIBVS. Cap. I.

DEcem summa genera cum sint, omnia esse ambiguè dicūtur. siquidē ab vna substātia, velut ea quæ ab vno sunt, nominantur. Homonyma sunt, quorū nomen cōmune est, definitio autem naturæ nomini congruens diuersa, vt animal, homo, & depictum animal. Synonyma dicuntur, quorum & nomen cōmune est, & eadem definitio naturæ nomini attributa, vt equus, & homo. nam etsi vtriusque diuersa ratio est, attamen quæ cōmuni nomini attribuitur, eadem est. nam animal vtrūque appellatur, & eadem est quæ naturam explicat, definitio. est enim animal, natura animata sensus compos. Polyonyma sunt multa nomina in vna natura cohærentia, atque idem significantia, vt ensis, gladius, ac sica. Heteronyma sunt, quæ neque in nomine, neq; in re cōmune quid habent, velut animal, & scientia. hæc diuersi quoque generis dicuntur, quorum & partes & differentiæ sunt dißimiles: quippe cum id quod ratione vtitur, & quod ratione caret, mortaléque & immortale, animalis differentiæ sint: scientiæ verò, cognitio, contemplatioque, atque actio.

Principium est, ex quo oriuntur, & in quod extremum recurrūt omnia. Hæcq; decem summa genera simplices quædā res sunt: quæ quoniā res tantummodo significantes sunt, si dicātur, nec verū nec falsum enūciabunt. quæ res facit, vt iis pro principiis atq; elemētis vtamur, & terminorū nomen inuenerint. quorū principē locū substātia obtinet, ad quā naturæ omnes reducūtur. quamobrem de genere primo primū dicamus.

## De substantia. Cap. II.

Substantia prima indiuiduum est, eaq; nec de subiecto vllo dicitur, nec in subiecto vllo inest, vt Petrus. nam quoniam in substātiis alia cōmunia quædam sunt, alia singulorū propria, (eadem quoque accidētium est ratio) communia siue substantiæ, siue accidentia sint, cum de iis quæ minus latè patent, enunciantur, de subiecto dicūtur. singula verò, si substantiæ sint, neque in subiecto erunt, neque de subiecto dicentur. si ve-

rò fuerint accidẽtia, de ſubiecto quidẽ nõ dicẽtur, ſed in ſubiecto inerũt: in quopiã enim ſubiecto cernũtur, non ſecus ac cõmune accidẽs in ſubiecto dicitur. Cum itaq; quatuor ſint, in ſubiecto, non in ſubiecto, de ſubiecto, nõ de ſubiecto: ſex coniugationes omnia faciunt. nã ſi vnũ à quatuor adimatur, cæteraq; quæ superſunt, duplicẽtur, ſex fiẽt. ita ſit, vt duæ cõiugationes, videlicet in ſubiecto, non in ſubiecto, & de ſubiecto, non de ſubiecto, non conſtent: reliquæ quatuor, vniuerſas & ſingulas ſubſtãtias vniuerſaq; ac ſingularia accidentia efficiant. nã hæc, de ſubiecto, & nõ in ſubiecto, vniuerſas: nec de ſubiecto, nec in ſubiecto, ſingulas ſubſtãtias abſoluit: de ſubiecto autẽ, & in ſubiecto, vniuerſa accidẽtia: in ſubiecto, & non de ſubiecto, ſingularia cõplet. Prima igitur ſubſtantia ea eſt, quæ nec de ſubiecto vllo dicitur, nec in ſubiecto vllo ineſt. eſt enim ſingulorũ propria, & ſeipſa ſuſtentat. quam quidem ſubſtantiam ſub ſenſum noſtrum cadẽtem, & ea quæ in ſubiecto ſunt cõprehendentem, Ariſtoteles propriè, & primũ, & maximè appellauit: ſecundas verò, ſpecies potius quàm genera, quoniã ad primam naturã propius accedũt. Hæc propter Platonẽ dixit. Volebat enim Plato ideas eſſe primùm & maximè ſubſtãtias, quæ & genera et ſpecies ſunt. quas ſanè formas quidã defenſitarũt, quòd eas, rationes eorũ quæ ſunt apud Procreatorẽ, effectrices exiſtimarent. Vnde illud ſermone tritũ eſt, Quæ non ſunt, tãquam ſint, appellat: cũ de Platone loquuntur. Omniũ porrò ſubſtãtiarum propriũ eſt, in ſubiecto nõ eſſe: ſed hoc in differentiis etiã intelligitur. Ex quo cõficitur, vt hoc omniũ ſubſtantiarum proprium ſit, & non quarundam, veluti bipes hominis. Id quoq; & ſubſtantiis & differentiis propriũ eſt, vt quæ ab eis dicuntur, eadem ratione dicãtur omnia. Hoc autẽ nõ eſt omnibus attributum, quoniã ex prima ſubſtantia, quia de ſubiecto nullo dicitur, nulla dicendi ducitur ratio. Differentias verò de iis quæ ſe participãt, eadẽ ratione dici, eſt ex hoc perſpicuum. nã quod ratione vtitur, de homine dicitur: homo enim & rationis compos eſt, & ratione vtitur. Omnis enim ſubſtãtia, quid quicque ſit, ſignificat: nõ autem quale, vt accidẽtia. Ac in primis quidem ſubſtãtiis nõ eſt id dubium, ſed ſecundæ quale quid ſit, potius ſignificãt. Plato verò voluit illas quid ſit ſignificare, quòd eas per ſe cõſtare, & cæteris præſtare videret. Ariſtoteles verò cenſet eas qualitatem ſignificare. ait enim genera vel poſteriora, vel nihil eſſe. Iã hoc etiã ſubſtantiis inſitum eſt, vt nihil ipſis ſit contrarium. Sed hoc proprium non eſt ſubſtantiæ, quin etiam in pleriſque aliis hoc cernitur, veluti in

quãtitate. rei enim duorum cubitorum, aut trium, nihil contrarium est, neq; decem, neq; cuiquã rei generis eiusdẽ. Sed hoc substantiæ est propriũ maximè, vna eadémq; cum sit numero, vim habere cõtraria accipiẽdi, veluti vnus idémq; homo aliàs ægrotat, aliàs valens est. vnaq; atq; eadem anima est quãdoq; bona, quãdoq; mala. At arbitraretur quispiã cõtraria accipere & orationẽ posse, & opinionẽ. Videtur enim eadẽ vera & falsa oratio: vt si vera est oratio, sedere aliquẽ cũ is surrexit, hæc ipsa oratio falsa erit, atq; etiã opinio. Attamen magna est dissimilitudo, quoniam oratio & opinio manẽt ipsæ quidem immobiles ex omni parte, sed ea re quæ subiecta est, immutata, in eis contraria nasci videntur. Quare proprium substãtiæ præter cætera summa genera est, vt cum vnum & idem numero maneat, immutatione sui vim habeat accipiendi cõtraria.

De quantitate. Cap. III.

Quantorum aliud disiunctum est, aliud coniunctum. disiunctum autem est, vt numerus, vt oratio. cõtinuum, vt linea, extremitas, corpus, locus, & tempus: nã quantũ esse orationẽ ex hoc perspici potest, quòd syllaba breui longaq; ponderatur. Præterea quantorũ aliud ex partibus constat quæ habent situm inter se: aliud ex iis quæ nõ habent. Prioris generis sunt, linea, superficies, corpus, & locus. Posterioris verò, numerus, oratio, & tempus. Et hæc propriè quãta sunt, ex quibus ea quæ cõiuncta sunt, infinitã diuisionem suscipiunt: præterea disiuncta habẽt multa & pauca, cohærẽtia verò magna & parua. Dicitur autem res multũ alba, sed alba quantitas non est, verùm ita forma quadam loquendi dicitur. Longam quoque actionem dicimus temporis causa, quod quantum est. Quantorum etiã maximè proprium est, vt paria vel imparia dicantur.

De iis quæ sub eandem cadunt rationem. Cap. IIII.

Ea autẽ sub eandem rationẽ cadunt, quorũ vis omnis aliorũ esse dicitur, vt est apud Platonem: vel vt postea definiuit Aristot. quorũ vis omnis aliorũ esse dicitur, aut quoquo modo ad alia refertur. Ac prima quidem definitio talis est, vt substantia omnis vix possit vitare quin cũ hoc genere quo de agimus cõiũcta sit: secũda verò omnes substãtias ab hoc genere disiungit. cũ enim omnes substãtiæ vel cõmunes sint, vel singulorũ propriæ, velut homo, et Socrates, qui etiã quidã homo dicitur, aliæq; sint vniuersa quædã, et aliæ partes, vt homo, et ipsius manus in genere, et Socrates, & ipsius manus, quæ & quædã manus dicitur: perspicuũ est, ex aliis nõ induci ea quæ cũ aliquo cõferũtur illius definitiõis causa, qua ita

explicabantur, quorum vis omnis aliorum esse dicitur: cùm neq; aliquis homo, alicuius aliquis homo dicatur: neq; manus quædam, alicuius quædam manus. esset enim id valdè leue, ac nugatorium. sed neque vniuersus homo, alicuius homo est. atque vniuersa manus, quæ cùm vniuersa sit, illud nomen Aliquis non habet adiunctum: nam si ad eam nomen illud adderetur, parum abesset, quin ex iis esset quæ cum aliquo comparantur. est enim manus, cuiusdam manus. Atq; hæc quidem ita se habebũt, si prior definitio huius generis quod pertractamus, valeat. quòd si posterior definitio magis idonea videatur esse, non item: propterea quòd is qui manum viderit, statim cuius sit norit. siquidem manus solis hominibus à Deo sunt tributæ secus enim nihil necessarium esset, quippe cùm posset quispiam manum non ignorare, licet totũ corpus tegeretur. Qui item maius quid scit, quo maius sit, habebit exploratũ. Verum si infinitè maius minore dicatur, non scientia erit illa quidem, sed coniectura: nam si aliud sibi consimile nactum sit, nullo maius erit. quique id quod melius est, cognouit: quo melius sit, itidem nouit. si verò non definitè nouerit illud aliquo peiore melius esse. scientiam non habebit. nihilo enim melius est, si cum nullo quod ipso melius sit, comparetur.

## De qualitate. Cap. V.

Qualitas est, ex qua aliqui quales nominantur. Longè verò facilius quales, quàm qualitates sub cognitionem cadunt. Est item habitus, atque affectio. Atq; habitus, vt scientiæ, atque virtutes: affectio, vt morbus, vt bona valetudo. Quæ autem longinquiora & permanẽtiora sunt, habitus dicuntur. Quæ verò facilè commutari, celeritérque euelli possunt & distrahi, affectiones appellãtur. Vis quoq; naturalis, & imbecillitas: duritia, & mollities: valens, & ægrotũ corpus. quod enim valẽs est, habet bene valendi facultatem: morbosum verò ad id ineptum est. ex quo genere alios ad cursum valere, & ad cæstibus contendendũ, idq; non ex vi, sed ex habitu, valentes scilicet currere, & cæstibus contendere, non quòd affecti sint quodã certo genere, dicimus. Affectio item, & patibilis qualitas. Atq; affectio fortuita est, & facilè euelli potest. Patibilis autẽ qualitas ortũ habet ab affectionibus, siue à morbo, nec facilè corrigi potest, at per omne tẽpus ætatis valet. Sed nõ ex affectionibus aut motionibus quales nominamur (neq; enim qui erubuit, ob eã causam quòd sit pudore affectus, ruber vocatur: nec qui metu expalluit, pallidus) verũ à patibilibus qualitatibus nominamur, vt iracundi & lenes dicuntur, non

qui ob aliquam commotionem casu & temerè ira commoti, tunc iracundi sint, aut metu perterriti, tum mansuefacti existant, sed quòd illa affectio eis semper inest. Quartũ qualitatis genus est figura & forma. Figura quidem in iis quæ inanimata sunt, dicitur, vt est apud Euripidem,

O ædium figuræ.

Forma, in iis quæ animata sunt, ex qua formosi homines appellantur. Quales autem ex qualitatibus aliqui dicuntur, quæ ortæ ab vno, variè cõmutantur: interdum etiam cùm id quod quale dicitur, ab ea qualitate nomen nõ mutuatur, vt à virtute præditus. Sunt autem paronyma, quæ ab vno habent ortũ, & diuersè mutantur: varietásque illa qua mutantur, finis dictionis est, vt grammatica grammaticus. Euenit quandoque vt ambiguè quippiam ex qualitatibus quale dicatur, vt à grammatica, grammatica mulier. Sunt autem quidam, qui propterea quòd nulla nomina qualitati imposita sunt, nomina sua ab eis non ducant, velut cursor, & pugil, qui ex vi innata nominatur, nomen ab vlla qualitate nõ traxit. neque enim imposita sunt rebus iis nomina. quòd si essent, non essent hæ affectiones, sed scientiæ, à quibus hi pugiles & cursores nominantur, non ex vi insita, sed propter affectionem: nã à pugillationis scientia pugil appellatur is qui ea præditus est, non propter vim, vt si quis maximis corporis viribus poßit pugnis certare, nunquã verò, vel fortasse aliquando certauerit. Illud quoq; de patibilibus qualitatibus scire debemus, ex eis alias esse quæ ex affectionibus oriantur, vt candor, & nigror, quæq; sunt eiusdem generis. alias, quæ ipsæ in sensibus motum quendam & affectionem efficiant, veluti dulcedo, amaror, itémq; calor, & frigus. Postremò qualitatis proprium est, ab ea aliquid simile aut dißimile nominari.

Agere & pati. Cap. VI.

Agere & pati, repugnantiam recipiunt. nam & calefacere & refrigerare sunt inter se contraria, calescere item & frigere. Atq; etiam magis & minus. licet enim magis & minus calefacere, minúsque calescere & magis, & maiorem ac minorem dolorem percipere.

Situm esse. Cap. VII.

Situm esse, à situ nomen habet. est autem ingressus, cursus, accubatio, inclinatio, seßio: quo fit, vt ingredi, currere, accumbere, inclinare, ac sedere, sub hoc genere constituantur.

De habendi generibus. Cap. VIII.

Habere idem declarat, quod vestitum esse, & armatum esse: cuius

genera sunt plurima. aut enim habere aliquid quispiā dicitur ut qualitatē, nam valetudinē aut grāmaticen habere dicimur. Vel ut quantitatē, ut dicitur quis habere magnitudinē triū cubitorū. Vel ut ea quæ ad corpus pertinēt, ut habere vestē. Vel in parte, ut in digito annulū. Vel tanquā partem, ut manū. Vel tanquā in vase, ut amphora vinum. Vel ut possessionē, ut domum, & agrum. Utq; etiam mulierē habere dicimur, qua significatione dictum est à Poëta, Quique habuere Phylacen.

Et ubi, ut in Lyceo. Quando, ut anno superiore, hodie, cras, cæteráque omnia generis eiusdem.

De contrariis. Cap. IX.

Contrariorum genera sunt quatuor. Unum eorum quæ sub eandem cadunt rationem, nam maius minori cōtrarium est: alterum eorū quæ adversa sunt, ut bonū malo: tertiū eorū quæ priuantia dicūtur, ut cæcitas, & aspectus: sciētia, & ignoratio: quartū eorū, quorū alterum ait quid, negat alterū, veluti Socrates sedet, Socrates nō sedet. Cumq; prima tria genera verū & falsum non distinguāt, quartū distinguit. neque enim in eo quod eorum est, quæ cū aliquo cōferūtur, mihi dices, maius est, minus est: quippe cū hæ sint affirmationes, nec sub eādem rationem omnino cadant, sed maius & minus, videlicet sine verbi alicuius adiunctione, & cōiugatione: idq; mai⁹ & minus, nec verū nec falsum significabit. Simili quoq; modo liquet in bono & malo, priuatione atque habitu, quòd hoc absolutè verū nō sit, & illud falsum, quemadmodū in affirmatione & negatione liquidò apparet. nā bonū & malū si per se nuda proferantur, nihil quicquā veri & falsi significabūt. quòd si quis, est addat, itaq; aiat, hoc viuēs est, hoc mortuū est, velitque alterū verū esse, & alterum falsum, sciat is effici illud posse, modò Socrates sit: et horū neutrū verū esse, si Socrates nō existat. In affirmatione verò & negatione, siue id quo de verba fiūt, sit siue nō sit, partim verum, partim falsum dicimus: veluti Socrates viuit, Socrates nō viuit: vel loquitur, aut nō loquitur. alterum enim horū & cū Socrates sit, atque etiā nō sit, verū est, falsum alterum.

De modis Prioris. Cap. X.

Prius quadrifariā dicitur. Primum genus est tēporū ordine, ex quo aliud alio antiquius est. Alterū quod non retrò dicitur, cū rei status indagatur: in quo genere vnum est duobus prius. nā si duo sint, cōtinuò sequitur vnum esse. vnum autē si sit, duo quoq; sint, non est necesse. Tertium ordine quodā prius appellatur, id quod in sciētiis videmus. elemēta enim

priora sunt ordine iis quæ describuntur. Aliud eius genus est eorum quæ reciprocãtur, cum rei status tractatur. id enim quod causa est cur sit alterum, ordine naturæ prius dicitur. nam si homo sedeat, vera erit oratio, sedere hominem. atque illud sedere, causa est cur oratio vera sit. at oratio vera minimè causa est cur res sit. Quæ sanè prioris genera cum tot sint, totidem posterioris esse dicentur.

Simul. Cap. XI.

Quæ simul sunt, tripartita dicuntur, quorũ ortus eodẽ est tẽpore, quæ vicissim retrò cõmeãt in tractãda status argumẽtatione. neutrũ enĩ causa est ortus & status alteri: sicut in duplo & dimidio dicebatur. cũ enim duplũ sit, dimidiũ itidẽ erit. dimidiũ cũ sit, erit etiam duplum. hîcq; neutrũ ortus alterius causa est. et quæcũq; inter se ex eodẽ genere diuidũtur. nam id quod rationis cõpos, & quod rationis expers est, animal simul dispertiũt. Regula enim quædã est, qua dicitur, In quibus prius quid est, ac posterius: id quod de iis cõmuniter dicitur, genus esse nullo modo potest.

De generibus motus. Cap. XII.

Genera motus sex sunt, ortus, interitus, accessio, decessio, cõmutatio, & loci mutatio. Ac generatio quidem & interitus ad substãtiam pertinent. accretio autẽ & diminutio quantitatis sunt. alteratio in qualitate versatur. loci mutatio, vbi. Videbũtur fortasse accretio et cõmutatio eædem esse, attamen non ita se res habet. quadratum enim si ei additamentum accedat, augebitur illud quidem, sed non commutabitur.

DE INTERPRETATIONE. Cap. I.

DVæ dictiones ex libro in quo de summis generibus agitur, ad hãc doctrinã assumũtur, vt propositio cõponatur: nõ secus ac duabus è literis syllaba coniungitur: veluti, Socrates scribit. nam Socrates à substantia est: scribit verò, sub ipsum agendi genus reducitur. Ex iis dictionibus altera subiicitur, altera de illa subiecta dicitur. Præterea altera nomen est, & altera verbum. Nõ homo, nominis vim non obtinet, sed nomen infinitum appellatur: queẽadmodum etiam non graditur, non appello verbũ, sed verbũ infinitum. Ex duabus igitur dictionibus seu terminis, subiecto videlicet, & eo qui de subiecto dicitur, propositiones fiũt, atque ex subiecto termino, siue is sit definitus, siue etiã infinit⁹. Determinatiões autẽ, quæ subiecto copulãtur, quatuor sunt, ex quibus duæ, Omnis & Aliquis, aiũt: duæ, Nullus & Nõ omnis, negãt: quibus hoc nomen impositũ est, quòd orationem nostrã determinent ac definiant, vtrum vniuersæ,

an præcipuè habeatur, & num sit aiens, vel negãs. Sũt verò & tres materiæ: Necessaria, quæ videlicet cohibet in se naturalem efficiẽtiam, vt homo respirat. Fortuitò antegressa, quam cõtingentem vocãt, qualis est, homo lauatur. Et quæ fieri non potest, vt homo volat. Tria demũ tẽpora sunt, instans, præteritum, ac futurũ. Ex determinationibus autẽ duæ aiẽtes sunt, duæ negãtes: quibus ad terminos adiũctis quæritur repugnantia. Repugnantia enim oratio contraria est: vt si affirmatio sit vera, negatio falsa sit: siq; negatio vera sit, affirmatio falsa existat: ita tamẽ, vt vtræque simul veræ vel falsæ in tribus tẽporibus & tribus materiis nõ sint. Materiæ ex eo dicũtur, quòd extrinsecus appareãt: si verbi gratia lebetem dixero, exterior materia videbitur, quæ vel aurea sit, vel argẽtea, vel ænea. Ita cum respirare hominem dico, necessaria materia fit manifesta. Illud enim necessariũ est, quod alio modo se habere nõ potest. cũ enim dicimus, homo rationis expers est, illa materia intelligitur, quæ fieri non potest: quæ sic appellata est, propterea quòd nũquam fiat. Cùm verò hominem ambulare dicimus, materia fortuita explanatur. Fortuitũ appello, quod esse & non esse potest. In singularibus igitur duæ repugnãtiæ sunt, si determinationes vtrisque terminis non coniungantur, veluti Socrates cogitat, & respirat, vel respirauit, vel respirabit. Socrates nõ respirat, nõ respirauit, vel nõ respirabit, hæq; sunt in tribus tẽporibus, atque in ea materia quæ naturalem efficientiã in se cohibet: affirmatióque vera est, & negatio falsa. Eodem etiã modo Socrates volat, volauitue, aut volabit. Socrates nõ volat, vel non volauit, vel nõ volabit, idq; fit in tribus eius materiæ tẽporibus, quæ fieri nõ potest, cuius affirmatio falsa est, veráque negatio. Similiter quoque Socrates lauatur, vel lotus est, vel lauabitur. Socrates non lauatur, vel nõ lotus est, vel non lauabitur: in tribus tẽporibus eius materiæ dicitur, quæ est fortuitò antegressa: alteráque vera est, altera falsa. id tamen in præterito atq; instanti ita se non habet, quoniã in illis alterũ propositum sine dubio falsum est, alterũ verum. in futuro verò, vt sors tulerit. si enim vnum verũ sit, aliud falsum erit. quo sanè modo nobis est cõparatum, vt fatũ euitare poßimus. Hæc de singularibus sint nobis dicta. singuli enim sunt Socrates & Plato: illæ verò quæ vniuersæ sunt, si absque determinatione efferantur, infinitæ & vniuersæ, tanquam nõ vniuersæ dicẽtur, propterea quòd cum homo vniuersalis sit, nõ vtimur repugnãtia tãquam vniuersali cũ determinatione. Hæ itaq; propositiones in materiis, necessaria, & quæ fieri nõ po-

test, in tribúsq; tẽporibus verũ & falsum distinguũt. homo enim respirat, respirauítq;, ac respirabit, vel non respirat, & nõ respirauit, ac non respirabit. itẽ homo volat, volauítq;, & volabit, vel nõ volat, nõ volauit, nõ volabit. nã in materia fortuita affirmatio cũ negatione vera est, vt homo lauatur, vel lotus est, vel lauabitur: homóq; nõ lauatur, non lotus est, & nõ lauabitur. vtræq; enim veræ sunt: quippe quæ sine determinationibus cùm sint, vtranq; rationem ingrediũtur, simúlq; verũ dicunt. Ea re fit, vt illæ quæ determinatæ nõ sunt, non semper verũ & falsum distinguãt. Nunc est de ipsis determinationibus disserendũ, ex quibus nõnullæ vniuersæ vt vniuersæ dicũtur. siquidem & determinatio vniuersa, & nomẽ vniuersum inuenitur: vt hoc exemplo planũ fiet: Omnis homo respirat. illa vox, omnis, singulos homines complectitur, & nullũ omnino omittit. Duæ igitur vniuersæ determinationes Omnis & Nullus, excellentiores sunt: quoniã verum & falsum in omni tẽpore omniq; materia disiungũt. Quòd si ita se res habet, negantes vocabũtur: si secus, aliud quoddã nomen sortiãtur oportet. hæ quidem ita cõponuntur, Omnis homo respirat, respirauítue, aut respirabit: Nullus homo respirat, vel respirauit, vel respirabit. & hæ sunt in tribus tẽporibus, in materia necessaria, & affirmationes veræ sunt, ac negationes falsæ. Omnis item homo volat, volauit, aut volabit: Nullus homo volat, volauit, aut volabit, in tribus temporibus negationes veræ, & affirmationes falsæ sunt. Præterea, omnis homo lauatur, vel lotus est, vel lauabitur, id fit in tribus tẽporibus, in fortuita materia, & vtræq; propositæ simul mẽtiũtur, disparatæ tamen nõ sunt. quonã igitur nomine appellabuntur, si negãtia dici nõ possunt? neq; enim vbiq; verũ & falsum dirimũt, neq; omnino aduersa sunt, quanquã hoc nomẽ his propositionibus duobus aduersorum modis cõuenire videtur. Aliqua enim aduersa sunt, inter quæ nihil intermediũ interiectum est, velut inter lucẽ & tenebras, vitã & mortẽ. Aliqua sunt quæ mediũ quid habent, cuiuscemodi sunt calor & frigus, quorũ medius est tepor: itémq; cãdor & ator, quorũ medium est fuscũ: cæteriq; colores, qui ex iis aduersis sunt, inter quæ mediũ quiddam intercedit. est enim illis aduersis ita natura cõparatum, vt vtrunq; deficere poßit, vt ad medium illud sese adiungat. Ob eámq; causam hæ repugnantiæ aduersæ dicentur, propterea quòd si vtræque in materia contingenti deficiãt, supererit illarum mediũ. Euenit enim aliquem hominẽ & lauari, & lotum esse, ac lotum iri, id enim erit in cõtrariis medio vacan-

tibus, quoniā in eo quod recipit, necessitate quadā alterum inest: ut in animali vita vel mors inerit, vel etiā morbus, vel bona valetudo. Hæcq; aduersa dicetur, ob eā causam, quòd in ea quoq; materia quæ fieri nō potest, altera ex propositionibus necessariò adsit, hoc est verum dicat. Secus omnino disparata vocarētur, eo quòd disparata apta sint vt ab illis absint, quæ aduersa recipere nullo modo possunt: in eo autem quod aduersa recipit, simul adesse nō queūt. Simili quoq; modo propositiones abesse possunt, veluti simul falsum asserētes: adesse non omnino possunt. Cū igitur vniuersæ ad repugnantiā efficiendam adhibeātur, singulorum propriæ in omni tēpore & in omni materia in repugnantiā nō satis cōuenienter coibūt. illæ tamē non itē. quod vel maximè fit, quòd in necessaria materia in omni tēpore verū et falsum distinguunt. quidā enim homo est animal, propterea quòd omnē hominem aīal esse verū est, fuitq;, & erit. at, nō omnis homo est aīal, in tribus tēporibus est falsum. Haud sec⁹ in materia quæ fieri nō potest. si enim dicatur, aliquis homo est lignum, in tribus temporibus falsum erit. Nō oīs verò homo lignum est, in tribus tēporibus verū censetur, quòd nullus homo lignū sit. Quemadmodū autē in materia necessaria aliquis cū omni, verū dicit: sic in ea etiā quæ fieri nō potest, nō oīs cū nullo, verè dicetur. Etenim in fortuita vtræq; sunt singulares, qua quidem in materia in tribus tēporibus simul veræ sunt: cū & quidā homo, & nō oīs homo lauetur, lotúsq; sit, atq; etiam lauādus sit. Cum itaq; aientes semper nō sint, et in fortuita materia simul verum dicāt, quonā noīe vocabuntur? nā aduersæ nō dicentur, vel ob eā causam, quòd simul veræ existant. Appellabuntur igitur aduersis cōtrariæ, & altera alteri subiecta in vniuersis & cōtrariis, propterea quòd sub illis cōstituuntur. Atq; his singularibus illæ pares sunt, quæ determinationes non habent, quoniā eas in materia fortuita simul veras esse affirmauimus, et vniuersas tanquā minimè vniuersas appellauim⁹: velut homo deābulat, homo nō deābulat. Idq; valdè meritò factū est, propterea quòd si determinatione vacātes similes determinatis futuræ sint, semper peioribus cōiungentur. siquidē hæc determinatio aliquis, peior est hac oīs: itémq; hac nullus, peior est nō oīs. quibus quidē rebus cùm Plato repugnet, conatur rationibus affirmare, eas quæ determinatæ nō sunt, negātes esse. cúmq; illæ prioribus determinatis similes sint, ipse quoq; pares vtrasq; facit, idq; etiā ob eā causam, quòd aliquis deterior est quàm oīs, nō secus quàm singulæ res vniuersis. Duæ præterea determinatiōes sunt, de quibus dubiū est vtra

deterior sit. eæ sunt, nõ oĩs, & nullus. nos tamẽ hãc nullus, hac nõ omnis, deteriorẽ esse cẽsemus: quoniã nullus nihil adiũgit iis quibus adhæret, sed oĩbus rebus priuat: non omnis verò tũ infert quicquã, tũ extra relinquit. & hac ratione is qui hãc nullus deteriorẽ dicat esse negationẽ ei⁹ cui nulla determinatio adiũcta est, ei similẽ faciet, ita vt hæc, Homo nõ deãbulabat, cũ hac, Nullus homo deãbulabat, eadẽ sit. Cæterũ quæ determinatæ non sunt, in materia necessaria, et q̃ fieri nõ potest, falsum verumq; distinguunt. id quod in fortuita materia itidẽ faciũt: vt traditũ est à Platone: præsertim cũ hæc, Homo non ambulat, huic, Nullus homo ambulat, æqualis sit. haud secus etiã, homo deãbulat, huic, Aliquis homo deãbulat. Quod si esset in vtrisq; minimè dubiũ, illæ quæ determinatæ nõ sunt, disparatæ essent, quẽadmodũ scripsit Plato. has enim, aliquis & nullus, disparatas esse deĩceps demõstrabitur. Non aliter sanè aduersæ sunt, quàm oĩs, & non oĩs, quas vniuersas vt vniuersas Aristot. vocat, licet altera tantũ vniuersa sit: tamẽ propter vniuersæ illius dignitatẽ & decus (hoc enim significare τὸ ἀξίωμα hoc loco puto) alteram celebrat, & laudibus extollit. Hæc, non oĩs, hanc oĩs, negat, perinde ac aliquis nullũ affirmat. Sed quomodo hæ repugnantes erunt? nimirũ quia in tribus tẽporibus, tribúsq; materiis, verũ & falsum dirimunt: vt in necessaria, Oĩs homo est animal, fuitq́;, & erit, verum dicitur. Non oĩs homo animal est, in trib⁹ tẽporibus est falsum. Præterea in ea quæ fieri non potest, oĩs homo penniger est, & fuit, eritq́;, falsum est. Non oĩs homo pẽniger, in tribus tẽporibus est verum. quapropter, non oĩs, in hac materia, ex hac, nullus, consequitur, vt dictum est nobis. In fortuita quoq; materia, oĩs homo iustus est, fuit, & erit, falso dicitur. Non oĩs homo iustus est, fuit, eritq́;, verè dicitur. In his, quidam videlicet, & nullus, simili modo, ac primùm in necessaria. vt, quidam homo animal est, verum est: quoniam oĩs etiam homo est animal. qua sanè ĩ materia quidam ex omni consequitur. ergo sequitur vt dicamus hanc propositionẽ in tribus tẽporibus verã esse. Nullus enim homo est animal, si dicatur, erit in tribus tẽporibus falsum. Pari ratione fit in ea quæ fieri non potest. Quidã homo volat, ex omni æternitate falsum est. Nullus homo volat, ex æternitate verũ est. Quod æquè fit in fortuita. Quidam homo deambulat, semper verum. Nullus homo deambulat, in tribus tẽporibus est falsum. quæ res effecit vt repugnantes dictæ sint. Oẽs enim hæ propositiones ex determinato subiecto constant: ex quo cõficitur, vt cũ duæ, affirmatio inquã & negatio, singulares sint,

duæ autem determinationibus careãt, duæq; vniuersarum rerũ tanquã vniuersarum ex omni & nõ omni, & duæ præterea vniuersæ vt vniuersæ ex quodam & nullo, omnes octo efficiãtur: quæ ter in tribus tẽporibus ductæ, numerũ quatuor & viginti conficiunt. Eas præterea tribus in materiis ter accipias, & duæ ac septuaginta fient, quæ omnes sunt ex definito subiecto. Totidem quoque sunt ex nominibus infinitis, vt nõ Socrates, non homo. & hæ omnes vnà coniunctæ erunt cẽtum quadraginta quatuor: fiuntque omnes hæ ex subiecto termino, & eo qui de subiecto dicitur, in quibus infinitum verbum nullum habet locum. Fit enim negatio propositione nõ definita, vt affirmatio ex infinito fiat verbo. quare de his satis multa. de illis verò quæ fiunt, cum verbum Est in oratione tertium ponitur, deinceps dicemus.

De enunciationibus infinitis. Cap. II.

Cum verbum Est in propositione tertium locũ sortitur, tũ, vt inquit Aristoteles, duæ pronunciationes contrario nomine oppositæ nascuntur, ita vt cum superioribus conduplicentur. At quomodo bifariam oppositæ enunciationes fiũt? hoc sanè modo: Homo iustus est, homo iustus non est: quoniã & Iustus, & verbum Est, suscipere negationem potest, vt postea verbum infinitum sit: quas etiam propositiones ex nominibus & verbis traiectis & cõmutatis (vulgò ex transpositione) philosophus appellat: vt nõ, in affirmationẽ si mutetur, fiet altera opposita ex negatione enunciatio, hoc modo: Homo nõ iustus est, homo nõ iustus nõ est. harum enim altera est affirmatio ex nominibus & verbis commutatis: altera negatio. sunt igitur quatuor: quod ex hac descriptione intelligi potest.

| | | |
|---|---|---|
| Homo iustus est. | Huius negatio | Homo iustus non est. |
| Homo non iustus est. | | Homo non iustus non est. |

Atque hæc, Homo iustus est, vnũ significat, hominem videlicet solum iustum esse: cuius negatio, quæ est, Homo iustus nõ est, tria significat. quæ quoniam ad ea etiã quæ nulla sunt, porrigitur, quatuor significabit. dicimus enim Anytũ iniustum, infantemque, & lignũ, & quæcunque sunt præter hominem. ea enim neque in hominum, neque in iustorum numero habentur, cum prisci homines sint non tantũ iusti, sed partim iusti, partim iniusti, partim nec iusti, nec iniusti: & quod in rerum natura nõ re-

peritur, quod nec hominis nec iusti nomẽ obtinet, sed omnino nihil est. nã negatio etiã in eo valet, quod penitus nõ est. Præterea hæc, Homo nõ iustus est, duo significat, iniustũ videlicet, & infantẽ. Illa verò, Homo nõ iustus nõ est, tria cõplectitur, Socratem iustum, id est hominẽ qui non sit non iustus, lignumq́;, & excepto homine omnia reliqua, quæ nec homines sunt, nec iusta: tũ quod nullo in loco penitus est, quod etiã in singulari dicitur, & nõ in multitudine. quod enim nõ est, quonã pacto sub numerum cadet? in infante hæc propositio nõ efficitur, quoniã est homo nõ iustus. Hæque enũciationes infinitæ quatuor cum sint, possunt veræ simul esse, si determinationes ad eas addantur, hoc pacto: Omnis homo iustus est: Non omnis homo iustus est. Aliquis homo iustus est: Nullus homo iustus est. Atque id in externis tẽporibus tum verũ est, tum falsum. ex quo conficitur, vt repugnanter negantes sint. Sunt præterea aliæ propositiones, quæ ex subiecto minimè determinato cõstant. id quod etiã in iis quæ determinata sunt, atque etiam non sunt, reperitur, vt, Non homo iustus est, Non homo iustus nõ est. Non homo non iustus est, Non homo nõ iustus nõ est. itemq́;, Omnis non homo iustus est, Omnis nõ homo iustus nõ est. Omnis non homo non iustus est, Omnis nõ homo non iustus non est. hæc enim, Non omnis homo iustus est, vel nõ iustus, cũ hac, Omnis homo iustus nõ est, vel nõ iustus, eadem est. Nã id quoque in negationẽ ingredi potest. In propositionum consecutione norma quædã obseruatur, vt idẽ aliter atq; aliter dicatur. ea est huiusmodi, vt determinationis quãtitas seruetur, qualitas tamẽ minuatur: verbũ si definitũ sit, in infinitũ mutetur: siq; infinitũ, in definitũ cõmutetur: vt, Nullus homo sapiẽs, Omnis homo non sapiens. Aliquis homo nõ sapiens, Nõ omnis homo sapiens. atque ita propositiones commutabuntur, & idem significabunt.

De enunciationibus modorum. Cap. III.

A modis quoque propositiones oriuntur. Modos appello hos, Pulchrè, Iustè, Sanctè, Sedulò, & id genus: vt, hic inter homines sedulò versatur. cuius negatio fit, si nõ ad modum adiungatur, sic, hic non sedulò inter homines versatur. Alij quoq; modi sunt, Quod fieri potest, Cõtingens, Impoßibile, & Necessarium. Et materiæ modi fiunt. nam si non dicantur, materiæ sunt. declarãtur enim cùm alia dicta sint. si verò dicãtur, modi erunt: vt, hic necessariò respirat. Quod autem fieri potest, & fortuitum siue contingẽs, latius manãt. Quod enim fieri potest, & necessarium, & contingẽs, simili modo contingens, & necessarium, & quod fieri potest,

fiet, vel nō. Ex iis igitur quatuor modis sexdecim propositiones fiūt, quarum quatuor aiētes simplices, quatuórq; simplices negātes, quatuor ex nominibus & verbis cōmutatis aiētes, & quatuor eiusdem generis negantes, in quibus modus & non verbū propositionis vim habet: vt, fieri potest vt lauetur, nō fieri potest vt lauetur: contingēs vt lauetur, nō cōtingens vt lauetur: impoßibile vt lauetur, nō impoßibile vt lauetur: necessariū vt lauetur, non necessariū vt lauetur. Hæq; sunt simplices negantes: Fieri potest vt nō lauetur, nō fieri potest vt nō lauetur. Cōtingēs vt non lauetur, nō contingēs vt non lauetur. Impoßibile vt nō lauetur, non impoßibile vt nō lauetur. Necessariū vt non lauetur, non necessariū vt nō lauetur. hæq; affirmationes & negationes sunt nominibus & verbis traiectis & cōmutatis. nam, fieri potest vt non lauetur, & eius generis permultæ, negationes sunt nō simplices: quarū negationū momentū, non verbū habet, sed modus. idē enim lauari potest, & nō lauari: quarū repugnantia simul vera erit. Hæc autē, Nō fieri potest vt non lauetur, atq; aliæ quāplurimæ, negationis non simplicis nomine appellātur, ex quibus cōsequētiæ fiūt hoc pacto. Hāc fieri potest vt lauetur, hæ, cōtingēs vt lauetur, & nō impoßibile vt lauetur, & non necessariū vt lauetur, consequūtur. Hāc verò, non fieri potest vt volet, hæ, non contingit vt volet, & impoßibile vt volet, & necesse est vt nō volet, cōsequūtur. Itē hāc, fieri potest vt nō lauetur, hæ, contingēs vt non lauetur, nō impoßibile vt non lauetur, non necessariū vt non lauetur, consequūtur. Hanc etiā, non fieri potest vt non respiret, hæ, non cōtingit vt non respiret, & impoßibile vt non respiret, & necessariū vt respiret, consequūtur. Quare in simplici eius quod fieri potest, affirmatione, atq; in iis quæ illā consequūtur, contingēs consequentiā facit. In simplici verò eius negatione, illamq; consequētibus, consecutionē facit, id quod fieri nō potest. Præterea in non simplici eius quod fieri potest, affirmatione, atq; adeò illam consequentibus, contingens iterum facit: inque illius negatione, & consectantibus, necessarium. Et ita de propositionibus finem dicendi faciam.

## PRIORES RESOLVTIONES. Cap. I.

Ex propositionibus argumentatio fit perinde atq; ex literis syllabæ, ex syllabis dictiones, ex dictionibus oratio conficitur. Ratiocinationū formæ tres sunt, prima, secūda, ac tertia, prout mediū erit in iis collocatum. Quòd si directè medium ita sit constitutum, vt alter terminorum de eo dicatur, ipsumque de altero, prima fiet. si verò suprà sit quàm

vtræq; extremitates, deq́; ambabus dicatur, secũda figura euadet. si inferius, vt vtrisq; subiiciatur extremitatibus, tertia conficietur. Ac prima quidem & perfecta ipsa est, & perfecta in ea fit ratiocinatio, quandoquidem in nulla alia perfectionem sortitur suam, quemadmodum ea facit quæ in secunda & tertia conflatur, quæ & per primam, & ex reciprocatione, ac demõstratione, qua quis afficitur incommodo, atq; adeò per expositionẽ perfici potest, vt post aliquanto dicemus. Determinationes autẽ figuras in materia instanti (quam inesse vocãt) necessariaq́; ac fortuita constituunt. Instans illud est, quod euentum fortuitum est. Quod autem fieri non potest, in materia necessaria continetur. Quod enim sit necesse est, id non fieri potest nõ quidem vt sit, sed vt non sit: veluti respirare hominem necesse est, & fieri non potest quin respiret.

Prima figura. Cap. II.

Prima quidẽ in figura maior terminus de medio dicitur, atque ab eo maior sumitur propositio: minor medio subiectus est, & ab eo minor propositio ducitur. Cũ itaq; determinationes ac signa quædã, de quibus antè dixi, quatuor sint, Omnis, Nullus, Aliquis, Non oĩs: vnum eorum quodq; ad sese & ad cætera tria adiunctum, quatuor cõiugationes facit: hásq; bifariã, præterquã eas quæ inter se cõiungũtur, cõponit, ita, vt oẽs cõspirantes ac penè conflatæ, duædetriginta fiant: Omnis Omnis: Omnis Nullus: Omnis Aliquis: Omnis Nõ omnis: hæq; præter primas Omnis Omnis reciprocantur: vt Nullus Omnis: Aliquis Omnis: Non oĩs Omnis: quæ septenariũ numerũ cõficiunt: præterea Nullus Nullus: Nullus Oĩs: Nullus Aliquis: Nullus Nõ oĩs fiũt. quæ præter Nullus Nullus, retrò dicuntur, Omnis Nullus, Aliquis Nullus, Non omnis Nullus. sunt hæ quoq; septẽ. Deinde Aliquis Aliquis, Aliquis Omnis, Aliquis Nullus, Aliquis Non oĩs conflantur: postea Non oĩs Non omnis: Nõ omnis Oĩs: Non oĩs Nullus: Nõ omnis Aliquis. quæ si, vt superiores, vicißim retrò cõmeent, quatuordecim euadent, & ita oẽs octo & viginti erunt. sed regula quadam primæ figuræ cõstituta, quatuor tantùm eligẽtur. Ea regula se habet ad hũc modũ, Maior propositio aliquid de rebus vniuersis aiat, vel neget: minor seu de vniuersis, seu de singulis rebus aiat quippiã. Assumũtur igitur Omnis Oĩs, altera vt de rebus vniuersis, altera vt aiens. Nullus Oĩs vno et eodẽ modo: altera videlicet vniuersa negãs, aiẽs altera: Oĩs Aliquis et Nullus Aliquis. cæteræ oẽs ad hãc figurã inutiles sunt. Qua quidem re factũ est, vt cũ hæ solæ ratiocinatiuæ sint, reliquæ nõ ratiocinatiuæ sint

appellatæ. Súntq; ratiocinatiuæ, quæ eodē modo cōcludunt, si tales quidā termini cōstituantur. Nō ratiocinatiuæ, quæ partim Omnis, partim Nullus, prout termini positi sint. nā ex his Omnis Omnis cōcluditur Omnis, licet quiuis termini sint constituti: vt substātia in omni animali, animal in omni homine, substātia igitur in omni homine dicitur. id quod etiā fit in his Nullus Omnis: lapis nulli animali, animal omni homini, lapis igitur nulli homini inest. Efficitur id quoque in his Omnis Aliquis: animal omni homini, homo alicui cādori, animal igitur alicui candori attribuitur. In Nullo quoq; & Aliquo eadē ratio est: lapis in nullo animali, animal in aliquo cādore, lapis igitur in nō omni candore. Quid verò causæ sit cur Alicui nō sit cōclusum, sed Nō omni, dicendū restat. nam si dixisti, lapis alicui candori, in superiori ratiocinatione, de quo aliquo candore animal dictū est, diceretur quoq; lapis. & ita de quodā animalis candore lapis diceretur: quod fieri nullo modo posset. Reliquæ cōiugationes, vtpote quæ regulæ subiectæ nō sint, nulli vsui sunt, cuius rei exēplo Omnis Nullus ponatur. animal omni homini inest, homo nulli olori, animal igitur omni olori. Itémq; animal omni homini, homo nulli lapidi, animal igitur nulli lapidi. In cæteris etiā eodem modo, siquis singulas percurrat. Sæpenumero pro hac Aliquis sumitur nō definita in minori propositiōe. Atq; ita omnes modi vnà cū his quos modò proposui, sex fiūt. Nec quenquam fugiat in cōiugatione Omnis Non omnis, non concludi per sese Omnis & Nullus, sed variā conclusionē ex ipsa expositione inferri: vt, animal omni homini conuenit, homo nō omni candori. illi deinde candores capiantur, in quibus homo nō dicitur, olor inquā, & nix. Quæ res effecit, vt homo non omni cādori insit, quoniā propter illos cādores, quorum particeps homo nō est, non omni inesse dicebatur. si aliquis candor sumatur, cuius particeps homo sit, alicui concludetur. sequitur igitur, vt ex cygno animal omni inesse cōcludatur, ex niue nulli, quemadmodū à Nullo Nō omnis efficitur. quod enim inanimatū est, nulli homini cōuenit: homo non omni ei quod albū est. postea alba sumātur, de quibus homo nequaquam dicitur, cygnus videlicet, & nix: inanimatúmque omne de omni niue, & de nullo olore dicetur, & concludetur. Ea re fit, vt omnia hæc inutilia sint, & sub ratiocinationem cadere non dicantur. Est autē prima figura perfecta, quatuórq; quæstiones cōtinet ac cōcludit. eæ sunt, Omnis, Nullus, Aliquis, Non omnis. Præterea conclusio ex deteriore propositione consequitur: quod sanè ignorādum non est. Ex Nullo & Omni, Nul-

lus concluditur. Nullus enim deterior Omni est.atq; ex Omni & Aliquo, Aliquis:propterea quòd Aliquis si cum Omni cõferatur, deterior inuenietur. Ex Nullo autẽ & Aliquo,cũ nullus,vtpote quæ determinatio de vniuersis rebus quid enunciet,melior sit,deteriorq́;,quia negans est,& aliquis, quia aiens est,melior sit,& deterior,quia de singulis effertur,illud quod deterius ex vtrisque conflatum est,inducitur, & Non omnis fit,& concluditur: quæ sanè dictio & negans,& singularis est,& minor siue ad affirmationem Alicuius,siue ad negationem Nullius spectemus.

Secunda figura. Cap. III.

In secunda verò figura medius terminus est extra extremitates, deque vtrisq; dicitur. maior terminus ad medium propius accedit,quantum ipse in conclusione enunciatur:minor à medio longius est,non tamen loci ratione, sed facultatis ac potestatis,quantum ipse semper in propositione & cõclusione subiicitur. Regula ratiocinationum quæ in hac figura fiunt,est, vt maior propositio vniuersa sit , siue aiat , siue neget, minor verò diuersa sit, ita,vt cum hæc aiens sit, illam negantem vniuersalemq́ue aut singularem habeat:siq́ue illa negãs fuerit,hæc sit aiens de vniuersis vel singulis rebus. Ratiocinatiuæ cõiunctiones in hac figura sunt quatuor:prima ex Nullo & Omni,altera ex Omni & Nullo,quarum conclusiones ex Nullo sunt: tertia ex Nullo & Aliquo,cuius conclusio est Nõ omnis: quarta ex Omni & Non omni constat , atque eius conclusio est Non omnis. quibus quidem fit rebus, vt hæc figura tantummodo negantia concludat . Sed vt res clarior fiat,exempla supponemus. Animal nulli lapidi inest,animal omni homini, lapis igitur nulli homini. animal item omni homini in maiore propositione, animal nulli lapidi in minore,igitur homo in nullo lapide comperietur. lapis itidem nulli animali,lapis alicui candori,animal igitur non omni candori. id quod propterea fit,quòd ille lapidis cãdor sumptus est,cuius animal non est particeps. tum,animal omni homini,animal non omni candori,homo itaque non omni candori.In illo enim candore dicitur homo,cuius animal particeps non erat : cuius quidem candoris si animal particeps nõ erat, quonam modo homo particeps erit,vt homo alicui candori inesse dicatur? fieri id quidẽ nullo modo potest. Hi sunt ratiocinatiui modi. Quòd si non determinati his accedant,vnus inquã aiens huic Nullus,alter negans huic Omnis: sex omnes fient.cæteri omnes ad ratiocinationem efficiendam nulli sunt adiumento,quippe qui & Omnis & Nullus concludant, vt in Omni & Omni , in hac qua de agimus figura liquidò apparet : animal omni ei

quod rationis compos sit: animal omni homini: quod rationis cōpos est, omni homini conuenit. Substantia quoque omni animali, substantia omni lapidi inest, animal nulli lapidi cōcluditur. In ea autem quæ ex Omni & Aliquo constat, est animaduertendum, Aliquem non esse definitum, in materiáque necessaria cum Omni parem vim habere. & quemadmodum Omnis Omnis ratiocinatiua non est, ita quoque Omnis Aliquis erit: propterea quòd Aliquis infinitus sit. In secunda tamen hac figura, in qua ratiocinationes imperfectæ fiunt, nō ita se res habet: quoniam illæ per primam figuram, reciprocationémque, & id quod fieri nequit, perficiuntur. Sed prius quàm ad hæc declaranda aggrediamur, paulùm requiescamus, & loco magis opportuno de iis dicemus, cum scilicet de reciprocatione loquemur.

Figura tertia. Cap. IIII.

Postrema in figura medius terminus extra extremitates est, atq; vtrisque subiicitur: maiorque terminus in eo est, qui potestate longius à medio abest: quoniam si medius semper subiicitur, maior dicitur semper: minor verò in propositione enunciatur, in conclusionéque subiicitur, proximúsque medio est, eo quòd nonnunquam subiiciatur. Huius quoque figuræ ratiocinatiuorum modorum regula quædam obseruatur, quæ iubet vt minorem aientem habeat, & nihil supra: & propterea tanquam non multa interualla sint, modi plures sunt. Sex enim enumerantur: ad quos si addātur ij qui determinationibus vacant, qui singularibus similes sunt, decem omnes fient, Omnis Omnis, Nullus Omnis, Aliquis Omnis, Nullus Aliquis, Non omnis Omnis. Ex illis verò qui nullam habent determinationem, siquis aiens sit, in loco huius Aliquis constituetur. Sin negans fuerit, huius Non omnis locum occupabit. in eo enim qui ex Omni & Aliquo cōficitur, Aliquis & Nō omnis continetur: in Nulloq; & Aliquo, Aliquis: & in Non omni Omni, Non omnis inest. Est autem in more positū, vt infinitus modus sine articulo pronuncietur, propterea quòd articulus eādem vim habeat, quam determinatio: nisi quòd vniuersi nominis determinatio omnia comprehendit, & nihil omittit: articulus verò prætermittit: veluti hoc exemplo perspicuum fiet, Omnes Lacedæmonij homines sunt, hi Lacedæmonij fortes sunt. Modus igitur infinitus sine articulo profertur, vt homo albus, homo non albus. Hæc figura singulas res concludit aientes vt Aliquam, negantes vt Non omnem. Quin etiam potest vniuersas cōcludere, vt substantia de omni homine, animal de omni homine, substantia igitur de omni animali dicitur. Item lapis de nullo homine, animal de om-

ni homine, lapis igitur de nullo dicitur animali. Sed quoniam ex reciprocatione perficiuntur, vt pòst demonstrabo, Omnis cum Aliquo reciprocabitur. propterea in singulis ritè versatur. Singula enim vt Aliquis in necessaria materia ex Omni consequitur, Non omnis verò in ea quæ fieri nequit, ex Nullo. ex quo conficitur, vt sæpe res singulæ de vniuersis verè dicantur. Hæc sunt quæ ad ratiocinationem efficiendam adhibentur. cætera nulli vsui sunt. nam velut in omni arte vel studio, vel quauis scientia optimum quicque rarißimum est, malorum numerus est maximus, sic hîc pauca admodum sunt quæ ad ratiocinationem efficiendam afferant adiumentum: & quæ inutilia sint, plurima.

Propria tribus figuris attributa. Cap. V.

In vnaquaque figura hæc insunt propria. Sunt autem figuræ tres, nec plures, propterea quòd nullus alius præter tres antedictos, medio potest locus attribui. His omnibus tribus commune est, ex duabus negantibus, & duabus singularibus propositionibus nihil concludere. neque enim necesse est, si quid solum non sit, non esse concludamus, sed si hoc quippiam nō sit. præterea hoc esse hoc, conclusionem non esse, cùm ex singulis concludi singula non queant. nam ratiocinatio omnis ex vniuersis singula concludit. quod in homine clarum est. homo enim animatus est, propterea quòd animal est animatum, homóque animal est. Inductio verò ex singulis vniuersa concludit, veluti pòst dicetur.

De ratiocinationibus perfectis & imperfectis. Cap. VI.

Perfectæ ratiocinationes in prima figura fiunt, imperfectæ in aliis, quæ & ipsæ vel per primam figuram ex reciprocatione, vel ex demonstratione ad id quod fieri nequit, deducente, vel ab expositione verborum perfici poßunt. Sed hæc omnia prius declaranda sunt. Ac primùm de expositione dicemus. Expositione itaque perficitur ratiocinatio, cùm ea quæ dicimus, iis probamus, quæ sub sensum cadunt: vt si aliquod animal album dixero, velimque id probare, id ex vno aliquo quod sub sensum cadat, probabo, etsi hæc plura sunt. acquiescit enim animus vno ad vnius certi demōstrationem. demōstratur enim vnus olor, qui percipi sensibus potest, & hoc est quod expositione perfici dicebā. Ex demōstratione verò per quā quis incōmodo vrgetur, ratiocinatio absoluitur, cū disparatum constituimus id, quod etiam nō admissum sit: ex quo, & altera propositione clara, fidemque faciente, quiddam inducitur quod fieri nequit. cumq; ex iis propositionibus conclusio quæ fieri nō poßit, secuta sit, vnaque propositio & perspicua, &

rei dubiæ faciens fidem fuerit, illud ipsum quod fieri nequit, propter aliam propositionem ex necessitate conclusum erit. & ita priorem orationẽ, quæ vera erat, confirmato. huiusmodi autem demonstratio fit hoc pacto. homo alicui candori inest, nõ admitte, sitque nulli, (hæc enim vox Nulli, est quæ Alicui contrario nomine opponitur) candor autem omni Scythæ, homo igitur nulli Scythæ. vnde enim inuectum illud est, quod fieri nequit? nam ex eo quòd dicebamus cãdorem omni Scythæ inesse, inductũ nõ fuit, quoniam id verum erat: sed propterea quòd hominem nulli candori inesse affirmauimus, id fuit conclusum. ea re fit, vt homo alicui candori insit. Reciprocatio multifariam dicitur. Est enim reciprocatio in ratiocinationibus, ei demonstrationi de qua recèns dicebam, ferè persimilis: quæ fit, cùm argumẽtationis conclusio reciprocatur illa quidem, sed non solùm repugnãter, verumetiam contrario nomine, alteráque propositio sumitur, & altera aufertur: vt animal omni ei quod ratione vtitur: quod ratione vtitur, omni homini: animal igitur omni homini. hæc est ratiocinatio. Differt ab ea demonstratione reciprocatio, quòd in reciprocatione ratiocinatio prius fit, conclusióque reciprocatur: ac si repugnanter id fiat, Omnis in Non omnis: si contrariè, in Nullus reciprocabitur. Fiat id prius repugnanter, hoc modo. animal non omni homini: particeps rationis omni homini. in tertia figura, animal igitur non omni rationis participi, quod quidem omni inerat. Contrario nomine simili modo. animal nulli homini, rationis particeps omni homini. in tertia figura, animal igitur non omni rationis participi inest, quod sanè omni attribuebatur. hæcque est in ratiocinationibus reciprocatio. Secunda dicitur cum collatione, quam ἀντίθεσιν vocant. Ea fit, cùm antecedens, consequens: & consequens, antecedens cum reciprocatione efficitur. Quòd si alterum negans sit, erit aiens alterum: sique aiens alterum sit, alterum negans erit. id quod in ratiocinationibus connexis fieri solet, vt pòst à nobis declarabitur: vt, si homo animal est, non animal non homo est. homo enim prius antecedens erat, & animal consequens. Tertia reciprocatio est communio duarum propositionum ad vtrosque terminos qualitate mutata, & terminorum ordine conseruato: eáque fortuita appellatur: vt lauari nulli homini contingit. nam non contingit vt nullus, sed vt omnis lauetur: & ob eam causam retro ducitur hoc pacto, lauari omni homini contingit. atque ea ratione in duobus terminis, lauari scilicet, atque homine, duæ propositiones fiunt, qualitas verò imminuitur, quippe quæ nulli cùm esset, omni facta est. at terminorũ

ordo ita manet, vt is qui dicebatur, nūc quoq; dicatur: quiq́; subiectus erat, nunc itidem subiiciatur. idq́; in fortuita materia, fit, propterea quòd fortuita ad vtrunq; accommodatur, id lauari videlicet, & nō lauari. vel etiam manat latius: veluti euenit vt homo senescens canescat. in paucis autē fieri nequit. angustius verò vt se habeat potest: quemadmodū euenit vt thesaurum inueniat quispiam: rarò enim id fit: & quia hoc & alio modo euenit, propterea huiusmodi fit reciprocatio: quam honoris causa de industria definitione explicauimus, definitionémq; ex simplici reciprocatione ad hāc certo ordine assumpsimus. Superest nunc ipsa simplex reciprocatio, quā ita definiunt, Reciprocatio est communitas duarum propositionum, quæ vtriq; termino conueniant, qualitate quidem seruata, sed inuerso terminorum ordine. hac nobis opus est ad ratiocinationes absoluēdas. Fit autem hoc modo. Quatuor sunt determinationes, materiæ tres, instans, necessaria, fortuita. Instans verò nihil aliud est, quàm fortuitum cùm euenit. Fortuitum in futuro dicitur: vt euenit vt is qui nusquam deambulat, deambulaturus sit. Illud verò instans quod iam euenerit, fortuitum appellamus, vt candorem in olore. Porrò cùm hæc dicta sint prius, ad primæ determinationis, quæ Omnis est, in omni materia reciprocationem aggrediamur. Scire itaque debemus hāc Omnis, in hanc Aliquis, in omni materia reciprocari: vt, si omnis homo animal est, aliquod animal est homo. id quod in necessaria fit. In instanti verò sic: si omnis coruus niger est, aliquid quod nigrum sit, coruus erit. In fortuita hoc pacto: si omnem hominem deambulare cōtingit, aliquid etiam deambulans hominem esse contingit. Simili quoq; modo Aliquis in sese in omni materia vertitur, ac primùm in necessaria. si aliquod animal est homo, aliquis itidem homo animal est. Deinde in instanti. si quis homo albus est, quid album est homo. Postremò in contingenti. si efficitur vt aliquod animal lauetur: vt aliquod etiā animal lauans sit, efficitur. Hæc sunt quæ de aientibus propositionibus erant nobis dicenda: deinceps de negantibus disseremus. In necessaria quidem atq; instanti materia Nullus in se reciprocatur. Nō omnis verò nihil efficit. Nullus quoq; in fortuita nihil quicquam facit, nihílq; reciprocatur. at Non omnis maximè propriè in seipsam reciprocatur. Sed qua ratione Nullus non reciprocetur, ex terminis clarum est & perspicuum. Non enim propterea quòd lauari nulli homini contingit, (contingit enim nullum lauari) ideo reciprocando dicemus, & homo nulli lauanti contingit: quia aliquibus, nulli necessariò, inest. Iam enim lapis nō lauatur: atq; homo nulli lapidi non fortuitò, sed necessariò inest: quo-

niam si Nulli fortuitu esset, statim Omni quoq; esset. quod fieri nullo modo posset. Cùm igitur reciprocatio terminorum se habeat ad hunc modum, ratiocinatio ex Nullo & Omni in secunda figura conflata, per vnam reciprocationem in prima figura perficietur: animal nulli lapidi, animal omni homini, lapis igitur nulli homini inest. quo enim modo animal nulli lapidi, eo etiam lapis nulli animali ex reciprocatione conueniet. Est præterea animal omni homini. Ex Nullo verò & Omni, in prima figura Nullus concluditur. Eadem in secundo modo secundæ figuræ, qui ab Omni & Nullo conficitur, habenda ratio est: animal omni homini, animal nulli lapidi, & homo nulli lapidi. Vellem hunc modum perficere in maiore propositione reciprocanda, & efficere id non possum, propterea quòd in Aliquis reciprocaretur, & in prima figura nullus modus est qui ab Aliquo initium sumat. minor itaque reciprocabitur hoc modo: animal nulli lapidi inest, & lapis nulli animali: animal autem omni homini inerat: concluditúrq;, lapis nulli homini inest. Verùm in secunda figura, lapis nulli homini, conclusum non est, sed homo nulli lapidi. quare id etiam reciprocatur: & illa etiam, Nullus inquam, quæ in conclusione erat: atque ex altera reciprocatione sequetur, vt hominem nulli lapidi inesse concludamus. Fit vno & eodem modo in Nullo & Aliquo. perficitur enim ex vna reciprocatione in prima figura, si Nullus reciprocetur. In Omni verò & Nõ omni fieri nequit reciprocatio, vel maximè ob hanc causam, quòd Omnis in Aliquis mutata maior in prima figura propositio esse non potest: & Non omnis non reciprocatur. & ob eam causam ex demonstratione per quam quis vrgetur incommodo, perfectionem habet suam: velut in secunda figura si dixero animal omni homini, animal non omni albo, non admitte Nõ omni, & eius loco dicito Omni, quod ei repugnat. erit animal omni homini. ex Omni verò & Omni in prima figura Omnis cõcluditur, ita fit, vt animal omni albo insit. sed in propositione Non omni positum erat. Omni igitur vt insit, fieri nõ potest. quare nullam aliam ob causam illud quod fieri nequit, inductum est, nisi quòd hominem omni albo inesse cõstitueramus. id ergo nõ bene habet. rectè quidem se res habebit, si Non omni dixerimus. Atque ita modi secundæ figuræ perficiuntur. Iam illi quoque tertiæ haud secus faciũt: vt animal omni homini, substantia omni homini, animal igitur alicui inest substantiæ. Verũ nõ ponatur Alicui, sed Nulli repugnãter. inerat enim omni homini substantia, sequetur, vt animal nulli insit homini. Ex Nullo quidem & Omni in prima figura, Nulli, idq́ue ex eo quod fieri nequit, concluditur. Ex

reciprocatione autem ſic: Subſtantia omni homini, & homo alicui ſubſtantiæ. ſiquidem animal omni homini inerat: quod fit, quoniam ex omni & aliquo ut prius quoque eueniebat, aliquis concluditur. Per expoſitionem hoc modo. Dico animal alicui ſubſtantiæ ineſſe. aliquod animal ſub ſenſum cadens, Socratem fortaſſe expono, illúdque eſſe ſubſtantiam probo: ex hoc deinde alicui ſubſtantiæ animal ineſſe demõſtro, ac nulli ineſſe aufero, quandoquidem non Omni, ſed Nulli contrarium eſſe Alicui cõſtitui: quoniam ſi Omni ſit, ſiquis Alicui dicat, vera fatebitur. Atque ita ratiocinationum perfectio in reliquis tertiæ figuræ modis efficitur.

De ratiocinationibus connexis. Cap. VII.

Demonſtratio per quam quis urgetur incommodo, duabus ratiocinationibus connexis quas ὑποθετικὰς vocãt, vtitur. Ex ratiocinationibus aliæ demõſtratiuæ ſunt, de quibus antè diximus: aliæ cõnexæ, quæ apertæ & claræ quinque ſunt, quæ antecedens habent, & conſequens. Prima enim cõfirmans eſt, propterea quòd probans antecedens, conſequẽs quoque confirmat: vt, ſi homo eſt, animal itidem eſt. homo antecedens eſt, animal conſequens. ſed homo eſt, animal igitur eſt. Secunda eſt refellens, ſi homo eſt, animal etiam eſt. ſed animal nõ eſt, neque igitur homo. Ea enim ratione qua cõfutatum eſt conſequens, eadem etiam antecedens fuit reprehẽſum. Tertia & quarta fiunt in coniunctionibus diſiungentibus, atque iis quæ medio vacant. nam vel valet, vel ægrotat: ſed non valet, ægrotat igitur. Ita enim fit, vt ſi vnum infirmetur, aliud confirmetur. Cõtrà vel ægrotat, vel valet: ſed ægrotat, ergo non valet. Vnius confirmatio alterum refutat. Quinta efficitur in multis, atque diſiuncta eſt: vt hoc vel frigidum eſt, vel calidum, vel horum intermedium tepidum. ſed neq; frigidum, neque calidum eſt, igitur tepidum. Ex his quinque, demonſtratio quæ ad id quod fieri nequit, deducit, duobus, tertia inquam & ſecunda vtitur. dicimus enim vel Aliquis vel Nullus, ſed non eſt Aliquis, vt dictum eſt nobis, igitur Nullus. ac ſi Nullus, vt inquiſti, hæc ſequetur concluſio. ſed id fieri non poteſt. fieri igitur nullo modo poteſt vt Nullus cõcludatur. Ea re fit, vt cùm ſublatum ſit conſequens, antecedens etiam tollatur.

Miſtiones quomodo propoſitiones fiunt, & quænam concluſio ex miſtionibus inferatur. Cap. VIII.

Ratiocinationes ſimplices, & ex duabus materiis inſtãtibus, & ex duabus neceſſariis, & ex duabus fortuitis, atque ex harum materiarum in tribus figuris miſtione, ex neceſſaria & inſtanti, ex neceſſaria & fortuita,

ex instanti & fortuita, denique ex harum reciprocatione, ex instanti & necessaria, ex fortuita & necessaria, ex fortuita & instanti conficiuntur. postremò in his omnibus conclusio maiorem propositionem consequitur. Quòd si maior propositio instans sit, conclusio quoque instans erit. si illa fortuita, conclusio itidem fortuita. si verò necessaria, conclusio etiam necessaria erit illa quidem, non tamē omnino & propriè, sed ex conditione & pactione: velut cùm dicimus, si domum ædificaturus es, necessario lapides, & ligna erunt. sic hìc, moueri omni animanti attribuitur, prout inest animās omni homini necessario. moueri igitur omni homini, vt inest, atque etiam necessario. ita tamen, vt cum subiectione intelligatur. nam si moueri insit omni animali, homini quoque necessario inerit. Non secus præterea animal omni homini necessario, homo alicui albo, vt inest quippiam: ita fit, vt animal alicui item quod album sit, necessario insit, sed coniunctim, cùm præsertim homo alicui quod sit album, insit. In aliis vno & eodem modo.

*Quomodo ad ratiocinationem efficiendam magna nobis propositionum suppetat copia.* Cap. IX.

Sumptionum copia ad ratiocinationes conficiendas nobis hac via & ratione suppetit. In vnaquaq; quæstione quiddam subiicitur, vel de subiecto dicitur, homo animal est, an non? atqui voluptas bona est, subiicitur voluptas, bona de voluptate dicitur. quæstio est, quonam pacto in his mediū inueniamus, & nobis abundanter suppetat, vt duas propositiones in omni ratiocinatione efficiamus. quærimus igitur tria quædā, quæ terminū de subiecto dictum, & tria quæ subiectū consequantur, id est quæ magis pateant, quæque ipsum subiectum consequantur, id est minus serpant, alienáq; sint. horum in negantibus ratiocinationibus vsus est maximus: vt exempli causa quæstio hæc proponatur, num animal de omni homine dicitur? hæc omnia erunt consideranda. Ac primùm quidem animalis consequentia sunt, id quod animatum est, sensus particeps, substantia: ex quibus verò consequitur, sunt, id quod rationis compos est, mortaléque, & ad risum natum esse. aliena verò, id quod inanimatum est, quod sine sensu est, quod non mouetur. Hominis item consequentia hæc sunt, quod rationis compos est, quod mortale est, quæ consequitur Socrates, Anytus. aliena, equus, asinus. Cùm itaq; nobis propositum sit ratiocinationem facere, medium in promptu est. Dicimus enim animal de omni homine: deinde ea sumimus, ex quibus antecedens siue animal consequitur: tum ea quæ subiectum siue hominem consequuntur. sunt autem hæc, quod rationis particeps est, & mortale. alterum

velut id quod animal sequitur, alterum vel hominem consequens: hæcque coniungo, & medium facio, efficitúrque vt animal de omni eo quod rationis compos est, & mortale: quod rationis compos & mortale est, de omni homine: animal igitur de omni homine dicatur. Præterea lapidem nulli homini inesse demonstrare animum induxi. accipiam ea quæ à lapidis termino qui dicitur, aliena sunt. ea sunt animatum, & sensus particeps. assumã etiam quæ hominis subiectum consequuntur, videlicet animal, & rationis particeps: atque duo ex iis componam, & medium efficiam: id erit animal, quod à lapide alienum erat: & rationis particeps, quod hominem consequebatur: & dicam hoc modo, lapis de nullo animali quod rationis compos sit, dicitur: ratione præditum animal, de omni homine: lapis igitur in nullo homine. Si item demonstrare velim, id quod rationis compos est, alicui animali inesse, accipiam ea quæ vtrunque consequuntur. animal enim, & rationis compos, hominem, & ad risum natum esse sequuntur. efficitúrq; hoc pacto in tertia figura argumẽtatio: rationis cõpos omni homini: animal omni ridenti: rationis igitur compos alicui animali. Fiet id quoque in prima. rationis compos omni homini ridenti: homo ridens alicui animali: rationis igitur compos alicui animali. Velim etiam demonstrare bonum non omni inesse voluptati: pro qua re confirmanda accipio id quod à bono quod de voluptate dicitur, alienum est, deficiens dico: voluptatis autem, quæ subiicitur, consequens. voluptas enim cupidos & appetentes sequitur. atq; in tertia figura ita conficio. bonum inest nulli à bono deficienti & appetenti: voluptas omni deficienti & appetẽti: (nam ex Nullo & Omni in tertia figura Non omnis concluditur) bonum igitur non omni voluptati. Id in prima pariter & secunda conficiam, propterea quòd Non omnis in tribus figuris inducitur. Sex igitur sunt ea quæ hîc inuestigãtur: tria terminum qui enunciatur, consequuntur, & quæ ipse consequitur, quæque ab eo sunt aliena: & tria subiectum consequentia, & ex quibus consequitur, & quæ aliena sunt. cúmque nunquã omnia inter se cohæreant, (quandoque enim duo ex iis quæ termini illius qui dicitur, sunt, vel duo illius qui subiicitur, non conueniunt, sed vnum ex eo qui dicitur, & vnum ex subiecto coniunguntur) non plures quàm nouem coniugationes & tractationes efficiuntur ex consequentibus & vtrisque, ex alienis & vtrisque: ex quibus consequuntur & quæ vtraque: ex consequenti illius termini qui dicitur, & alieno ab eo qui subiicitur: ex consequenti subiecti, & alieno ab eo qui dicitur: ex alieno ab eo qui dicitur, & ex iis quæ subiectus consequitur: ex alieno à sub-

iecto, & ex iis quæ terminus qui dicitur, sequitur: ex consequenti eius qui dicitur, & iis quæ subiectus sequitur: ex consequenti eius qui subiicitur, & iis quæ is qui dicitur sequitur: suntque hæ omnes cōiugationes nouem: quarum sex vtilitatem ad ratiocinationum perfectionem afferunt, cæteræ tres nullum adiumentum præstant: ea videlicet quæ est ex consequentibus, & vtrisque. fit enim in secunda figura ex duabus aientibus Omnis Omnis. quæque ex alienis, & vtrisque. ex Nullo Nullo in tribus figuris nihil concluditur. & quæ ex iis quæ terminus de subiecto dictus consequitur, & ex alieno à subiecto. fit enim in prima figura Omnis Nullus, in secunda verò Aliquis Nullus, in tertia item Omnis Nullus. & ob hanc causam hæ tres tractationes ad propositiones pro ratiocinationibus colligendas nulli sunt adiumento.

De ratiocinationum dissolutione. Cap. X.

Sequitur vt de ratiocinationum resolutione dicamus. ea est è compositis ad simplicia reuersio. cumque orationes in libris inueniantur, illæque orationes ratiocinationes sint, ipsasque omnino resoluere oporteat, non iniuria prius quærimus figuram sub qua oratio illa constituatur. quòd si in oratione sit Omnis, neque in secunda, neque in tertia, sed in prima dabimus operā vt reducamus. si verò Nullus, in prima, atque in secunda: si Aliquis, in prima & in tertia: si Non omnis, in omnibus. id quod medij collocatio nos docebit. siquidem in prima & subiicitur & enunciatur, in secūda semper dicitur, in tertia semper subiicitur. postea propositiones diligenter inuestigabimus, vt quæ maior, quæ minor sit, compertum habeamus: & siqua desit, nos non fugiat, sed eam adiungamus. Sæpenumero enim scriptores vnam necessariam propositionem omittunt, & alia quædam in controuersiam adducunt. idque vel maximè vt distinguant & frequentent omnem orationem luminibus verborum & sententiarum, vel vt rhetoricè ornent, vel vt occultent, vel vt aliquid inducant, vel vt occulta & quasi inuoluta aperiant. hæc igitur cognoscenda sunt omnia. id adeò, vt si necessariū indagare deberemus. ex duabus enim necessariis propositionibus conclusio fit: deinde propositiones diuidendæ sunt, & quis maior, quíve minor, & medius sit terminus, indagandum: tum in ipsis terminis insistendum, propterea quòd termini sunt principia atque elementa: idque est philosophi, qui in disserendi facultate versetur, robur et firmamentum, vt cum aliquibus loquatur & congrediatur, quomodo ab illis interrogetur, intelligat, & omnia in oratione prudenter possit intexere, & nullo

ducatur errore. Efficitur enim & dicitur ratiocinatio cùm de omni genere vel de nullo, tū in toto, vel nō in toto. nam si dixeris, homo est animal, animal est substātia, homo igitur est substātia: in toto dixeris, quod initiū à subiecto sumpseris. quòd si dicas, substātia de omni homine, lapis de nullo homine, homo igitur de omni Paulo: de omni dices, & nihil inter se discrepabūt, quin etiam eadem erūt: & siqua differētia est, ea erit, qualis est inter ascensum & descensum in scalis. Hæc igitur omnia sciamus oportet, superuacaneáque amputemus, & necessaria inuestigemus, ac cognoscamus vtrū ea quæ supersunt, ornatus gratia sint adiuncta, an vt occultetur quippiam, an propter inductionem, an illa propositio ex antecedenti ratiocinatione cōfirmetur. Si quis verbi causa probare velit omne animal inferiorē oris partē mouere, id omittet, & ex inductione conficiet. dicet enim, homo inferiorem oris partem mouet, itémq; leo, & asinus, canísq; & equus. atq; ita vniuersam propositionem cōfirmabit. & id est quod inductionem appellamus. Sæpe etiam euenit, vt maior propositio dicatur, & minor silentio inuoluatur. Sæpe item vt ex ratiocinatione antecedenti maiorē demonstrare conemur. Nonnulli quoque inueniūtur, qui ad oratorum imitationem enthymemata conficiunt, & maiorem propositionem silentio transeunt, minorémq; pronunciant: aiunt enim, Hic noctu vagatur, igitur fur est. maiorem quidem prætermittūt tribus de causis: vel vt auditores in fraudem illiciant: (neq; enim propositum illud verum est, neq; omnis noctu vagans, fur est: multas enim alias ob causas efficitur, vt nocturno tempore vagemur) vel vt iudicibus gratum faciāt, vt ipsis iudicibus maiorē cogitandam relinquant. vel quòd ad clepsydram dicebāt, multa præteribāt. Sed iis causis prior probabilior est. Hæc omnia qui obseruant, ita orationem in simpliciora resoluere debent, nec quæcunq; ad definitionem pertinent, in ratiocinationē adducere. Ac si in aliis se rectè habebit, resolutio & infirmatio in eo solùm facienda erit, quod nō propositio conducat: vt quendam fecisse videmus, qui aquam elementum esse humidum ad potum aptum definiuit, deq; elemento humido verba non fecit, propterea quòd elementum & humidum de omni aqua dicatur. de facultate verò aquæ insita vt potari possit, orationē habebit: & in ratiocinationē adducet, atq; inquiet, id quod ad potandum aptum est, de omni aqua non dici, quòd velit id rationibus affirmare, quemadmodum suprà in aquæ definitione docuerat. Omnia enim quæ ad definitionē adhibentur, de vniuersa re quæ definitur, dicūtur. Ratiocinationis terminos in tertia figura, ad potū scilicet aptum esse, & aquam, & mare, mediū efficiet: ac

ex Nullo & Omni in tertia figura Non omnis concludetur, hoc modo: id quod potatu bonum est, de nullo mari: aqua de omni mari: id igitur quod potatu bonum est, de non omni aqua dicetur. atque ita aquæ definitio sublata est. Hoc quoq; modo siue scribamus, siue loquamur, erit in aliis faciendum.

Quomodo ac quando ex falsis propositionibus verum concludatur. Cap. XI.

Quia demonstratiua ratiocinatio philosophiæ instrumentum est, propositum est nobis de omni ratiocinatione disserere, ac prius eam tractabimus, quæ simplici quodam modo fit, postea verò eam quæ magna diligentia adhibita conficitur. Imitabimur hac in re eos qui pingunt, qui primò admodum simpliciter pingunt, deinde rhinocerotem, aut oxyrrinchum piscem depingunt. idem nos hoc loco faciemus. polliciti enim de ratiocinatione demonstratiua docere, prius de ea, quæ quoquo modo fit, verba facimus. id quod agimus ob eam causam, vt omnia impedimenta reiiciamus, & ad demonstratiuam postea scientiam deueniamus. Primum quidem impedimentum est, vt ex falsis propositionibus vera inferatur conclusio. atque hæc ratiocinatio dicitur Quia, non Propter quid. causæ enim propositionum nō sunt veritatis conclusionis causæ: propterea quòd id solum ad demonstratiuam pertinet, quòd propositiones necessariæ cùm sint, necessaria quoque erit conclusio. In aliis verò ita est comparatum, vt ex falsis vera conclusio efficiatur. nam si propositiones veræ sint, conclusio vera erit necessarió. at si conclusio vera sit, non necesse est propositiones veras esse, sed euenit etiam vt falsæ sint. Verū si conclusio falsa sit, propositiones ex necessitate falsæ erūt, propterea quòd ipsæ sunt ex quibus efficitur cōclusio. Propositiones vel omnino, vel aliqua ex parte falsæ sunt: si enim Omnis Nullus dicatur, vt si quis aiat, animal nulli homini, vel cōtrà Nullus Omnis, vt si dicat quispiā lapis omni homini, propositio in vniuerso falsa existet. Si verò Alicui, vel Nō omni dixeris, Nulli vel Omni, aut contrà, erit in parte falsa propositio. nō enim dicitur aliqua ex parte vera, cū virtus id non admittat, vt quadam ex parte virtus sit. Omne quodcunq; à bono deficit, malum est. Verum autem in tribus figuris ex falsis concludi perspicuum est iis qui experiuntur, vt, animal de omni ligno, lignum de omni homine, animal igitur de omni homine dicitur. Idem fit ab vna falsa: vt, inanimatū de omni ligno, lignum de omni lapide, inanimatum ergo de omni lapide. candor item de omni animali, animal de omni niue, candor itaque de omni niue. Quin maior quoq; propositio quadā in parte falsa est, & minor tota falsa, atq; etiam

aliter. Si igitur euenerit vt maior tota falsa, & minor vera sit, conclusionem veram efficere non poterunt. nihil enim in medio aduētitium de minori extremitate verum esse potest. Euenit quidem vt maior omni ex parte falsa sit, & altera vera: vt ex hoc patebit. candor omni ei quod animatum sit, animatum omni olori, cādor igitur omni olori. Fiet id quoque in secunda & tertia figura, nisi si in secūda vtræque sint omnino falsæ. Verùm si alterutra tantùm, vera conclusio efficietur: vt, animal omni lapidi, animal nulli homini, lapis igitur nulli homini. ad hæc inanimatum omni lapidi, inanimatum nulli ligno, lapis igitur nulli ligno. Præterea animal nulli homini, animal omni equo, homo igitur nulli equo. Idem fiet cum propositiones aliqua ex parte falsæ sint.

Quæ sit, & quomodo fiat demonstratio, in qua retro dicuntur omnia. Cap. XII.

Damnatur à philosophis hæc mutua demonstratio, vtpote quæ idem ex eodem obscuro clarum faciat. Ea alio nomine per circulum dicitur, veluti quædam per sua vestigia propositionum & conclusionis replicata conuersio. Fit autem hoc modo. à duabus propositionibus efficitur conclusio, deinde accipiatur conclusio, & altera è propositionibus reciprocando, & altera demonstratur, hoc pacto: ridens omni homini, homo omni rectè ambulanti, ridens igitur omni rectè ambulāti. quòd si probare voluero, ridens omni homini, accipiam conclusionem, & minor reciprocabitur, & dicam: ridens omni rectè ambulanti, rectè ambulans omni homini, ridēs igitur omni homini. Sed quonam modo omni rectè ambulāti inest? reciprocatur maior, & dicitur, homo omni ridenti. accipitur deinde conclusio, ridens omni rectè ambulanti. atque ita minor in conclusionem concluditur, homo omni rectè ambulanti. fitque hoc modo mutua demonstratio. Est autem animaduertēdum, huiusmodi demonstrationem in illis tātùm versari, quæ vicissim retro commeant, vt sunt ridens, homo, rectè ambulans: in iisque, quæ sibi ex altera parte non respondent, nihil ei loci esse.

Quid sit inductio. Cap. XIII.

De inductione, quia ipsa quoque philosophiæ instrumentum est, verba facimus. Ea verò est probabilior ratiocinatione, & magis ad persuadēdum accommodata. Oportet enim ex singulis rebus vniuersas inferre, sique fieri possit, ab omnibus: sed propterea quòd id multis fieri nequit, cum singulæ res infinitæ sint, inuenta est via quædam & ratio, qua ex paucis quoque possimus inducere. dicimus enim omnia quæcūque possumus, ex quibus co-

gimus aduersarium demonstrare aliquid ita se non habere, quod si demonstrarit, vicerit: si verò secus, inductionẽ tunc perficimus. ita enim in tertia figura fit. prima sumptio in hac figura efficitur. quòd si minor propositio reciprocetur ita, vt medium de Omni in minori extremitate sit, quẽadmodum erat extremitas de Omni medio, tunc nõ Aliquis, sed Omnis cõcluditur. siquidem ex reciprocatione prima figura conficitur, si minoris propositionis reciprocatio in Omnis, non item in Aliquis reciprocetur. Fit in tertia figura sic, vt cum omne animal inferiorem oris partem mouere demõstrare velimus, terminos quidem constituimus, ac maiorem, inferiorẽ oris partem mouere, minorem, animal, mediũ verò & inferiorem, omnia quæ sub animali sunt. ea re fit, vt si illa omnia cum omni animali reciprocẽtur, in prima figura concludatur, singula animalia inferiorem oris partem mouere. hæcq; omnia de omni animali dicentur. concludetur igitur, inferiorem oris partem mouere, de omni animali dicitur. & hoc pacto inductio conficitur.

Quid sit demonstratio per quam quis vrgetur incommodo. Cap. XIIII.

In aliis subiecto repugnanter constituitur, vt dictum est nobis. quod in ipsis quoque determinationibus efficitur. Vel enim Omnis, vel Non omnis, & vel Aliquis, vel Nullus est. neque vnquam affirmatio cum negatione vera erit, hócque est philosophorum effatum, ac notio per se ipsa fide digna, in eadem re affirmationem & negationem effici nũquam posse, nisi in fallacibus conclusiunculis, quibus sophistæ vtuntur, aut propter ambiguitatẽ, veluti si quis dicat, coruus animatus est, coruus animatus non est. animatus quidem coruus animal est, inanimatus verò ianuæ est affixus. Vel in diuerso tempore, vt si dicat quispiam, Socrates intelligens, Socrates nõ intelligens. quod accipiendum est perinde ac si dicatur, cum stultus esset, intelligens non erat: cumq; vir esset, sapientiamque acquisisset, intelligens erat. Vel actu & potentia, vt si dicatur infans sciens & ignorans, re ipsa ignorans, facultate sciens erit. Vel ex partium differentia, vt idem lignum ad aliquod lignum æquale & non æquale erit, æquale inquã in latitudine, non æquale in longitudine. Hæ enim omnes & eius generis permultæ conclusiunculæ sunt contorta & aculeata sophismata. nec alia vlla ratione affirmatio & negatio simul veræ sunt. In demõstratione igitur ex eo quod fieri nequit, affirmari aliquid vel negari potest, non secus quàm in cæteris modis facimus. in instanti enim, quoniã instat, ac inest, existit, atq; etiam sola determinatio videtur, quæ vim habet inferendi vel Omni, vel Nõ omni,

vel Alicui, vel Nulli. in aliis verò modis, necessario videlicet, ac cõtingẽti, negatio affirmationi repugnat: vt huic, Necessarium est respirare, hæc, Non necessarium est respirare. & huic, Contingit lauari, hæc, Non cõtingit lauari. hæ sanè repugnantiæ sunt. Quòd si in paribus propositionibus quicquam, quod ipsam fieri non posit, enuncietur, non fatẽdum erit necessarium esse omni: sit igitur non necessarium omni, quod idem cum hoc est, contingit non omni. quod si inciderit, non admittas necessarium esse omni, sed hanc, contingit nõ omni, quæ repugnanti par est. nam hæ, Necessarium est omni, & Non cõtingit non omni, æquales sunt: atque hæ, Necessarium est nulli, Non contingit alicui. itemque, Necesse est alicui, Non contingit nulli. &, Necesse est non omni, Non contingit omni. præterea hæc, Nõ necesse est non omni, huic, Contingit omni, par est. & huic, Contingit nulli, hæc, Non necesse est alicui. huic, Contingit alicui, hæc, Non necesse est nulli. huic, Contingit non omni, hæc, Non necesse est omni. Atque ita est ex eo quod fieri nullo modo potest, demonstratio. nam vel necessarium est omni, vel nõ necessarium omni. atque huic, Non necessarium est omni, hæc, Contingit non omni, æqualis est. æqualis enim fit in huiusmodi materiis. illa non necessaria, hæc contingit. illa omni, hæc non omni. Si enim nõ necesse est omne animal rationis particeps esse, contingit nõ omne animal esse rationis particeps. Ita fit vt hæc, Necessarium est omni, in iis quæ fieri non queunt, his, Non necessarium est omni, & Contingit non omni, repugnet. In cæteris eadem ratio est.

## Quid sit non ex hoc falsum effici. Cap. XV.

Non ex hoc effici falsum, in præcedenti demonstratione positum est. hoc fit, cùm quis inferre aliquid velit, quod fieri non queat. Captioso argumentationis genere vtens, causam eius, quod fieri non potest, omittit, & aliud quicquã constituit: ac tum quidem differenti licet dicere, id nõ ex eo, sed ex alio quodam fuisse illatũ: vt si quis aiat, Animal non omni homini, differẽs id non admittat. ille statim Omni subiiciet, dicetque, Animal omni homini, homo omni ridenti, ridẽs omni ligno, animal igitur omni ligno. hoc fieri nullo modo potest. conabitur aduersarius demonstrare causam cur id conductum sit esse, quòd animal omni homini inesse subiecerat, & id quod causa non est, causam efficere: tunc quidem non ex eo falsum effici dicitur.

## Quid sit repetitio eius quod initio dictum est. Cap. XVI.

Repetitio atque assumptio eius quod initio dictum est, sub eo genere con-

stituitur, quod non demonstrat. accipit enim id quod in controuersiam vocatur, pro cõcesso. fitq; id quinque modis. Ac primo omnium, si quis id quod demonstrare debeat, petierit, idque per se non facilè lateat. sed hoc in synonymis facilius fiet: vt si velit quis demonstrare hominem animal esse, animal ridens pro concesso accipiat. Secundo, quando quispiam singulas quasdam res demonstrare debeat, vniuersas postulet: vt probare volens eãdem esse aduersorum scientiam, omnium omnino contrariorum vnam esse sciẽtiam censeat, ac postulet. nam si contrariorum vna erit, eadem quoque erit aduersorum. Tertio si quis vniuersum probaturus sit, singula postulet: veluti si omnium aduersorum vnum esse sensum velit affirmare, dulcis & amari eundem esse sensum petat, & pro concesso accipiat. Quarto, siquis diuidens illud petat, quod est in controuersiam vocatum: vt si demonstrandum sit medicinam scientiam esse valẽtium & ægrotorum, vtrunque separatim petat, medicinam videlicet esse valentium scientiam, & postea medicinam esse scientiam ægrorum. Quinto, si ex iis quæ sese necessariò consequuntur, alterum postulet quispiam: veluti si esset demonstrandum, latus quadrati non esse eiusdem mensuræ cum media linea, petat is & assumat tanquam concessum & exploratum, latus non esse eiusdem mensuræ cum linea media: velitque ex hoc demonstrare, latus non esse eiusdem mensuræ cum media linea: ex necessitate sequitur, vt si latus commetiens non sit, linea quoque cum latere non sit æqualis.

### Quid deductio sit. Cap. XVII.

Deductio fit, quãdo propositio æquè abstrusa est, ac conclusio. tunc enim à conclusione ad propositionem deducitur oratio. nam oratio & clara esse, & conclusionem confirmare debet, si quidem conclusio ab illa demonstratur. at quando illa obscura est, ad cõclusionem curritur, vt illa demonstrata, & perspicua reddita, ex ea clara fiat. Id autem est quod deductionem appellamus: vt si velimus demonstrare hominum animas nullo mortis fato perimi, hanc propositionem cõstituemus, Animæ apud inferos sunt: quæ nec cognita est, nec inter omnes constat. propterea ex conclusione ad propositionem argumentationem deducimus, eámque ex multis veram & credendam esse demonstramus.

### Quid exemplum, quid signum, quid argumentum. Cap. XVIII.

Philosophus duobus vtitur instrumentis, ratiocinatione, & inductione: ex quibus ratiocinatio ex vniuersis rebus singulas demonstrat: quod ratio-

nis particeps animal nobis declarat. homo enim rationis etiã particeps est, homo igitur animal itidem est. nam quod rationis est particeps, latius quàm homo patet. Inductio verò ex singulis, vt dictum est, vniuersa confirmat. Orator ad horum imitationem instrumentis ipse quoque vtitur, enthymemate (cui etiam ratiocinationis, quæ vna sumptione constet, nomen est) atque exemplo. Sed exemplum non ita ex omnibus singulis rebus vniuersas demonstrat, vt facit inductio, verùm ex singulis singulas confirmat: quippe cùm orator singulis magis nitatur, & philosophus vniuersis: vt si vellet orator demonstrare, Socrati vtile esse sese in orationibus exercere, acciperet exẽpli gratia Demosthenem, & in orationibus se exerceret, exponerétque quantam sit ille ex orationibus gloriam consecutus. Enthymema verò est ratiocinationi persimile: in eo tamen differt, quòd ratiocinatio duabus è propositionibus est conflata, vel ad minimum vnam maiorem habet, illud autem vnam tantùm minorem, vt dictum est nobis. Fit enthymema aut à verisimili, aut à signo, aut ab indicio seu argumento. A verisimili, hoc modo: Pericles in multorum admiratione est, à multísque amatur: tyrannidem igitur occupabit. Verisimile à persona sumitur. A signo autem sic: Hic noctu vagatur, igitur fur est. Signum enim à re ducitur. Ab argumento, quod & certissimum est, hoc pacto: Mulier hæc habet lac, igitur peperit.

### De natura pernoscenda, & quomodo in argumentationem cadat. Cap. XIX.

Mores naturámque cognoscimus, quando ab aliquo corporeo signo animæ proprietatem formamus, vt vngues lati pinguem Mineruam indicãt: & mali sunt, quibus supercilia iunguntur: bonæ indolis, qui frontem latam habent. Corporeum igitur signum pro medio cõstituimus, & ex illo animæ signum demonstramus. Vnum enim vnius affectionis signum est. Siúe vnum signum sit, & duæ animi affectiones, vt in leone videtur, qui habet extremitates magnas, & duas animi affectiones, fortitudinem dico & amplitudinem: tunc nulla alia ratione cuius affectionis signum sit, cognoscere poterimus, nisi illam affectionem in alio genere consideremus, & cuius affectionis in eo genere signum existat, videamus: & ita in illo quoque quod pertractetur, cuius sit, cognoscemus. Id commodè in hominibus fieri poterit, ex quibus qui magnas extremas partes habent, fortes vt plurimũ sunt, non tamen ampli & largi, nisi aliud illius affectionis signum existat: atque ita non quiescimus, donec eiusmodi certæ notæ argumentum inuenerimus.

vnaque animi affectio, id est fortitudinis, in hoc signum est, nec tamen latitudinis. ita igitur in leone quoque se res habet.

## POSTERIORES RESOLVTIONES.

### Quid demonstratio. Cap. I.

QVæ res causa est, re effecta præstantior est. nã sera propter ianuam efficitur, & propter nauim clauus, atque adeò propter demonstratiuam ratiocinationem omnia quæcunque diximus. siquidem ea ratiocinatio est philosophiæ instrumentum. quod si efficiat ac confirmet, in prima forma ex Omni Omni: si confutet, in secunda ex Nullo Omni, vel Omni Nullo constabit. Omnis enim doctrina ac disciplina de cognitione præcedenti oritur: qui quidem habitus, & cognitio in demonstratiuis argumentationibus & necessaria, & maximè credibilis esse vult, vel foris habere demonstrationem, vel à se ipsa per sese. neque enim ita principium inquirendum est, vt exitus nullus reperiatur, quandoquidem ea ratione nulla vnquam haberetur scientia. nunc verò non modò scientia est, sed etiam scientiæ & demonstrationis principium. Etenim demonstratio est ex propositionibus medio vacantibus, quæ per se veræ & claræ sint. Propositiones autem medio vacantes à singulis sensibus proficiscuntur. cum enim omnia animalia sensum habeant, aliis tamen sunt mansiones in ipsis sensibus, alia verò simul atque senserint, sensum abiiciunt, cuiusmodi sunt muscæ, culices, apes, pulices, & eius generis permulta. Ex illis verò, quæ mansionem habent, homo præcipuè est. atque ex iis rebus, quæ sæpenumero fiũt, efficitur experimentum, ex hoc experientia, & cognitio stabilis & immutabilis. nam cùm sæpissimè viderimus ignem calefacere, neq; vnquã quicquam igne frigescere, propositionem medio causaque vacãtem conficimus, hoc pacto: Ignis calefacit. & ita fit propositio quæ nullum medium habeat: quemadmodum in bello seditione coorta, cum vnus stet, alius item, atque etiam alius, & ita exercitus iterum in antiquum statum restituatur. Demonstratiua igitur ratiocinatio alia quædam est, atque simplex, quoniam omnis ratiocinatio est vel dialectica, quæ ex veris & probabilibus cõstat: vel fallax, qua sophistæ vtuntur, quæ ex iis quæ probabilia videntur, conflata est: vel ex veris & primis, & necessariis, & medio carentibus, & quæ conclusionis causæ sint, efficitur: & ea est demonstratiua, in qua dictũ quidem est ex veris, propterea quòd plerunque verum ex falsis quoque cõcluditur, vt in illis clarum est quæ suprà dixi. Veruntamen hæc ratiocinatio non Propter quid, sed Quia concludit. Additum deinde est, & primis,

quoniã qui ex posterioribus ratiocinatur, nõ rectè, nec ita vt decet probat; propterea quòd causam minimè nouit. Tũ adiũctũ est, & necessariis, quòd demonstrationis conclusio necessaria est, neque fit in demonstratione perinde ac in simplici ratiocinatione, in qua ex falsis vera efficitur conclusio. Atque in demonstratione ex fortuitis propositionibus, & alio quouis modo se habentibus, necessarium non concluditur, sed & propositiones necessariæ sunt, & conclusio item necessaria. ita fit, vt ex posterioribus & effectis, causæ & priora demonstrentur: non quòd ea sit demonstrationis vis & natura, sed quòd conclusio & propositiones necessariæ sint. Ita etiam fieri potest, si ratiocinatio Quia, nõ Propter quid efficiatur. Quia enim & hoc pacto fit: & ex iis quæ nobis explorata sunt, ea quæ naturæ sunt cognita, nobis patent. Proponatur ratiocinatio, lunam deficere, propterea quòd incurrat in vmbram terræ. illa enim incursio, causa est: ipsaque defectio, res effecta. Atque hæc ratiocinatio erit Propter quid, id est causæ. Nos verò cum magis cognitam defectionem habeamus, rem effectam, defectionem dico, constituimus: & causam, incursionem videlicet, concludimus, hoc pacto: Luna incurrit in vmbram terræ, propterea deficit. Hæc ratiocinatio est Quia, id est ex effectis. nam quia nũc incurrit, scimus quid causæ sit cur deficiat. quomodo verò incurrat, nos latet. Præterea astra errantia non nitent, propterea quòd propè sunt. Id autem causa est cur illa non luceant: & est causæ ratiocinatio, quia ex causa effectum demonstramus. Nos verò, quibus magis cognitum est illa non splendere, ex eo quod efficitur, videlicet quia propè sint, de eis facimus ratiocinationem, hoc modo: Stellæ errantes, quia propè sunt, propterea non splendent. hæcque ratiocinatio est ex effectis. nam quia propè sunt, non lucere cognoscimus. Causam verò cur propinqua sint, ignoramus. Sed quia, veluti suprà dixi, Prius bifariam dicitur, natura, vt vniuersalis homo: & nobis, vt Socrates: demõstratio, ex iis quæ ordine naturæ priora sunt, debet esse: ex iis verò quæ nobis priora sunt, nõ item. Causæ enim sunt effectis antiquiores: licet quædam simul fiant, veluti sol, & eius lux ac radius: sed sol vt lucis ac radij causa, prius agnoscitur. Propria demonstratio ex propositionibus medio vacantibus efficitur, præterquam quòd ex aliis cõtẽplationibus collectæ non sint, quæ ipsæ ab aliis oriantur, id quod demonstrari nullo modo potest. atque in hoc demonstratio versatur. siquidem demonstratio est, per quam res ea, & non alia esse demonstratur: vt triangulum tres angulos duobus rectis pares habere, quatenus triangulum vniuerse acceptum, non autem quia figura

sit, erit demonstratio. quòd autem isosceles huiusmodi sit, non quia isosceles existat, sed alterius primi trianguli ratione, non propriè erit demonstratio. Sunt enim quædam vniusmodi, quæ singulare quicquã non habent, in quibus licet ad singulas res spectent, scientia ac demonstratio fit: velut cum de cælo, de sole, de luna, vel de mũdo verba facimus, quæ vniusmodi sunt, neque tanquam res vniuersæ de singulis dici commodè possunt.

## Quid de omni, per se, & vniuerse significent. Cap. II.

Compertum iam habemus demonstrationem esse causarum: & ex propositionibus vniuersis vniuersum est, quod ex eo quod de omni, & quod per se dicitur, conflatum est. In prioribus autem id esse illud quod de omni dicitur, asseruimus. est enim de omni, extra quod nihil relinquitur eorum quæ sub ipso comprehenduntur, vt animal de omni homine dicitur. Per se, quatuor modis dicitur. Primùm per se esse dicuntur ea, quæcunque in re insunt in rei natura inquirenda, vt in homine animal, & rationis cõpos. Secundò ea, in quorum ratione quid res sit aperiente ipsa insunt, vt in numero par & impar, ac simum & repandum in naso: in quo alia multa insunt, candor videlicet, longitudo, & latitudo, atque alia plurima. sed nasus in horum ratione ac definitione non assumitur: verùm nasus in aduncitatis definitione capitur. dicimus enim, aduncitas est nasi curua quædã pars, quemadmodum etiam numerus abundans in numeros non æquales distributus. efficitur enim, vt hæc affectio in nulla alia parte consistat, nisi nasus sit: at longitudo & latitudo in multis aliis insunt, quæ nasi non sunt. Tertiò id per se dicimus, quod de nulla subiecta re dicitur, sed substãtia est. ambulans enim cum aliud quippiam sit, ambulãs est: at homo cum aliud quicquam non sit, homo est. quare illud accidens est, homo verò & per se, & substantia. Quartò, quod per se vnicuique conuenit. quod autem per se non est, accidens est: vt quodam ambulante si coruscauerit. non enim propterea quòd ambulauerit quispiam, flãma inter nubes coruscauerit, sed accidisse id dicimus cũ ambularet. Si verò ob id ipsum fiat, per se esse dicetur: vt si quis iugulatus, mortuus sit. nam mors euenit propter occisionẽ, & extrinsecus non euenit. Scire autem quia, & propter quid, multum differt. Ac primùm in vna & eadem scientia dupliciter intersunt hæc inter se. Primùm quidem si ratiocinatio ex propositionibus medio vacantibus fiat, erit propter quid. si verò ex iis quæ medium habent, erit quia. deinde in iis quæ sibi quasi ex altera parte respõdent, vt de incursione & luna dicebamus, sique

ex causa effectus concludatur, fiet propter quid ratiocinatio. si verò ex effectu, tanquam notiori causa cõcludatur, erit quia ratiocinatio. In iis item in quibus medium extra collocatur, non propter quid, sed quia ratiocinatio componetur: vt, quid causæ est cur murus non respiret? quia animal nõ est. Sed siquis dicat hanc ratiocinationem esse quia, dici poßet non propterea murum non respirare, quòd animal non sit, cùm multa animalia sint quæ etiam non respirent, veluti sunt culices, vermes, & eius generis multa: dicendum itaque esset murum non respirare, quia pulmonem non habeat. In alia verò atque alia scientia Quia à Propter quid differt, hoc pacto. In iis enim quæ aliæ sub aliis sunt constitutæ, qualis est perspiciendi scientia, quæ sub geometria est, musica sub arithmetica: in harum altera si id quod perspici potest, ex perspiciendi principiis demonstretur, in altera id quod ad concentum pertinet, ex musicis, erit quia ratiocinatio. Si verò illud ex geometricis, hócque ex arithmeticis principiis demonstretur, ratiocinatio propter quid efficietur. Sed multæ quoque scientiæ quæ sese non referunt, ita se habent. nam vulnera rotũda diutius sanari, medici interest scire. quid verò eius rei causa sit, geometræ. nam circulus est omnibus figuris latior, & plures angulos continet.

Quomodo prima figura magis sub scientiam cadat. Cap. III.

Tres figuræ sunt: ex quibus prima est magis ad scientiam accommodata, propterea quòd ea sola de omni concludit: ac propterea quatuor quæstiones concludit: & quòd in hac definitionis partes videlicet de omni inducũtur: ac definitio principium demonstrationis est, vt pòst declarabimus. Cúmque duplex demonstratio sit, rerum vniuersarum altera, & altera singularum: ea quæ vniuersarum rerum est, potior est, & maius ad demonstrationem affert adiumentum. siquidem demonstratio & necessaria est, & rerum vniuersarum. Atque cùm demonstratio sit partim aiens, partim negans, partim ostẽdens, partim ex eo quod fieri nequit, concludens: aiens melior est negante, propterea quòd aiens, quippe quæ per se ex aientibus propositionibus fiat, non indiget negante, at neganti ad se efficiẽdam aiente opus est: quandoquidem ex solis negantibus, vt docuimus, demonstratio nunquã fiet. Ostendens verò seu demonstratiua antiquior est ea, quæ ad id deducit quod fieri nequit, propterea quòd ipsa per se quæstionem demonstrat: at ea, per quam quis vrgetur incommodo, ex aliarum rerum subiectione quæstionem demonstrat.

De definitionibus. Cap. IIII.

Definitionem principium demonſtrationis, & propoſitionem medio va cantem eſſe diximus. ſed fieri non poteſt vt ipſa rei natura ad ſubſtantiam accommodata demonſtretur. Definitionum genera ſunt tria, vnum à forma, alterum à materia, tertium ab iis vtriſq; aſſumitur. id quod exemplorũ appoſitione perſpicuum & planum fiet. Omnis enim ars atq; ſcientia ſubiectum habet, & finẽ, qui forma eſt, ex quibus omnis ars triplici modo definitur, vt in arte nauium exædificandarum clarè patet. ea eſt ars, quæ in lignis verſatur: atque hæc definitio ex materia ſumitur. Eſt item ars nauiũ fabricandarum: atque hæc definitio ex fine, id eſt ex forma eſt. (ſæpe enim forma & finis ſunt communitate quadam inter ſe coniunctæ, vt nihil differre videantur) Fit poſtremò ex vtriſq; definitio ſic: Eſt ars quæ in lignis verſatur naues efficiẽs. Definitio verò quæ ex materia ſumitur, communis appellatur, nihilque proprium habere dicitur: quemadmodum poculum vitreum, & vas æneum nominatur. At quæ ex forma elicitur, propria eſt illa quidem, ſed non explicat id ex quo finis efficiatur. Quæ demum ex vtriſq; ſumitur, & perfecta eſt, & vitio caret. Ea autem quæ à materia naſcitur, auxilio illius quæ à forma eſt, demonſtratur, hæcq; eſt demonſtrationis concluſio. Quæ verò à forma traditur, eſt demonſtrationis principium, non tamen demonſtratio: propterea quòd hæc ab ea non confirmatur quæ à materia fit: quemadmodum ea quæ à materia ſumitur, ab ea probatur, quæ à ſpecie eſt. Nemo enim probat hanc eſſe nauium effectricem, propterea quòd in lignis verſetur, ſed potius eam in lignis verſari, quòd naueis efficiat. Ea re fit, vt definitio quæ ex forma ſumitur, & medio vacãs, & demonſtrationis ſit principium: & quæ à materia, concluſio demõſtrationis exiſtat. quæ ex vtriſque, demonſtratio ſit, propoſitionũ tamen diſpoſitione differat: velut in ira videri poteſt. Ira eſt ſanguinis ardor in corde. hæc definitio à materia traditur. nam ille ſanguinis feruor in corde, perlatè patet. communis enim eſt irato, ægroto, currenti, epulis ſaturato, & ei qui in hyeme friget. Tum, ira eſt vlciſcendi libido. hæcq; definitio eſt ex forma, & ſoli ei conuenit qui eſt iracundia incitatus. Poſtremò, ira eſt feruor ſanguinis in corde propter libidinem puniendi. atque hæc eſt ex vtriſque definitio. At quomodo hæc definitio demonſtratio eſt collatione differens? propterea quòd in definitione prius ponitur materia, deinde forma. ita enim dicimus, ſanguinis feruor in corde propter vlciſcendi libidinem. In demonſtratione verò cùm forma conſtituta ſit, materia poſtea ponetur. & ob hanc cauſam ordine

differt à demonstratione, in qua ita dicitur, iratus vlcisci ardet: eius qui vlcisci ardet, sanguis in corde ebullit: irati igitur sanguis in corde ebullit. & ita dispositio aduersa efficitur. Quòd si dixeris, irati sanguis in corde efferuescit: qui habet sanguinem in corde efferuescentem, vlcisci desiderat: falsum dixeris, eo quòd omnis qui in corde habeat efferuescentem sanguinem, non iam vlcisci desideret. fit enim ille sanguinis feruor multis etiam aliis de causis. Nec quenquam moueat, quòd in ratiocinationis expositione in recto casu dixerim, iratus vlcisci desiderat, in propositione: & dixerim in conclusione, irati sanguis in corde efferuescit, in secundo casu: quoniam etsi habemus in mandatis vt terminos in recto exponamus, in cōplexione tamen ratiocinationis pronunciandi sunt ita, vt locutionis concinnitas postulat.

## TOPICORVM LIBER I.

### Caput I.

QVæ cùm dixerimus, sequitur vt de ratiocinatione dialectica in qua omnes humanæ res in disceptationem venire possunt, perinde ac ciuiles in dicendi rationem, disseramus. Dialectica argumentatio ex probabilibus concluditur. Probabile est, quod vel omnibus, vel quamplurimis, vel sapientibus, hísque vel omnibus, vel plurimis, vel iis quorum spectata est & perspecta sapientia, probatur: vt si dicat quispiam, ratio bona est, gloria vitæ vtilitatem affert. De his verò disseremus, quæ ita & secus se habere possunt. nemo enim disputādum proponit, vtrum æquum sit Deum colere, neque vtrum sol clarus sit. quod si quis fortasse faceret, puniendus esset, ac sensu indigeret. Quæstio à propositione ratione quadam interest. nam si dixeris hoc pacto, Anima intelligentia prædita est, an non? quæstionem feceris, deq́ue ea sermonem habebis. Si verò sic, Igitur anima intelligentia prædita est: propositionē effeceris, ex qua aliam quādam quæstionem firmabis. nam propositio alterius cuiusdam quæstionis causa profertur. res enim de qua habetur oratio, quæstio est. Instrumenta quibus vtimur in disputandi & loquendi ratione, sunt quatuor. Primum, vt propositiones assumamus: sunt enim dialecticæ propositiones probabiles & verisimiles. Secundum, vt ea quæ ambiguitatem habent, cognoscamus, ne alter disserens de quadam re loquatur, alter de alia respondeat: quemadmodum siquis de cane pisce loquens dicat, canis latrátne? alter de terreno cane intelligens, etiam, respondeat. Interrogandum igitur erit in ambiguis, quo de

quis loquatur, ut de eodem respondere possimus. Tertium est, ut unamquanque cuiusque differentiam cognitam habeamus, ut quid sensus à scientia differat, sensum videlicet ex iis esse, quæ nobiscum nascũtur, scientiam verò cum tempore acquiri à studiosis viris. atque scientiam, si amissa sit, rursus comparari: sensum semel amissum, non posse: sensumque insitum esse & innatum, scientiam acquiri. Quartum est, ut similitudines intelligamus, ut res inter se coniungere & comparare possimus: ut sciamus tranquillitatem placationi similem esse. utræque enim ad requiem referuntur: sed altera in mari, altera in aëre intelligitur. in aliis etiam eodem modo.

De quatuor dialecticis quæstionibus. Cap. II.

Quæstiones dialecticæ quatuor sunt. Definitiua, quæ ad definitionẽ pertinet. Generis, quæ in generibus versatur. Propria, quæ ea quæ ad propriũ spectant, assumit. Accidentis, qua de accidentibus disseritur. Ac præterea quæstiones quæ alterius sunt, cum definitiuis cõiunguntur. nam si definitio probata sit, idem quoque confirmatum erit: quia si demonstratum sit definitionẽ illud ipsum esse, iure hoc idem quod illud esse demõstrabitur. id tamen non reciprocabitur ita, ut si demonstratum sit hoc idem cum illo esse, continuò hoc definitio illius sit: propterea quòd multa sunt quæ eadem inter se existant, non tamen statim & definitio & res definita eadem sunt. gaudium enim idem est quod lætitia, sed neque gaudium lætitiæ, neq; lætitia gaudij definitio est. In cõfutatione verò id vicißim retrò commeat. etenim si fuerit confutatum hoc cum illo idem non esse, hoc quoq; illius definitionem non esse probatum erit. Verùm si sublatum sit hoc illius definitionem non esse, statim hoc cum illo idem non esse, non tollemus, propterea quòd decorum non est honesti definitio, idem tamen est. Idem tripartitò distributum est. Aut enim genere idem soliti sumus dicere, ut omnia animalia eadẽ inter se esse generis ratione dicuntur. Vel specie, ut omnes homines eiusdem speciei sunt. Vel numero, ut Socrates cum eius definitione, vel cum suo proprio, vel suo accidente. Aqua enim quæ ab eodem fonte manat, eadem genere non erit, si in duobus vasis cernatur. quinetiam eadem numero non erit. quòd si numero eadem esset, sequeretur eum qui ex una unius vasis bibißet, ex altera quoque adbibisse. erit verò potius eiusdem speciei: sed ea ab aliis quæ eadem specie sunt, differt, quòd maximam habeat similitudinem, quemadmodum nonnulli homines iidem specie multam similitudinem habent, & similes sunt in omnibus.

Quæ sint dialecticæ quæstiones. Cap. III.

Quæstiones, quarũ in quærendo opus est, cùm scilicet quærimus, hoc sit, nécne, sub genere cõstituuntur: & ipsæ quæstiones generis appellantur. Eæ sunt, quando propositæ rei genus inquiritur, vtrum hoc, an hoc sit. Quæstiones verò comparatiuæ ad accidens referuntur, veluti vtrum magis eligenda sit gloria, an ratio: & vtrum maiore honore dignior sit senectus, an iuuentus prudens. reducuntur enim comparatiuæ ad accidens, propterea quòd omnes amplificantur & imminuantur, accidentiáque contentionem & remissionem capiant. In vna igitur quaq; quæstione loci differentes insunt: ex quo conficitur, vt hic liber, in quo de ratione disserendi agitur, Topica inscribatur, atque hæc dialectica vel exercitationem vel victoriam finem habet: inuestigátque & perscrutatur omnia.

## TOPICORVM LIBER II.

De quæstionibus accidentis. Cap. I.

QVæstiones partim cõmunes sunt, partim singulorum propriæ. Communes sunt hæ: Omnis voluptas in bonis est, Nulla voluptas in bonis est. Propriæ hæ: Quædã voluptas in bonis est, Quædam voluptas non est in bonis. Vniuersæ autem confirmant & infirmant, & vtrunque quæstionum genus vniuersis continetur: propterea quòd si docuerimus aliquid in totum genus cadere, etiam in aliquam partem cadere demõstrauerimus: síque in nullam rem cadere, demonstratum quoque erit non in totum genus conuenire. At illæ quæ singularum rerum sunt, non refellunt vel aiunt, & nunquam in vniuersis dicuntur. Infirmatur igitur accidens, si aliud ex duobus fuerit vel genus, vel proprium. potius genus tanquam accidens tradiderit, si enim in natura inuestiganda dicatur, vel soli speciei insit, & reciprocetur, accidens non erit. si verò non soli insit, & in quæstione qua inquiritur qualitas, dicatur, aptúmque existat, vt sit vel non sit, accidens confirmabitur. Deinde inspiciendum erit, in quibuscunque inesse dicatur: quòd si nulli insit, tollitur accidens, si omnibus vel alicui, confirmatur accidens. veluti dicitur, sciẽtia mala est, cui nomini si Nulla adiungatur, infirmatur. si Omnis, vel Aliqua, scientia mala esse affirmatur. Tum considerare debemus definitiones accidentis, & eius rei cui accidit: vt si quis dicat philosophum inuidum esse, & quid philosophus, & quid inuidus sit, explanet. síque altera definitio cum altera non conueniat, accidens subla-

tum erit: si conueniat, confirmabitur. Præterea ambiguis, si obscura sint, vtendum erit. sique in aliqua re conueniant, accidens confirmabitur: & si in aliquibus minimè conueniant, infirmabitur: vt si dicat quispiam, tragœdias scribere suaue est. Hoc enim verbum τραγῳδεῖν ambiguum est, quippe quod canere, plorare, ac tragœdias scribere significet. is verò qui confirmabit, vti debebit ea illius verbi significatione, qua multi vtuntur. qui verò infirmabit, ea qua vtuntur docti & intelligentes viri. Erit præterea in notius nomen commutandum, affirmandúmque, atque infirmandum. dicat enim aliquis, voluptas commoda est, commutabitur commoda, & vtilis dicetur: deinde si inciderit, refellendum erit: sin minus, confirmandum. A genere item & formis accidentis refutamus, & confirmamus: vt si dixerit quispiam animam moueri, motus veluti quoddam accretionis & diminutionis, immutationísque, ac loci mutationis genus ponatur. quòd si nulla moueatur, tollitur accidens: si quædam, aut omnis, confirmatur. Temporis etiam ratio est habenda, propterea quòd si in aliqua eius parte non conueniat, infirmabitur: si in omni congruet, confirmabitur: quemadmodum si dicatur, id quod nutritur, augetur. nisi enim rationibus affirmetur, id quod alitur, augescere, (nam senes nutriuntur illi quidem, sed non augentur) infirmabitur. sique omnia quæcunque nutriuntur, augeri demonstratum sit, accidens confirmabitur. Iam verò omnis qui quiduis dixerit, multa quodammodo complexus est. sunt igitur hæc animaduertenda. Refellimus enim si aliquibus non insit, confirmabimus si insit. quippe qui hominem dixit, animal quoque, & rationis compos, & ridens dixit. Quòd si proposita res hæc non habeat omnia, quod dictum est, refellitur: si habeat, affirmabitur: veluti si taurum bonum esse dicat quispiam, vtile quoque & frugiferum, & alia multa dixerit. Si itaque hæc, vel ex eis nonnulla inesse fuerit demonstratum, accidens confirmatur: si demonstratum non sit, infirmatur. Ex nomine etiam in orationem mutato ducuntur argumenta, affirmantúrque, & infirmantur: vt si quis aiat regnum felix esse, & regem felicem, nomen in definitionem commutabimus, & felix id esse dicemus, cuius animus bonus, & bonæ fortunæ particeps sit. in regno autem accidens confutatur, quòd nullum animum regnum habeat: at in rege confirmatur, eo quòd rex animum habeat. Cùm præterea res aliæ necessariò eueniant, aliæ plerunque, aliæ rarò, aliæ prout sors tulerit, in accidentis infirmatione videndum erit, si quis ea quæ rarò eueniunt, plerunq; fieri ponat, vel contrà: vel si necessario fieri: vt si quis inglorios necessario

malos esse diceret. nõ enim necessario mali hi sunt, sed plerunq; :alius etiam dicat eos qui verberantur, dolere : plerunque id fieri ponet, quod necessario fit. itémque alius dicat eos qui meditationibus operam innauant, vt plurimum lætari: illud dixerit, quod raró & in paucis euenit. Hæc autem omnia ad accidens infirmandum pertinẽt. Si veró proprio modo accidens ad rem adiungatur, magnum ad confirmandum afferet adiumentum. Quoniam autem aduersa sex modis coniunguntur, quatuor solùm modis iuncta repugnantiam faciunt. nam amicis benefacere, & inimicis male, aduersorum numero non habetur. sunt enim hæc humani ingenij, mansuetiq; animi officia. vnum enim & idem hæc habebit. nec illud, de inimicis male mereri, huic repugnat, bene de inimicis mereri. eundem enim hæc statũ decent: & vnus atq; idem in iis sese exercebit. sed illud, de amicis bene mereri, illi contrarium est, de inimicis bene mereri. hócq; amicis malefacere, huic inimicis malefacere. atque hoc amicis benefacere, huic amicis malefacere. postremò hoc, inimicis benefacere, huic inimicis malefacere: quippe quæ á contrariis moribus proficiscantur. ex quo perspicuum est eidem data esse multa contraria. huic enim benefacere, duo sunt cõtraria, videlicet amicis malefacere, & inimicis benefacere. In vnaquaq; etiam cõiugatione simili modo fit. erit igitur inspiciendum ex quo ex vtrisq; oratio nostra confirmetur, & ex quo infirmetur, vt quidã ait: hic amicos diligit, etenim inimicos quoque odit: vel, etenim inimicos quoq; diligit, accidens is confirmat. infirmat veró, si amicos amãdo, vel eis malefacit, vel inimicis benefacit. Qui enim nõ cognoscitur dum inimicũ odit, quonã modo in amico amando dignoscitur? Si præterea aliquod contrariũ accidenti sit, cõsiderandum erit an subiecta res illius sit capax. nã si illius capax non fuerit, neq; etiam accidentis capax erit: sed si illius, confirmabitur quoq; huius capacem fore, non tamen quòd ei rei acciderit, sed quòd accidere posit, ac res illud suscipere queat: veluti dicat quispiã virtutem albã esse, propterea quòd cãdor sit nigrori contrarius. nã virtus capax nigroris nõ est: neq; igitur alba erit. Alius aiebat hunc lapidem albũ esse. lapis nigroris quidem capax est: sed nõ ob eam causam albus erit: verùm probabitur tantummodo candoris esse capacem. Ex contrariis etiam sumuntur argumenta, sic: Si scientia opinio est: quod sub scientiam cadit, opinabile est. quòd si illud non sit, neque hoc erit. Id ex iis est, quæ cum aliquo conferũtur. Ex aduersis autem hoc modo: Si bonũ vtile est, malum noxium est. si illud non est, neque hoc quoque. Ex priuationibus & habitibus hoc pacto: Si cæcitas nobis maculam inurit, aspectus lau

dem tribuit. sed si neque cæcitas dedecus, neque aspectus ornamentum affert. Ex aientibus & negantibus sic: Si discere bonum est, non discere non bonum est. quòd si illud non sit, neque hoc erit. A coniugatis & casibus. Coniugata dicuntur, quæ orta ab vno, variè commutantur, vt iustus, iustitia, & iustum. casus verò est iustè. fortis, fortitudo, forte. casus, fortiter. si igitur iustitia bona est, iustus quoque & iustum & iustè bona erunt. quòd si illa non sit, neque hæc erunt: atque id reciprocatur. Simili quoque modo in fortitudine & aliis virtutibus liquet esse faciendum. Ducuntur etiam argumenta ab ortu & interitu rerum, & ex causis efficientibus, & corrumpentibus. quarum enim ortus in bonis est, eæ etiam in bonis sunt. quarum verò interitus in bonis sint, res ipsæ in malis erunt. atque id retrò dicitur. si res ipsæ in bonis sint, earũ origo in bonis erit. si ipsæ in malis sint, & earum euersio in bonis erit. Si verò ipsæ sint in bonis, obitus & causæ euertentes in malis sunt numerandæ. Ex his possumus accidens confirmare, & infirmare: vt si dicat quispiam, virtus mala est, infirmandum id erit, vt virtus non mala esse dicatur: nam eius ortus in bonis est: affectio enim bonorum, virtutis est origo. Deinde addemus virtutis efficientia, & postea virtutem non malam esse dicemus, propterea quòd virtutis occasus & euersus atque obitus, in malis habentur. Est enim virtutis interitus, malorum effectio. virtutem verò corrumpunt malorum hominum familiaritates, atque horum confirmatio erit malorum hominum despicientia, propterea quòd hæc est familiaritatis interitus, & eorum quæ bona vitiant, euersio. est enim studium interitus contemptionis, & deturbant illud studium bona verba, & adhortationes bonorũ virorum. A similibus hoc modo: si vna scientia multorum est, vt medicina, quæ & ægritudinis, & bonæ valetudinis est scientia, vna quoque opinio multorum est. cogitat enim aliquis verum & falsum, quæ multa sunt. Valet id quoq; ad cõfutandum: si vna non sit contrariorum scientia, neque vna erit contrariorum opinio. Scientia enim & opinio quandam similitudinem habent. vtræque enim animi affectiones sunt, & cognitionis vim nobis suppeditant. Ex maiore item & minore sumuntur argumẽta, suntq; ex maiore quatuor loci. Vnus, si maius ex maiore sit consequens, simplèxq; simplici subiecto accidat. ac si id sit, illud etiam: vt si maiorem iniuriam facere maius malum est, & simpliciter iniuriam facere, simpliciter malum erit. Alter locus est, cùm vna res ex duabus dicitur subiectis. Infirmabitur enim ex maiori, & ex minori confirmabitur: vt ratio magis laudanda est, quàm diuitiæ. Si ratio cele-

brari laudibus non debeat, nec multò magis diuitiæ. Ex minori verò confirmabitur sic: Si diuitiæ laudandæ sunt, multò magis est laudanda ratio. Tertius est, cùm duæ res cum vna cōferuntur: vt ratio magis probanda est, quàm ad animam vtilis. sique probanda non est, id quod ad animam vtile est, multò magis probandum non erit. sique vtilis propter animam sit, multò magis laudanda erit. Extremus locus est, cùm duæ res duabus cōparantur: vt virtus magis vtilis est, quàm oratio laudanda sit. Verùm si neque virtus vtilis sit, neque oratio laudanda erit. si verò laudanda erit oratio, longè maiorem vtilitatem virtus afferet. Ab iis quæ eodem modo conueniunt, tribus modis argumēta eliciūtur, prout exposui de locis quos ex maiore posterius assumi dixi. Vel enim vnum aliquid accidens duobus eodem modo conueniet, eritque alterum vel refellens, vel confirmans: vt laudabile & rationi & virtuti eodem modo conueniet, vel magis conuenire videbitur. quòd si vni, etiam alteri. si verò vnum laudabile non sit, neque alterum erit. vel duo accidentia vni subiecto similiter conuenient: & si alterum conueniet, etiam reliquum. quòd si alterum non conueniat, ne alterum quidem conueniet: vt ratio & bona & vtilis similiter videtur. si bona, etiam vtilis: sique vtilis, etiam bona. quòd si bona non sit, ne vtilis quidem erit. sique vtilis non sit, nec etiam in bonis habebitur. Vel duo accidētia duobus eodem modo cōuenient: vnique alterum si conueniat, reliquum quoque reliquo conueniet. quòd si alterum vni non conueniat, reliquum etiam reliquo non conueniet: vt orationi laus, & virtuti vtilitas conuenire videtur. si oratio laudanda sit, virtus quoque vtilis erit. sique virtus vtilis sit, oratio itidem laudanda erit. quòd si oratio non sit laudanda, nec virtus quidem vtilis erit. ac si virtus nullam vtilitatem afferat, oratio quoque nullas laudes merebitur.

## TOPICORVM LIBER III.

### De comparatiuis quæstionibus. Cap. I.

DIximus suprà comparatiua sub accidentibus constitui: vt, quid optabilius, diuitiæ'ne, an oratio? quid venerabilius, senectus insana, an iuuentus prudens? & cætera generis eiusdem, quorum hi loci sunt. Ac primùm quidē diuturniora breuioribus anteponenda sunt, vt eulogia statuarum victoribus, qualia sunt apud Pindarum. Item quod prudētes, aut viri boni, aut leges rectè anteponant, magis erit eligendum: vt loquendi norma magis eligenda sit, quàm licentia. Deinde anteponenda sunt ea, quæ in genere suo insunt, iis quæ non sunt, vt iustitia iusto viro. iustitia enim in ge-

nere bonorum est, iustus autem vir non est. Quod etiam propter se expetitur, ei quod propter alud, anteponitur: vt valetudo venæ incisioni, quoniã illa propter se, hæc propter alıud expetenda est. Et quod propter se, ei quod casu: vt amicos iustos esse, huic, inimicos iustos esse. nam amicos iustos esse per se optamus. sunt enim amici, quibus omnia bona cupimus euenire. inimicos verò ob aliud quippiã iustos esse optamus, vt videlicet ne nobis noceant. Magis etiam eligendum erit, quod in re meliore inest, vt in homine virtus, et in equo cursus. virtus igitur cursu præstãtior est, propterea quòd homo est equo longè melior. Fines item iis quæ ad finem conducunt, vt valetudo medicamentis. nam ex duobus, quod ad finem propius accedit, anteponendum est. Ea enim quæ ad finem pertinent, partim propinqua sunt, partim longinqua, vt in iis quæ purgationem præcedunt, & ipsis medicinis liquidò apparet. medicina igitur us quæ purgationem præcedunt, præponetur. Quæque ad vitæ finem pertinent, iis quæ ad alium aliquem, præponenda sunt: vt virtus diuitiis. Beatitudo enim humanæ vitæ finis est, ad quam virtus refertur, diuitiæ verò ad vagam volubilemque fortunam. Ex duobus etiam efficientibus, cuius finis melior sit, id erit præstantius. medicamentum enim bonæ valetudinis efficiẽs est, & exercitatio firmæ corporis affectionis, firmaque corporis affectio valetudine melior est, & exercitatio medicamento melior erit. Ex efficientibus & finibus proportione cõcludendum est sic, cùm finis pluribus partibus fini præstat, quàm ille suæ efficiẽti causæ: vt si beatitas pluribus partibus valetudinem superet, quàm valetudo id quod valens est, sequitur vt efficientia beatitudinis valentia & salubria vincant. habeat enim beatitudo ab bonum partes duodecim, beatitudinis autem efficiens octo partes ad bonum habeat: partes boni beatitudinis, partium boni efficientis beatitudinem, erunt sesquialteræ. valetudo quoque sex boni partes habeat: quòd si finis ad finem, beatitudóque ad valetudinem comparetur, bonum ex ratione duplum erit. efficiens præterea valetudinis, hoc est salubris cibus, quatuor boni partes contineat, ita vt valetudo sit efficientis sesquialtera. comparamus verò valetudinem ad beatitudinem efficiens. cumque beatitudo pluribus partibus valetudinem, & finis finem, quàm ipsa beatitudo proprium efficiens superet (huius enim erat sesquialtera, & valetudinis dupla) efficiens beatitudinis erit valetudine melius. Illud etiam magis eligendum est, quod maius bonum consequitur. nam virtutem fortitudo, & opinio orationem sequitur. virtus igitur magis eligenda est, quàm oratio. Quod item per omne tempus ætatis plus

*potest, eo quod aliquando vtilius est, vt panis peponibus. siquidem pepones in hyeme inutiles sunt. Quod magis insigne est, minus insignibus anteponitur, vt diuitiis ratio. Anteponuntur etiam ea quæ difficulter parātur. illa enim sunt nobis chariora, quæ non facilè acquirimus. Suum quoque communibus est præstantius, vt diuitiæ, vel opinio, vel ratio fortitudine in bello. hæc enim magis propria sunt. Si verò strenuè in bello se gerat quispiam, id habebit forsitan cōmune cū multis. Quæque cum amicis cōmunicare licet, iis quæ nō licet. Quæ in amicos præstare magis cupimus, iis quæ in quēuis, vt officiosi esse, & bene mereri ab amicis optamus, quàm officiosi videri, & bene mereri. Non necessaria sunt necessariis meliora, & quandoque magis expetenda. nam bene viuere præstat, quàm viuere. propterea quòd bene viuere necessarium non est, & viuere necessarium. Interdum etiam meliora non magis expetuntur. nō enim si quid melius, propterea id necesse sit magis esse expetendum. philosophorum enim vita cum eo genere vitæ cuius omne opus est in pecuniis quærendis, est melior: ei tamen cui res ad victum necessariæ non suppetunt, non est magis expetenda. Non necessaria sunt, cum rerum necessariarum suppetit copia, & alia præterea quædam honesta cōparantur. Ac fortè quidem necessaria magis eligenda sunt, non necessaria verò meliora. Quæ item sine aliis expeti possunt, iis quæ nisi aliis cōiuncta non expetūtur: quēadmodū vires corporis sine prudentia non expetuntur, prudentiaque sine viribus expetitur. Si è duobus vnum in nobis esse dißimulemus, vt alterum in nobis videatur esse, illud erit præponēdum, quod in nobis esse videri velimus: vt negamus nos esse laboriosos, vt bono ingenio præditi esse videamur. Ex iis quæ in eodem genere sunt, quod propriā virtutē habet, alteri quod ea caret, anteponitur: vt ferreus gladius ei qui inauratus sit, quiq; nō vt oportet, incidat. Ex iis autē quibus vtrisque inest, id, in quo maior est virtus. Quæ bonū efficiunt eū in quo sint, iis quæ nō efficiūt: vt calidius id est quod calfacit, eo quod nō calfacit. Ratio quoq; diuitiis anteponenda est: quippe quæ meliorem eum in quo est, efficiat, quàm diuitiæ. nā diuitiæ eos in quibus sunt, & iniuriosos, & perpugnaces efficiūt. Ex casibus etiam & vsibus, actionibus & operibus loci sumuntur, & quæ ab illis orta sunt, concluduntur: vt si id quod iustè fit, ei quod fortiter fit, anteponēdum sit, iustitia fortitudini præponetur. siquè vsus atque actio huius melior sit, id erit hoc melius: vt pictura gladio, propterea quòd picturæ opus est in pingendo, gladij verò in trucidādo. Diuisio etiam rerū expetēdarum nobis argumētandi copiam suppeditabit: vt res omnes vtilitatis,*

vel honestatis, vel voluptatis causa expetendas esse. quibus enim ad plura vtimur, iis quibus ad vnum vtimur, anteponenda sunt: vt potio medicinæ dulcis, potioni amaræ præponitur.

## TOPICORVM LIBER IIII.

### De quæstionibus quæ ad genus pertinent. Cap. I.

QVæstiones de quibus disseruimus, earumque confirmationes & infirmationes ex accidente sunt. deinceps eas, quæ ad genus pertinent, ac quomodo reprehendantur & confirmentur, dicemus. Primùm omnium cognata ei, quod dictum sit, videnda sunt, an de aliquo eorum genus constitutum non dicatur. nam si de illo non dicatur, genus non erit: si verò de illo dicatur, genus erit illud quidẽ, sed in quæstione qua quid sit res exquiritur, non dicetur: vt quidam voluptatis genus bonum constituit. quòd si aliqua voluptas non sit in bonis, certè voluptatis bonum nõ est genus. Deinde si in quæstione qua quid quieque sit exquiritur, nequaquã dicitur, non erit genus. si dicatur, erit: vt dixit quispiam ridens hominis genus esse. sed propterea quòd in hominis natura inuestiganda non dicitur, genus non est. si verò animal dixeris, quia dicitur in natura hominis indaganda, genus hominis erit. Præterea si non in eadem diuisione genus & species numerata sint, id quod positum fuit, genus non est. si in eadem sint, erit: vt dictum est à quodam scientiam esse hominis genus. sed scientia ad qualitatem, & homo ad substantiam pertinet. Tum positum genus esse speciei quæ posita est, particeps. definitio autem participandi, est, eius quod communicatur, recipere definitionem: veluti homo est animalis particeps, eo quòd animalis recipit definitionem. homo enim est natura animata sensus particeps: animal verò hominis particeps non est. Spectare igitur debemus, particépsne sit genus id de quo agitur, specie quæ ei subiecta sit. hinc enim genus infirmatur. si verò particeps maximè sit, speciésque magis quàm genus particeps existat, quod positum erit, genus erit: vt quidam eius quod est, aliquid genus tradidit. necesse igitur est, vt illud, eius quod est, particeps sit. illud enim quod est, in rebus quæ sunt, intelligitur. ita fit vt infirmetur genus. Quòd si id quod inferius est, eius quod superius est, particeps sit: quod superius est, genus erit, propterea quòd eius definitionẽ recipit. Præterea si species proposita in aliqua re verè dicatur, genus nõ dicetur. de eo enim in quo species dicitur, genus quoque dicetur: non tamen reciprocatur enunciatio, cum de eo in quo genus dicitur, species minimè dicatur. animal enim de equo dicitur, homo verò non item. Considerandum igitur est, nunquídnam

tale quippiam eueniat, vt genus infirmetur. dicet enim fortasse aliquis, id quod est, opinabilis genus esse. ita fieret, vt opinabile de iis quæ nulla sunt, diceretur. sed id quod est, de eo quod non est, non dicitur. de eo enim quod non est, opinabileque est, opinionem habemus, non vt sit, sed vt nō sit. nam quod non est, nullo modo esse potest, id quod est. si verò & homo de Socrate, et animal de Socrate dicatur, animal hominis genus erit. Præterea, num id quod in genere positum sit, particeps esse nullius formæ huiusmodi generis poßit: vt quidam motum voluptatis genus constituit. quòd si voluptas neque accretionis, neque diminutionis, neque immutationis, neque loci mutationis, neque ortus, neq; interitus particeps sit, (hæ enim sunt motus species) quonam modo voluptas sub motu constituetur? fieri enim non potest, vt generis sit particeps id, quod nullius formarum est: quemadmodū quia homo animalis particeps est, vnius etiam speciei animalis particeps erit, eiúsque vel animalis ratione vtētis, vel rationis expertis. ex eo igitur quòd ratione vtentis particeps est, animal erit hominis genus. Præterea num species quæ dicta est, in pluribus, quàm genus intelligatur: vt siquis dicat id quod est, opinabilis genus esse. nam opinabile in pluribus, quàm id quod est, dicitur: quandoquidem id quod est, & quod non est, in opinione consistit. Num præterea genus in tot rebus, quot forma, dicatur. semper enim ad plura genus, quàm species pertinet: veluti si id quod est, genus esse vnius, vel vnum esse genus eius quod est, ponatur. vtraque enim in rebus æqualibus dicuntur. omne enim quod est, vnum etiam est: & omne vnum, id etiam existit quod est. Animaduertendum etiam est, an sit aliquod genus eius speciei quæ data est, quod nec genus positum contineat, neque sub illo sit subiectum. corui enim genus, & animal & auis dicitur. sed auis sub animali subiecta est. Quòd si genus non sit, vel non contineatur, vel non contineat propositū genus, ipsum genus infirmabitur. si verò aut cōtineat, aut sub ipsum subiectū sit, cōfirmabitur: vt si quis iustitiæ genus esse scientiā poneret. nā virtus quoq; eius genus est. ac scientia virtutem nō continet, nec virtus scientiam, propterea genus infirmatur. si etiam perspicuū erit propositum genus speciei conuenire, dubium autem sit, cōueniátne vt genus, satis erit docere, aliquod eorum generum, quæ suprà sunt, dici de specie in quæstione qua quid res sit exquiritur, atque hac ratione confirmabitur genus traditum ita dici. Sin genus propositum omnino conuenire, in dubium veniat, non satis erit docere, aliquod generum quæ suprà sunt, in quærenda natura dici de specie: vt siquis ingreßui genus dederit delationem, non

satis est docere ingressum esse motionẽ, ut ingressum delationem esse probemus, propterea quòd alij quoque motus sint: sed prius docendum est, ingressum nullius eorum quæ in eadem diuisione collocantur, nisi loci mutationis esse participem. nam quod definitionis generis particeps est, definitionis etiam alicuius formarum, quæ prima diuisione continentur, particeps sit necesse est. quòd si ingressus nec accretionis, nec diminutionis, neq; aliarum motionum definitionem sibi asciscat, delationis profectò particeps erit. ita fiet, ut ingressus delatio genus sit. Iam illud etiam considerandum est, an differentiam pro genere tradiderit errore ductus, quòd differentia perlatè patens dicatur: ut si quis immortale angeli genus dixerit esse. Neque enim solum oportet genus suprà esse quàm species sit, sed etiam dici in naturæ quæstione. Illud etiam, an genus in formarum numero reposuerit: ut si posuerit quispiam continuationem pro contiguitate, vel temperationem pro permistione. continuatio enim potius cõtiguitas est, & temperatio permistio. quandoquidem non omne quod aptatur, continuatur: sed quod continuatur, coaptatur. neque omnis permistio temperatio est, sed omnis temperatio est permistio. siquidem permistio & in humidis & in siccis latius patet. Genus etiam infirmatur, si cum specie aliquid communicetur, quod iis quæ generi subiecta sunt, conuenire nullo modo possit: ut si quis, quemadmodum Xenocrates itidem inquibat, animam numerum diceret. anima quidem est vitæ particeps, & nullus numerus par vel impar quicquam habet cum vita commune. Præterea si quid contrarium sit speciei, considerandum erit, si id sub eodem genere situm sit, sub eo etiam quod generi cõtrarium sit, fore clarum est, modò genus habeat contrarium. Contraria enim vel sub eodẽ genere sunt, ut candor & nigror sub colore: vel sub contrariis generibus, ut iustitia sub virtute, & iniustitia sub vitiositate. quòd si ita se res habeat, genus confirmabitur. quòd si contrarium positæ speciei neque sub eodem genere, neque sub eo quod generi contrarium est, existat, genus reprehendetur. A casibus etiam & coniugatis sumuntur argumẽta: ut si honestè genus est fortiter, honestas quoque fortitudinis genus erit. sique hoc sit, illud etiam erit: atque id à casibus ducitur. A coniugatis verò sic. si scientia est fortitudinis genus, sciens quoque est fortis genus: sique illud huius genus non sit, neque hoc illius. A similibus hoc modo: eandem habet rationem id quod iucundum est, ad voluptatem, quam id quod utile est, ad bonum. si quod iucundum est, voluptatis genus est, utile etiam erit boni genus. sique hoc illius genus non sit, nec hoc illius erit. eandem enim rationem

habet id quod iucundum est, ad voluptatem, quam id quod vtile est, ad bonum, siquidem vtrunque vtriusque efficiens est. Errant etiam ij, qui habitum esse vim ex habitu consequentem statuunt, vt clementiam sub continentia, & eam definitione explicantes, iræ continentiam esse aiunt. híque continentiam pro genere, & iram pro differentia sumunt, dicúntque fortitudinem & iustitiam esse metus & lucri continẽtiam. nam fortis & clemens vacuus à perturbationibus dicitur: & continens is, qui in perturbatione est, neque ab ea vincitur. ac fortasse talis vis ex vtroque cõsequitur: & si quis sit in perturbatione, ab eáque nõ vincatur, vis tamen illa nõ erit genus, quandoquidem genus vna ratione de specie dicitur. Illi quoque errant, qui aliquid eorum quæ duplex genus habent, ad alterutrum referunt: quo in genere sunt impostor & calumniator. neque enim is impostor aut calumniator habendus est, qui vult, nec potest: neque is qui potest, neque vult. ita fit, vt ea quæ posita sunt, in vtroque genere collocanda sint, ne genus infirmetur. Iam verò si nullius sit genus id quod datum est, considerãdum erit. Genus enim duorum ad minimũ esse debet. Quòd si alterius genus sit, illius quoque quod ex proposita specie cõtrà distinguitur, genus erit. Ex maiore etiam & minore elicere argumenta poterit is qui refellit. Si genus accessionem capiat, & species non capiat: nec ipsa capiet, neque quod ab ea deductum est: vt si virtus ex subiectione capit incrementum, etiam iustitia & iustus capient. id enim est quod ab ea natum est. Quòd si genus accessionem & decessionem capiat, speciésque nõ accipiat, genus infirmabitur. Est etiam alius locus, si id quod magis aut æquè genus videtur, non est genus: vel id quod magis aut æquè videtur species, non est species: neque illud erit, quod minus videbitur. cuius loci, in iis in quibus multa de specie dicuntur in naturæ quæstione, neque explicatũ sit quod genus existat, vsus est maximus, vt de ira, & dolor, & opinio, & contemptus. Hunc verò locum ita tractabit is qui infirmabit. Ei autem qui confirmandi partes tenebit, si traditum genus & species magis & minus suscipiant, hic locus nihil ad argumentandum suppeditabit. nam & cãdor & honestas accessionem capiunt, nec alterum alteri genus est. sed si fiat generum & formarum inter se comparatio, magnam argumentorum copiam suppeditabit: vt si huius & illius generis eadem est ratio, alterumq́; genus est, alterum etiã erit. Idem ex minore & maiore efficietur: vt si continentiæ vis magis quàm virtus genus est: si virtus genus sit, vis etiam magis erit genus.

# TOPICORVM LIBER V.

## De quæstionibus quæ à proprio ducuntur. Cap. I.

QVæstiones generis quæ sint, satis sit dictũ. Quæ verò de propriis oriuntur, confirmantur & infirmãtur hoc modo. Ac primùm quidem videndum est, an rectè nécne explicatum sit proprium. Ac si ex rebus notioribus expositum sit, aptè: si ex rebus magis inuolutis, non erit commodè propositum: vt qui posuit ignis proprium esse proximè ad animi similitudinem accedere, is sanè non ex magis perspicuis proprium exposuit. At qui proprium ignis esse dixerit facillimè moueri, is planius proprium explicarit. Illud etiam, si quod verbum eorum quæ ad proprij explicationẽ adhibentur, multis modis dicatur, minus aptè positum erit proprium: si secus res se habuerit, erit aptè explicatum: vt si dicatur esse proprium animalis sentire, quod plura significat, vnum habere sensum, alterum vti sensu, minus aptè proprium dicitur. at si quis corporis esse propriũ diceret, tribus dimensionibus esse præditum, cùm neque corpus ambiguum sit, neq; aliquod verbum ex iis quæ in proprio sunt, proprium commodè poneret. Si præterea subiectum ambiguum sit, ita quoque non aptè proprium erit explicatum. Iam illud refutanti videndum est, num idem in proprio sæpe repetatur. ita enim efficitur, vt obscura sit oratio: vt si quis dicat, ignis propriũ esse corpus leuissimum corporum, bis corpus dicet. num præterea quis nomen cõmutet, rémque obscuret: vt si quis terræ proprium dicat esse substantiam quæ naturaliter fertur celerrimè corporum deorsum: substãtiæ nomen iterauit. siquidem corpus nihil aliud est quàm substãtia. Si verò nullo verbo eodem sæpe vtatur, proprium erit rectè tributum. Alius locus in refutatione est, si tale aliquod verbum in proprio constitutum sit, quod rem nulla alia re distinguat. quod enim in propriis traditur, debet separare: vt si terræ proprium tribuat, esse rem quæ fertur deorsum, proprium rectè expositum non erit. quòd si ab aliquo seiungat, proprium erit rectè datum. Est etiam locus in refutatione, si vel eo vtatur cuius proprium tradit, vel aliquo eorum quæ sunt ei attributa. si enim eo vtatur cuius proprium explicat, eadem res erit pari modo inuoluta, propterea quòd proprium cognitionis gratia inuentum est. si eorum aliquo quæ ei tribuuntur, eo modo non rectè proprium ponit. quoniam id eo est posterius. aliqua enim pars posterior est vniuerso: vt si quis proprium animalis ponat substantiam, cuius homo species est, is aliqua re earum quæ animali tribuuntur, vsus est. sed si neque eo, ne-

que aliquo eorum quæ ei tributa sunt, vtatur, propriũ rectè statuetur. quod quidem fiet, si animalis proprium ponamus, quod constat ex animo & corpore. Vidẽdum etiam, an quippiam contrarium, aut quod sit omnino simul naturæ ordine, statutum sit: hæc enim rem nihilo magis aperiunt: vt siquis albi proprium dicat nigro esse contrarium: & eius quod rationis cõpos est, ei quod rationis sit expers. si verò iis non vtamur, proprium rectè explicabimus. Præterea si quod non semper sequitur, statuemus proprium, non erit proprium commodè explicatum: vt si quis proprium alicuius ponat inambulare in foro. non enim semper inambulat, neque commodum est, vt semper inambulet in foro. interdum etiam inuitus excluditur. ita fit, vt non semper ad id aptus naturaliter dicatur. Quòd si eo quod non semper sequitur, non vtamur, proprium rectè explicabimus: vt si quis virtutis proprium dicat, eum in quo sit, bonum efficere. Refutabitur etiam, si quis tale proprium ponat, quod conuenire aliter, quàm sensu perspici non licet. omne enim quodcunque mouet sensum, si extra sensum sit, obscurum est: vt siquis Solis esse proprium dicat, astrum splendidissimum, quod supra terram fertur: is eo proprio vtitur, quod sensu cognoscitur, ac propterea incommodè proprium statuit. Confirmabitur verò, si eiusmodi proprium sit statutum, quod vel sensui non sit perspicuum, vel quod sensum non moueat, semper tamen necessariò conuenire non perspiciatur, clarúmque sit. neque enim cùm sol occiderit, rectè proprium erit constitutum. quemadmodum etiam extremitatis proprium quis ponat, quod primũ colore inficitur. corpus enim colore inficitur, sed propter aliud primum, extremitatem dico. sensu enim semper cognoscitur illud quidem, sed non semper clarum est. In refutatione videndum erit, an proprium statutum sit, cuius nihil quid res sit explicet. Quemadmodum cùm rem definitione explicamus, genus adhibemus: ita proprium pronunciantes, genus adiungimus, quod sanè in natura inuestiganda dicimus: vt hominis proprium sit ad risum natum esse, genus quoque erit dicẽdum hoc modo, animal ad risum natum. ita enim proprium rectè datum erit: vt hominis proprium est animal scientiæ & cognitionis capax. Vtrum autem rectè an minus proprium sit datum, ex iis quæ diximus, intelligi potest: vtrum verò proprium sit, néc ne, deinceps considerabimus. Primùm quidem in refutatione considerandũ est vnumquodque cuius proprium datum sit, si de aliqua parte dissentiat, proprium non erit: vt si de geometra dicatur, eum nulla ratione falli posse (fallitur enim in falsa descriptione persæpe) id, nulla ratione falli posse, non

erit geometræ proprium. Quòd si in iis quoque quæ vniusmodi sunt non discordet, erit proprium quod positum est esse proprium: vt quia deorsum ferri in omni terra verè dicitur, eò terræ proprium erit ferri deorsum. Sequitur locus in refutatione. si de quo oratio, non etiam nomen verè dicitur, & cum de quo nomen, non etiam verè dicitur oratio. nomen enim subiectum est, & oratio proprium. Raro enim, vel vt melius dicam, nunquam vno modo dicitur proprium: quandoquidem, vt suprà dixi, sub genere constituitur: vt si quis igni proprium ponat, id quod ardens est: ignis verò de luce verè dicitur: & lux sanè ignis dicitur: at ardens non verè dicitur. Si verò de quo nomen, etiam oratio: & de quo oratio, nomen etiam verè dicatur: quod proprium positum est esse, proprium erit: vt ad scientiam percipiendam natum, hominis proprium sit. omnis enim homo, homo est: itémque omnis ad scientiam percipiendam natus. Sequitur locus in reprehensione, si quis per communicationem proprium tradat. nam & genus & differentiæ per communicationem dicuntur, vt ea quæ in subiectæ rei substantia cernuntur: vt si quis hominis proprium dicat esse id quod rationis particeps est, non erit proprium. quòd si dixerit, quod vicissim retrò commeat, proprium dixerit: vt si dicat animalis esse proprium naturaliter sentire. nihil enim aliud præter animal sentit. Refutationis etiam locus est, cùm eorũdem, quia eadem sint, non est idem proprium: vt stragulum idem quod vestis est. dicet enim aliquis, vestis proprium esse, vt calefaciat: quod sanè alicui stragulo, hoc est tenuissimæ vesti non conuenit. contrà quia homo & vir iidem sunt, ridens erit eorum vtrorunque proprium. Sunt præterea nonnulla, quæ & per se & per aliud primum dicuntur. si verò proprium dederit, quod ad aliquid aliud refertur, is qui infirmãdi partes obtinebit, inquiet hoc proprium per se esse. si per se primum dederit, dicendum erit hoc proprium alterius in alio intelligi, atque hoc pacto refellendum. quia inquam extremitatis & corporis proprium est colore infici, extremitatis autem ex sese, & corporis propter extremitatem: si extremitatis proprium ponat colore infici, etiam colore infici in corpore dicetur. quòd si in corpore, etiam in extremitate. sique his vtrisque conueniat, id erit verè proprium, vt scientiam adipisci, & homini, & singulis hominibus. In refutatione proximus erit locus, si totius proprium in parte verè non intelligatur, & proprium partis in toto verè non dicatur: vt qui maris proprium esse dicat, salsum, non de toto mari dicet: quandoquidem aquæ quæ prope littora sunt, dulces comperiuntur. si quis etiam aëris esse proprium dicat,

quod respirari potest, de toto aëre non intelliget, sed de eo solùm, qui est terræ proximus. Itaque infirmatur proprium. At si proprium in vtroque verè dicatur, proprium erit, vt sectio infinita conuenit coniunctæ quantitati. Ex contrariis etiam ducuntur argumenta. Ac primùm ex iis quæ sub eandem cadunt rationem, quia dupli proprium est multum, medij proprium. sique illud nō sit, neque id quidem erit. In contrariis verò, si boni proprium est animo gaudere, mali dolere proprium erit. sique illud minimè sit, ne hoc quidem erit. In his quæ ad priuationem & habitum pertinent, quia cæcitatis proprium est vehementer dolore affici, aspectus proprium erit lætitia vehementer perfundi. sique illud illius proprium non erit, neque id huius proprium existet. In aientibus etiam, & negantibus: vt quia viuendi proprium est sentire, non viuendi proprium erit nihil sentire. Præterea à casibus eliciuntur argumenta: vt si eius quod fortiter fit, proprium est præclarè fieri: id quod præclarum est, erit fortitudinis & fortis genus. Casum quoque ex iis infirmabis, si alterum alterius causa non fiat, neque huius causa id fiet. Loci qui à similibus ducitur, talis vsus est in refutatione. si simile similis proprium non est, nec similis simile proprium erit: vt architectus eandem habet rationem ad domum construendam, quam medicus ad valetudinem efficiendam. efficere autem valetudinem medici proprium non est, ne architecti quidem extruere domum erit proprium. In confirmatione verò huius loci talis est vsus: si medicus eandem habeat rationem ad valetudinem restituendam, quam præfectus gymnasii ad firmam corporis constitutionem efficiendam, sitque proprium gymnasii præfecti vim habere ad firmam corporis constitutionem efficiendam: erit etiam medici propriū esse valetudinis effectorem. Præterea ex iis quæ eodē modo affecta sunt, in reprehensione sumuntur argumenta, hoc pacto; Si id quod eodem modo se habet, eius quod eodem modo se habeat, proprium non existat: neque id quod eodem modo se habet, eius quod eodem modo se habeat, proprium erit. sique hoc sit, illud etiam: vt si eodem modo prudentia affecta est ad honestum & turpe, quòd eorum sit scientia, prudentiæ autem proprium non est scientiam honesti esse: nō erit profectò prudentiæ proprium turpis sciētiam esse. sique alterum sit, erit alterum. Præterea si id quod ad naturam refertur, est eius quod ad naturā refertur, proprium: id quoque quod ad originem & interitum pertinet, erit eius quod ad originem & interitum pertinet, certè proprium. Si verò id postremum sit, illud etiam erit, quod priore loco proposueramus. sique illud non sit, neque hoc quidem erit. sique hoc

non sit, neque illud erit: vt exempli causa, quia ortus sanguinis est animalis proprium, sanguinis interitus erit animalis interitus proprium, & status proprium status. sique id minimè sit, cætera itidem non erunt. Iam ex maiore & minore quatuor modis argumenta ducuntur: quorum primus tractatur hoc pacto: si quod maius est, maioris propriũ non est, neque id quod omnino dicitur, vllius eiusdem generis: nec denique quod minus est, erit minoris proprium: sique illa sint, hoc etiam erit: vt quia ignis proprium est sursum ferri, eius quod magis ignis sit, magis sursum ferri proprium erit. ac si id sit, illud etiam. si verò illud non sit, neque hoc etiam erit. Alter locus est talis: si quod habet elationem alterius, eiusdem generis proprium non est: quod habet submißionem, non erit vllius quod sit generis eiusdem, propriũ. Huius loci ex minore vsus est in cõfirmatione sic: si id cui illud minus adiungitur, alterius cui idem adiũgatur proprium sit: id quoque cui magis additur, alterius cui idem addatur, propriũ erit: vt quia animalis magis proprium est sentire, quàm hominis scire, si sentire non est animalis propriũ, neque scire proprium hominis erit. quòd si scire proprium hominis sit, multò magis sentire proprium animalis erit. Tertius locus habetur hoc modo: si quid eius quod magis proprium est, non est proprium: eius etiam cuius minus proprium est, proprium non erit: vt si colorari magis proprium est superficiei, quàm corporis, nec superficiei proprium est, non erit corporis propriũ. In confirmatione nullus est huius loci vsus, propterea quòd idem multorum proprium esse nullo modo potest. Quartus locus talis est: si quod magis proprium alicuius videtur, id non est eius proprium: nec id quod minus proprium videtur, eius proprium erit: vt si magis proprium animalis est sensu percipi, quàm in partes secari, & animalis non est propriũ sensu percipi, nõ erit proprium animalis in partes secari. Si verò quod minus est alicuius proprium, id eius proprium est: id quoque quod magis propriũ est, eius proprium erit. Ex iis prætereà quæ æqualiter conueniunt, argumenta eliciuntur, hoc modo: si æquè propriũ est partis animi in qua voluptates sunt, appetere, atque eius quæ rationis est particeps, ratiocinari: & appetere non est eius partis in qua voluptates versantur, proprium: non erit etiam eius quæ est rationis particeps, ratiocinari. Deinde ex iis quæ alicui æqualiter cõueniunt, hoc pacto: si vnum illius proprium non sit, neque alterum erit. vt si cernere æquè ac audire est hominis proprium, sed alterum hominis proprium non est, ne alterum quidem erit. quòd si alterum sit, alterũ etiam erit. Tertiò si id quod duobus æquè conueniat, alterius proprium non sit, al-

terius itidem non erit: vt si incendere æquè proprium est flammæ, ac prunarum, & incendere non est flammæ proprium, prunarum profectò proprium non erit. Atque huius loci nullus vsus est in cõfirmatione, cùm præsertim proprium duobus conuenire nullo modo possit.

## TOPICORVM LIBER VI.

### De locis definitionis.

VT tractationem locorum definitionis cognitã habeamus, in primis, an minus aptè, an bene res definita sit, deinde an definita non sit, an definita sit, vidẽdum est. Primus locus eius quod minus aptè definitum est, erit, si obscura interpretatione vtamur. quòd si aperta vtamur, erit bene definitum. deinde si ad aliam rem definitio transferatur, veluti si ad hominis definitionem rectè ambulare adiungeretur. Si verò neque absit quicquam, neque supersit, conuenienter definitum erit. Præterea si verbũ quod in definitione est, ambiguum erit, vt ortus est motus ad naturam ferens. est enim motus ambiguum verbum. Idem continget si res quæ definitur, multis modis dicatur, neque explicetur: vt coruus hoc & hoc est. corui enim nomen ambiguum est. Alia quoque ratione id fiet, si per translationem definitio explicetur: vt si quis scientiam immutabilem esse definiat. immutabile enim in columnis firmis ac duris intelligitur. vel si dicat temperãtiam esse concentum. nam in sonis omnis concentus cernitur. Proximus huic locus est, quando aliquis in definitione verbis insolentibus vtitur: id quod Plato fecit, qui araneam σηψιδακὲς, id est putridorum mordacem definiuit. Deinceps locus sequitur, quando contrarij definitio, ex ea quæ tradita est, non intelligitur. qui enim dicit candorem colorem esse quo visus dispergitur, infert etiam nigrorem esse colorem quo visus congregatur. Si etiam in definitione positum sit quippiam quod rebus omnibus conueniat. alia enim sunt differentiis distinguenda. sed quod sub eodem genere sit, omnibúsque conueniat, ab iis quæ ad idem genus pertinent, rem non distinguet. nam si definiatur hoc modo, Homo est animal sensus particeps, quod seipsum mouet, ac ratione vtitur: illa verba, sensus particeps, & quod seipsum mouet, hominem à nullo alio animali separabunt: quod erat sanè faciendum. Alius locus est, quando aliquid eorum quæ in definitione posita sunt, iis omnibus non conuenit, quæ sub eadem specie continentur. tunc enim erit minus aptè definitum: veluti si ad hominis definitionem adiungatur grãmaticum esse. non enim omnes homines grammatici sunt. Erit etiam videndum, an idem verbum sit repetitum: nugabimur enim si sit: vt qui

hominem dicit esse animal se ipsum mouens, rationis particeps, gradiens, bipes. certè seipsum mouens idem est quod animal. quod etiam Xenocrati vsu venit, qui sapientiam constitutionem & cognitionem rerum omnium dixit esse. nam & constitutio & cognitio idem valent. Sed horum locorũ, si hoc pacto dicantur, in reprehensione vsus erit, ac definitionem rectè datam non esse ex iis intelligemus. si verò alio modo proferantur, confirmabunt. Nunc vtrum rectè nécne definitio constituta sit, ex iis locis quos deinceps tractabimus, perspicietur. Primùm videndum est, si non prioribus & notioribus verbis explicata sit definitio. Ac prius & notius duobus modis intelligitur, vel nobis, vel naturæ. Definitio verò ex iis quæ naturæ ordine priora sunt, constare debet: veluti animal rationis particeps, & mortale, priora sunt hominis naturæ. Præterea si in definitione aliquid adhibeatur quod idem valeat quod res quæ definitione explicatur, vt si Solem astrum luce perspicuum quis definiat: cùm lucis vocabulo vtitur, Solis itidem vtitur. Sed vt hæc aperta fiant, definitio pro nomine sumenda est, hoc pacto: Dies est Solis motus super terram. Idem euenit iis qui genus definitionis non ponunt: vt siquis corpus definiat, id quod tres habet dimẽsiones: dicendum enim erat genus quod tres habeat dimensiones. Idem quoq; fiet, si id quod definitur, de multis dicatur, & eorum alterum dictum sit, alterum prætermissum: vt si quis grammaticen definiat artem esse scribendi. addere enim debebat, & legendi. Atque hic locus in nonnullis est inutilis: cuius generis sunt ea omnia, in quorũ vtroque res quæ definitur, per se non cernitur, sed temerè & casu: vt medicina in morbo & valetudine versatur. debet enim definita res ad præstantius, non ad deterius accommodari. Si præterea proprium genus ad rem definiendam non adhibeatur. Argumenta verò ex elementis, quæ ad genera pertinent, assumuntur. Vel si adhibitum illud quidem, sed superius sit: vt homo est natura ratione prædita. debebat enim dici aĩal, propterea ꝙ hoc genus ad hominẽ propius accedit. Præterea si negatione exposita sit definitio. debet enĩ definitio declarare quid res sit, nõ quid nõ sit. quanquã in quibusdã definiendis negatione vtimur necessariò, velut in priuationibus vsu venit. cæcum enim id est, quod aspectu caret. Illud etiam videndum est, genúsne definiendo pro differentia dixerit: vt si quis virtutem bonum habitum esse definiat. magis enim videtur bonum esse virtutis genus. Illud etiam, an specie sit prior differentia. omnis enim differentia latius patet, & est in pluribus, quàm species. Illud etiam, an res definita sub duo genera reducatur, quorum vnum non

contineatur ab altero. ita enim obscura erit definitio. Præterea considerandum est, an alicuius eorum quæ cum aliquo conferuntur, differentiā constituerit eius quod cum aliquo non conferatur: vt si dicatur medicinam scientiam esse quæ in actione contemplationéque versatur. cuius enim rei contemplatio esset, dicendum erat. Si item res elationem & submißionem accipiat, definitio verò non item. oportet enim si res elationem & submißionem recipiat, definitionem quoque recipere: vt si candor color est aspectum dißipans, suscipitque candor magis & minus, dißipās quoque suscipiet. Vitiosa item erit definitio, si quanta qualiáque sint ea quæ definiātur, non explicetur. vt, ambitiosus est gloriæ cupidus. explicandum enim erat quantæ gloriæ sit cupidus, cum præsertim omnes gloria ducantur. Si verò cuipiam ad totam definitionem infirmandam nullum suppetat argumentum, ad partem dirigere argumentationem debebit. reprehensa enim parte, tota itidem definitio reprehendetur.

## TOPICORVM LIBER VII.

### De quæstionibus eiusdem & alterius. Cap. I.

QVoniam quæstiones de eodem & altero, ad definitiuas sunt relatæ, de iis disserēdum esse videtur. Ac primus quidem locus ex casibus, coniugatis, & contrariis assumitur. si enim iustè idem est quod fortiter, fortitudo & iustitia idem erunt, & iustus idem quod fortis. quòd si iustè idem non est quod fortiter, neque fortitudo & iustitia, itemque iustus & fortis idem erunt. sique idem est iustum quod bonum, iniustum idem erit quod malum. si secus, alterum ab altero diuersum. Locus etiam sumitur ex efficientibus & interimentibus, hoc modo: si efficiens beatitudinis, idem est quod efficiens valetudinis, interimēs quoque vtriusque, & beatitas & valetudo idem valebunt. Ex aduentitiis etiam, & iis quibus hæc ipsa attributa sunt, argumenta ducuntur, hoc pacto: si duobus propositis quæ vni attributa sunt, eadem omni alteri non conueniant, illa duo eadem non erunt: veluti si quis dicat penulam & vestem qua æstate vtimur, idem esse: sed penula cum grauis sit, vim habet calefaciendi, vestis verò illa, quia leuis existat, non item. ex quo conficitur, vt eadem non sint. dicebat alter medicinā idem esse quod exercitationem. sed cùm altera ægrotos curet, altera non curet, non idem valebunt. Verùm si attributa eadem sint, vt si quis dicat, album idem est quod scientia: album quidem corpori accidit, & sciētia animo, non corpori: igitur scientia & album idem non sunt.

Hi verò loci ad confirmandum nihil valent: quãdoquidem si aliqua idem accidens non suscipiant, eadem non erunt. nam animal & domus pulchritudinem recipiunt, sed animal & domus idem non sunt. Præterea Socrates & calorem & grammaticam recipit, calor tamen & grammatica idem non est. Præterea si vtriusque genus idem non sit, sed vnum bonum, alterum malum, alterum vel bonum, vel malum, alterum horũ neutrum: quanam ratione fieri poterit, vt illa eadem sint, quorum diuersa sint genera? Præterea ex maiori, si vnum contentionem habet, alterum non habet: vt cãdor suscipit elationem, Socrates verò nequaquam. ea re fit, vt candor & Socrates non sint idem. Sique idem numero quandoque dicatur, non ratione, sed subiecto idem erit. Præterea cùm idem multifariam dicatur, genere, specie, & numero, dicere licebit idem alio modo intelligi, & idem non esse. quòd si idem esse, vel definitionem idem esse quod res quæ definitur, probare velimus, primùm intelligendum est, neminem, aut paucos eorum qui disputant, definitionem per ratiocinationem concludere, sed eam omnes initio sumere. Hoc quoque ignorandum non est, non esse huius disputationis has definitionis rationes ad tenue elimare, sed ad primam philosophiam pertinere. nunc verò, quod hic locus postulare videtur, tantùm dicam, cùm definitio in natura rei explicanda capiatur, (dicuntur autem de natura rei genera & differentiæ) propriam definitionem rei, orationem fore. Ex contrariis etiam elicienda sunt argumenta. nam si hæc huius rei definitio est, contraria itidem erit contrariæ: vt in albo & nigro liquidò apparet. quorũ de illis quòd vim habet comparandi, de his quòd vim habet dissipandi aspectus, dicitur. color verò est veluti commune eorum genus. Ex maiore etiam, & ex similitudine quotquot modis licet confirmare, duo cum duobus hoc modo comparantur: si hæc magis huius rei, quàm illa illius definitio sit, ea autem quæ minus videtur, definitio est: etiam quæ magis videtur, erit definitio: vt minus videtur animæ definitio hæc, numerus qui à se mouetur, quàm hæc corporis, natura quæ tres habet dimẽsiones. si itaque ea quæ minus videtur, animæ definitio est, illa etiã quam corpori attribuimus, corporis erit. Simili quoque modo, si hæc huius rei, & illa illius definitio est, reliqua etiam reliquæ rei erit: vt pari ratione se habere videntur ignis & aëris definitiones, ignis inquam corpus esse leuissimum, & natũ vt sursum feratur: aëris verò corpus cuius omnes motus ex loco secundum naturam sunt: sique vna vnius definitio est, altera quoque alterius erit. Si verò vna definitio cum duabus rebus comparetur,

aut vna res cum duabus definitionibus, loci ex maiore nullus vsus erit, propterea quòd neque vna res duarum definitionum, neque duæ vnius definitiones esse possunt. Ac loci hi quos modò exposui, quique ex casibus, coniugatis, & contrariis assumuntur, sunt ex omnibus accommodati maximè: & siquis vniuersa dicat, singula debet inspicere, siue quis alius sit communis locus. Difficilius autem esse confirmare, quàm refellere definitionem perspicuum est, quòd neque facile est definitionem cognoscere, neq; hi quos interrogamus, libenter definitionis partes concedunt: quódque in reprehensione satis est vnam definitionis partem infirmare, in confirmatione verò totam definitionem affirmare necesse est. Atque hæc de infirmatione & confirmatione quæstionum nunc summatim dicantur. Infirmare autem vniuersum genus facile est, confirmare verò est perdifficile. præterea refellere partes difficile est, confirmare certè facile. cùm enim quatuor sint quæstiones, quæ ex Omni, & Nullo, & Aliquo, & Non omni constant, vniuersarum rerum sunt duæ Omnis & Nullus, singularum duæ Aliquis & Non omnis: ex quibus si eam in qua Nullus est, infirmare velimus, nullo negotio efficiemus. nam siue Omnis siue Aliquis concludatur, Nullus tolletur. ex iis verò Omnis in prima figura vno tantùm modo, in tertia tribus modis concluditur. Si item eam in qua Omnis ponitur, infirmare velimus, facile erit: quandoquidem si Nulli aut Nō omni concluserimus, Omnis erit sublata: quarum Nullus in prima figura vno modo concluditur, & tribus in tertia. Non omnis vno modo in prima, duobus in secunda, tribus in tertia inducitur. Quòd si vniuersas confirmare oporteat, difficile erit, ob eam causam, quòd Omnis in prima figura semel tantūmodo, Nullus verò in prima & in secunda inferatur. Singulas verò confirmare facile est. satis enim erit demonstrasse in vna re inesse, quo certè modo Aliquis confirmatur. Præterea in vno non esse, & eo modo Non omnis affirmatur: vt si quis dicat omne animal inferiorem oris partem mouere, demonstret quispiam Crocodilum superiorem mouere, atque ita Non omnis confirmabitur, & Omnis infirmabitur. Cùm itaque singulæ infirmationem difficilem habeant, confirmationem facilem habebunt. nam Aliquis ab alio non infirmabitur, nisi à Nullo: propterea quòd hæc & vniuersarum rerum est, & difficilis ad confirmandum. ita nullo alio modo Non omnis refelletur, quàm ab Omni: quippe quæ ipsa quoque difficulter confirmetur.

# TOPICORVM LIBER VIII.

## Quomodo quæstiones rogandæ sint.

### Caput I.

QVæ cùm dixerimus, sequitur, vt quomodo propositiones interrogare oporteat, quomodoq; rem in disputationibus defendamus, & respondeamus, dicendum esse videatur. Ac primũ is qui quæstionem positurus est, locum ex quo argumenta sumat, inuenire debet: deinde quærere per sese, & singula disponere: postremò hæc omnia apud alios pertractare. Ac loci quidem inuentio communis philosopho cum dialectico est, cætera sunt propria dialectici. philosophus enim nõ interrogat ille quidem, sed assumit omnia vera & necessaria, deinde ratiocinatur. qua quidem in re diligenter animaduertet, & quas propositiones necessarias, & quas præter necessarias acceperit. Ex necessariis enim ratiocinationes efficiuntur. Earũ verò quæ præter has assumuntur, genera sunt quatuor. Omnis enim propositio sumitur aut inductionis gratia, vt quod vniuersum est, concedatur: aut augendæ argumentationis, aut celandæ conclusionis, aut illustrãdæ orationis causa. Igitur necessariæ non statim ponendæ sunt, sed nobis est ad summas proficiscendum: vt non esse eandem artem contrariorum, quæ aduersa dicuntur, etiam si id sumere velit, sed contrariorum: quandoquidem aduersa contrariis subiiciuntur. Quòd si hanc enunciationem, Aduersorum eadem scientia est, non concedat, inductione vtendum erit ita, vt morbus & valetudo, concinnum & inconcinnum aduersa esse demonstrentur. tum conclusiones dicendæ non erunt, vtpote, quæ illis concessis & positis necessariò consequantur. Præterea continuam seriem propositionum persequi non debemus, sed multas omittere: vt exempli causa non dicendum erit, homo animal est, animal animatum est, quod animatum est, substantia est: sed hoc modo, homo animal est, quod animatum est, substantia est: deinde sic, animal animatum est. In multis propositis erit etiam faciendum. Vniuersarum quoque rerum enunciatio, in quibus conuenit, assumenda per definitionem est: vt, philosophus est liber. philosophus enim is est, qui & veritatis studiosus est, & assentationem à se procul amotã vult. Præterea necessarium non tanquam necessarium, sed tanquam superuacaneum proponẽdum est. Vtile etiam erit dicere id consuetum esse: deinde extremo loco interrogare, quod maximè sumere velimus. Solent enim omnes primæ disputationi diligenter resistere, propterea quòd maior interrogantium pars cùm assumat

ea quæ aliis necessaria sunt, interrogare omnino cupit. Apud nonnullos necessaria prius dici debent, cuiusmodi sunt difficiles. ij enim prima facilius concedunt, in extremis verò difficiles se proteruósq; præbẽt. Postremò producenda oratio est, interiiciendaque in argumentatione ea omnia quæ nihil ad rem pertineant. nã cùm multa sint, difficile erit falsum discernere. Atque hi loci sunt ex quibus ad conclusionem celandam argumenta ducũtur. In exornanda autem oratione inductio atque diuisio rerum coniunctarum adhibenda erit. Inductionem quidem ex singulis rebus vniuersas & generales concludere suprà diximus. Diuisio autem fit hoc modo: artẽ arte præstantiorem esse, aut quia certior sit, aut quia in rebus melioribus versetur: vt geometria grammatica, & medicina eo genere medicinæ, quæ in equis curandis versatur. siquidem medicinæ homines rationis participes, illi verò alteri, equi rationis expertes subiecti sunt. & artium alias esse quæ in cognitione, alias quæ in actione versentur: túmq; vtræq; sint. atq; hoc pacto oratio est ornanda, atq; amplificanda. Ad dilucidam autem disputationem faciẽdam exemplis & similitudinibus vtemur. Ac exemplis quidem propriis & perspicuis: in differendo autem ratiocinatione apud eos potius qui sunt docti & intelligẽtes viri, quàm apud multitudinẽ: inductione contrà potius apud multitudinẽ vtemur. Præterea is qui inductione vtitur, in quibusdam rebus facilè potest explicare id quod totum dicitur, in aliis nõ facilè potest: sed ita se rẽ in omnibus habere dicet. Cùm autem multarũ rerum adhibeatur inductio, alterq; non concedat id de toto genere, tum postulandum est, vt demõstret quanam in re ita se nõ habeat. Proponendum autem id est, vel quod omnino refelli non poßit, vel quod in multis perspici facilè non poßit, neque etiam quæri debet conclusio. sin secus, cùm alter non resistat, ratiocinationi nihil loci relinquitur. In ambiguis, eum qui diuidit, interrogare oportet: vt proposito bono, vtrum hoc, an alio modo dicatur. igitur hoc modo bonum pretiosum est. Atque in his facilis est responsio. non enim multæ interrogationes simul rogandæ sunt, quandoquidem vna sola requiritur responsio. Cùm verò quæstio difficilis probatu sit: vel definitionem requiret, vel ex iis erit, quæ multis modis, aut per trãslationem dicuntur, aut non longè à principiis abest. quòd si ex quo sit genere cognoscatur, intelligetur etiam id aut definitione explicandum eße, aut adhibendam esse diuisionem, ex qua declaretur ambiguitas: vel propriam dictionẽ inquirendam esse, vel mediarum propositionum copiam nobis suppetere. ex iis enim, licet media pauca sint, probatur id quod propositum est.

De ratione respondendi. Cap. II.

Necessarium est, vt is qui respondet, rem in disputationibus defendat, quæ constituta sit tanquam vel probabilis, vel non probabilis, vel neutra. Atque probabilis vel non probabilis, vel huic, vel illi definitè, vel sibi ipsi, vel aliis, vel infinitè omnibus conuenit. cúmque is qui scitè ratiocinatur, id quod propositum est, ex probabilioribus demonstret, perspicuum est, si improbabile omnino ponatur, non debere eum qui poscit quæstionem id dare, quod omnino non probetur, aut quod probetur illud quidem, sed minus quàm conclusio. ea verò quæ probantur omnia, & quæ minus improbabilia sint conclusione, danda erunt. Simili quoque modo si nec probabilia sint, nec improbabilia, danda erunt. si verò non omnino probabile, aut non probabile sit, sed ei tantùm qui respondet, tum iudicare debet concedendúmne sit, nécne. quòd si is qui respondet, alterius sententiam defendat, eius mentem spectabit, vt quid concedendum, & quid negandum sit, cognoscat: veluti bonum & malum idem esse, vt placet Heraclito: vel motum non esse, vt Zeno inquibat: & id quod est, vnum eße, ex Parmenidis sententia: vel vt Melissus aiebat, id quod est, vnum esse, atque immobile. tūc enim concedet & dicet Heracliti vel Zenonis sententia ita dicendum esse. Cùm verò hoc probabile vel improbabile, vel ad conclusionem efficiendam valeat, vel non valeat: si probetur, neque ad conclusionem efficiendam valeat, dare, & probabile dicere debemus. si autem neque probetur, neque ad conclusionem faciendam valeat, id quidem dandum erit, sed ita, vt non probabile esse significemus, quò vitemus amentiam. si verò probabile sit, pertineát que ad rem, id quidem probari dicemus, sed ita finitimum ei esse quod principio statuebatur, vt eo conceßo propositum tollatur. si ad conclusionem efficiendam valeat, & admodum improbabile sit, respōdebimus eo posito effici cōclusionem, sed stultum id esse quod afferatur. Cùm autem nec probabile nec improbabile sit, nihílq; ad efficiendam conclusionem valeat, id sine vlla distinctione dandum erit. si valeat, significandum erit eo posito sublatum iri propositum. sic enim & ei qui poscit quæstionē, nihil eius culpa futurum est: & is qui quæstionem ponit, conclusionem efficiet, cùm id quod afferatur, ei concessum sit. Ei verò qui poscit quæstionem, quíque non intelligit, licet dicere, Non intelligo: & petere ab eo qui ponit quæstionem, vt ea quæ rogat, declaret. Cùm autem ambiguum quid sit, si omni ex parte verum sit aut falsum, concedi aut negari debebit. in omnibus enim conuenit responsio. sin quadam ex parte falsum sit, & quadam

ex parte verum, prius indicandum erit. si verò respondeat, & ex responsione eius, quod non probatur, postea distinguat, dubium erit an primò ambiguum perspexerit. quòd si ambiguum verbum non præuideat, respondeatque, tum dicendum erit se id concessisse, cum nõ illius, sed alterius rationem haberet. Propositum autem non probabile timidè defendendum erit. quod sanè multis modis esse potest. Id enim non probabile est, ex quo incommoda & absurda oriuntur: vt si quis dicat omnia vel nihil moueri. & ea omnia, quæ deteriores sequi solent, cuius generis illud est, facere quàm accipere præstat iniuriam. eum enim oderunt, non quòd disputationis gratia hæc defendat, sed quòd ea dicat quæ sentiat. In argumentis, in quibus falsum concluditur, dissoluendum illud est, ex quo falsum efficitur. falsum enim ex proposito falso concluditur necessarió. Spectare igitur debemus, ex quonam effectum sit falsum. multa enim fortasse falsa in argumentatione inerunt: vt si quis sumat, eum qui sedet, scribere, & Socratem sedere: concluditur, Socratem scribere. hac igitur enunciatione, Socrates sedet, euersa, nihilominus falsum manet. ita fit vt ex alio natum sit falsum, propterea quòd omnem sedentem scribere dicebamus. Sed quatuor modis impediri potest, ne concludatur argumentatio. primùm refellendo id ex quo falsum est: secundò resistendo ei qui ponit quæstionem. ille enim fortè fortuna rogat, num omnis motus terrorem incutiat. nec tamen prius concludere poterit, hunc qui motus sit, terreri. Tum impeditur reprehendendo rogatum, cùm non omnis motus terrorem incutiat, sed quidam, qui vel ex commutatione, vel ex accretione, vel ex diminutione nascitur, vel si dixerimus quæstionem vitiose positam esse. quartò tempus plus æquo protrahendo. nonnulli enim in refutando ea ad differendum afferunt, quæ plus temporis desiderant, quàm disputandi postulet consuetudo. Atque ex his quatuor prima est refutatio, & dissolutio: cætera verò solùm sunt impedimenta quædam. Reprehensio autem argumentationis non eadem est per se, atque ex interrogatione. sæpe enim is qui rogatur, in causa est cur non rectè tractetur argumentatio, quòd non concedat argumenta, sed difficilis proteruúsque sit, ac sæpe etiam is qui rogat. Et quemadmodum euenit, vt cùm falsa argumentatio est, is qui ponit quæstionem, quàm accommodatissimè disputet cum eo qui respondet, ita cùm argumentatio per sese refellenda non est, efficitur vt is qui rogat, malè interrogans argumentationem refellat. Vt autem in cæteris omnibus vsu venit, vt socius scelestus communem rem impediat, sic etiam in disputationibus efficitur id quod & interroganti

& respondenti sæpe euenit. Idem error in ratiocinationibus est, cùm aut pluribus aut paucioribus quàm oporteat, demonstrantur. Argumentatio autem clara est vno modo, qui maximè in populi ore versatur, cùm conclusa est. altero, cùm è ratiocinationibus antecedentibus, & prioribus conclusionibus est conclusa. Præterea cùm prætermissum quid est quod valdè probabile sit, omissúmque illud sit, propterea quòd sit omnibus probabile, atque perspicuum. Fit autem argumentatio falsa quatuor modis. primùm, cùm videtur concludere, neque concludit: quod ratiocinatio certandi studio comparata dicitur. habet enim fallacem formam: veluti si quis in secunda figura vniuersum genus aiens concludat hoc pacto: quæ peperit, pallida est, maius propositum est. Mulier hæc pallida est, minus. Mulier igitur hæc peperit. Error verò est in argumentationis forma, non secus ac in aliis fit, in quibus si materia adsit, formáque desit, nihil est perfectum necessarió. nam æs quia æs sit, non continuò lebes erit: verùm reciprocabitur, si lebes sit, quoniam necesse erit æs itidem esse. ita in ratiocinatione eueniet, in qua si forma, hoc est figura seu ratio desit, materia minimè sufficiet, vt propositiones etiam si veræ sint, ratiocinationem efficiant. Verùm si ratio figuræ recta sit, materiaque non sit, fiet ratiocinatio cuius generis sunt ratiocinationes quæ propositis falsis verum concludunt. Altero modo falsa est argumentatio, cùm efficit illa quidem aliquid, sed quod ad rem propositam non pertineat. quod iis accidit maximè, qui eò rem deducunt, vt absurdi quippiã concludant. Nobis enim propositum est demonstrare, animal non omni animato conuenire. quod si non admittatur, conueniat omni, sic, animal omni animato, animatũ plantæ, animal igitur omni plãtæ. hæc ratiocinatio est falsa ipsa quidem, sed nihil ad rem pertinet, propterea quòd nobis propositum erat demonstrare animal non omni animato conuenire, quod demonstratum est ex ratiocinatione falsa, per quam quis vrgetur incommodo. Tertio modo falsa est argumentatio, cùm aliquid concludit quod instituta res postulet, sed non propria ratione, id est, si ea quæ non est propria medicinæ, videatur medicinæ esse, aut geometrica quæ non est, aut dialectica quæ non est, & quæ extra dialecticorum regulas concluditur, vt dialecticorum regula sit. Ex probabilibus ratiocinari, nos per illam ex iis quæ non probantur, ratiocinari velimus. Quarto, cùm ex falsis concludit, siue falsa siue vera sit. quare perspicuum est, primùm considerandum esse an argumentatio concludat, deinde verúmne an falsum, tum ex quibus. si verò ex falsis, quæ tamen probabilia sint, dialectica erit. sin ex veris, sed quæ

probabilia non sint, vitiosa erit conclusionis argumentatio. si & falsa & valdè improbabilia concludit, vitiosa erit vel omnino, vel in re de qua agitur.

## DE REPREHENSIONIBVS FALLACIBVS.

Hoc nobis loco propositum est, de fallacibus & captiosis reprehensionibus disserere: quæ nobis discendæ sunt, nõ vt eis vtamur, sed magis adeò, vt si quis nos velit circunuenire, illius à nobis fallaciam propulsemus. nam vt medicis vsuuenit, qui multùm operæ consumũt in herbarum venenis cognoscendis, vt ea vitent, & ad medicinam non adhibeant, ita etiam nobis vsuuenit. Est quidem vera reprehensio repugnãtiæ ratiocinatio. repugnantia enim nõ vnius verbi est, sed rei, & verbi non synonymi, sed eiusdem: quæ quidẽ ex iis quæ data sunt, necessariò concluditur, non adiuncto eo quod principiò dictũ est, quod eadem ex parte, & in eadem re, eodémq; modo, & in eodem tẽpore dicatur. quæ autem præ se fert reprehensionis speciem, est, quæ prætermissione earum partiũ quas reprehensioni attribuimus, fallaciter reprehendere videtur, non tamen verè reprehendit. omnis autẽ vera reprehensio ratiocinatio est, at non omnis ratiocinatio est reprehensio. est enim reprehẽsio repugnantiæ cõclusio: quôdq; in ea ponitur, repugnãter constituitur: ratiocinatio verò solùm cõcludit. Vt enim in aliis rebus vsuuenit, vt in iis quæ veræ sunt, constent ea quæ speciem præ se ferunt veritatis (aurum quidem verè est, aurũ verò videntur etiam ea quæ felle infecta sunt, itémq; argentum est reuera, sed stannea quoq; ex argento facta videntur) ita etiam reprehẽsio, quæ tum vera est, tum quædam vera species ac simulatio, quæ fallax itidẽ nominatur. cuius genera sunt duo, aliæ enim reprehensiones in verbis sunt, aliæ in rebus. earum quæ in verbis spectantur, speciémq; efficiunt, sex sunt genera. homonymia, ambiguitas, adiunctio, distinctio, accentus, forma orationis. Rerum autem captiosa genera septem sunt: ex accidente, quodã modo & omnino, ex reprehensionis ignoratione, à consequẽtibus, ex repetitione eius quod initiò dictũ est, cũ id quod nõ est causa, pro causa ponitur: septimũ, cùm multa rogata pro vno ponuntur. Deinceps quid vnumquodque horum sit, exponemus. Ac primùm quidem ex iis quæ ex verbo existunt reprehensiones, ex captionibus ducũtur, ex homonymia hoc modo: Qui sciũt, discunt. rogamur enim númnam di-

ſcant ij qui ſciunt: & non, reſpondemus. tum illi, non diſcunt, inquiunt. diſcipuli igitur qui ſciunt, diſcunt. atque hac ratione nos decipere conantur, cùm repugnantiam in concluſione eſſe omni ſtudio probare cõtendunt. ſed nulla repugnantia eſt, cùm diſcere homonymum ſit, & nos reprehẽſionem ita definiuimus, vt eſſe illam repugnantiæ ratiocinationem dixerimus, verùm vnius & eiuſdem non verbi, ſed rei. quibus quidem fit rebus, vt hæc vera reprehenſio non ſit, ſed quæ veræ ſpeciem præ ſe ferat. nam & ſcire is dicitur, qui ſcientia vtitur: & is, cui traditur ſcientia. Ex ambiguitate hoc modo: Num quod quis cognoſcit, id cognoſcit? reſpondemus, etiã. quod enim quis cognoſcit, id cognoſcit. tum illi iterum interrogantes aiunt, cognoſcitne aliquis geometriã? reſpondemus, etiã. tum aiunt, geometra igitur cognoſcit. ambiguitas in illis verbis, quod & id exiſtit: propterea quòd fieri poteſt, vt hac oratione & is qui cognoſcit, & id quod cognoſcitur, pro eo qui cognoſcit, explicetur. Ex adiunctione ſic. roget aliquis, poßitne quis ſedens ambulare: reſpõdemus, nõ. at Socrates, inquit, nõ ſedet, & ſedens eſt: reſpõdemus, etiam. tũ ſequitur, nõ poteſt ambulare? reſpondemus, etiam. ait, igitur ſedens poteſt & non poteſt ambulare. Ex coniunctione appellatur propterea, quòd adiungens interrogat, num quis ſedens ambulare poßit. Ex diſtinctione hoc modo. Quinq; ſunt duo & tria? reſpõdemus, etiã. quid? quinque ſunt tria? & quinque duo ſunt? non. id fit quia & tria & duo diſtincta interrogat. Ab accentu, ſi in dialecticis verſari velimus, non facilè concluſionem faciemus, in cæteris verò longè facilius. veluti Homerum nonnulli defendunt aduerſus eos qui eum coarguunt quaſi abſurdè ſcriptũ reliquerit, Hoc ȣ̀ putreſcit imbre. quod illi dum accentu explicant, ȣ̀ acuto ſono notari inquiunt. Illud quoque de Agamemnonis ſomnio explicant, & aiũt non ipſum Iouem dixiſſe ſe velle dare victoriam, ſed eum ſomnio id mandaſſe. quod cùm defendunt, aiunt Homerum ſequutum eſſe loquendi morem Atticorum, qui infinitis verborum pro imperatiuis vti conſueuerũt.

Ex forma autem orationis eueniũt, quando non idem eodem modo explicatur: vt ſiquis roget, virile nomen eſt muliebre? reſpondebimus, nõ. quidnam igitur, inquiet, neq; virile eſt neutrum? reſpondemus, etiam. neq; muliebre eſt neutrum? tunc quoque etiam reſpondebimus. igitur, inquiet, idem erit virile & muliebre nomẽ. nam forma orationis qua dictũ eſt hæc vtraque neutra eſſe, captionem fecit. Atque hæ captioſæ concluſiones ſunt, quæ ex verbo ducuntur. Ex rebus verò vna ex accidente oritur, quæ fit, cùm idem & rei & accidenti cõuenire ſtatuatur. aiunt enim, num id quod

album est, deãbulat? negamus. quid? Socrates nónne albus est? est dicimus. num deambulat? deambulat respondemus. id igitur, inquiunt, quod album est, deambulat. Ex eo autem quod quodam modo & omnino dicitur, fallax conclusio nascitur, cum id quod non est, esse sumitur: vt si quis roget, num id quod non est, sit. dicemus non esse. deinde rogabit, nunquidnam id quod non est, opinabile sit? respondebimus, etiam. igitur id quod non est, est. nos tum dicemus id quodam modo esse. tum ille nos cogere conabitur, vt omnino esse demonstremus. est enim quodam modo, si quidem opinabile est, & de eo habetur opinio, quæ sanè est, non vt illud sit, sed vt non sit. Hoc etiã eodem se habet modo, Deus comprehensibilísne est? non esse dicimus. quid? comprehensibilis non est? tum nos, propterea quòd comprehendi non potest. tum illi, Deus igitur comprehensibilis. Sed hoc pacto illud quod quadam ex parte est, omnino esse volunt. Captiosa argumenta ex reprehensionis ignoratione oriuntur: vt eandem rem duplam esse, & non duplam. quòd si respondeamus non, aiunt, nónne duo vnius sunt dupla, trium non sunt dupla? igitur eadem res dupla & non dupla est. sed reprehensionis definitio dicebat, vnius & eiusdem. hæc verò reprehensio eandem rem esse duplam non vnius & eiusdem, sed alterius itemque alterius concludit. Quæ nascuntur ex repetitione eius quod initio dictum est, tot modis fiunt, quot potest sumi id quod initio fuerat dictum. Videntur enim reprehendere propterea, quòd quid idem, quidque alterum sit, videri nõ poßit. nam qui vult probare hominem esse lignum, interrogat hoc modo, nunquid homo lignum est? nos verò negamus. tum ille, quid? inquit, nónne homo est ridens? affirmamus. tum ait, sed ridens est lignum, igitur homo est lignum. huic respondemus, hominem, & natum esse ad risum, idem esse. sique cõcesserimus hominem esse lignum, ridens quoque lignum esse concessum erit. tu verò cum animum ad hominem lignum esse demonstrandum appulisses, idem rogatum, propterea quòd idem erat tibi concessum, assumpsisti. idque est quod initio fuerat petitum. Ex consequentibus argumenta fallaciter concluduntur, quòd consequens retrò dici putetur. nam propterea quòd mel flauum est, omne quod flauum est, mel esse arbitramur. tũ rogo, igitur bilis est mel? negamus. quid? an bilis flaua est? affirmamus. quod flauum est, nónne mel est? & quia mel flauum est, bilem mel esse consequitur. Reprehensiones captiosæ ex eo quòd id quod causa non est, pro causa ponitur, ex iis assumũtur, in quibus dicitur nõ ex eo falsum effici. Si quis enim roget, Socrates scribitne? dicimus, non. subiunge enim illum non scribere, tum perge, Socrates

non sedet? respondemus, etiam. omnis sedens scribit, Socrates igitur scribit. hoc verò factum est, quòd nos non sedere Socratem diximus: cum præsertim conditionem & pactionem seruaremus illum nō scribere. neque enim scribit. At tu fallacia nixus inquisti Socratem sedere, & ex eo illum scribere, quod falsum est, conclusisti. nos verò id ex hoc nō effici respondemus. non enim ex eo quòd sedere Socratem sit statutum, effectum est falsum, illum scilicet scribere: quoniam si stare constituatur, falsitas nihilo secius manebit: quoniam vt tu dixisti, opinio tua fert omnem sedentem scribere, dices etiam omnem stantem scribere. ita fit, sedere Socratem, falsæ conclusionis causam non esse, sed propterea quòd dictum sit omnem sedentem scribere, cum tu id pro causa posueris, quod causa non est. Postremò apertissimus modus falsum ex proposito non effici, existit tum, cum ratiocinatio per quam quis vrgetur incommodo, quæ à proposito fit, à mediis sit disiuncta: vt si quis mediam lineam lateri quadrati non æqualem esse demōstrare velit, id dicet: quod si non admittas, & æqualem esse dicas, ea senties quæ Zeno, qui aiebat non esse motum. nam qua ex re id huius causa effectum est? Alter modus est, si id quod fieri non potest, proposito coniunctum sit, non tamen ex illo efficiatur. id quod eueniet in superioribus & inferioribus ei qui coniunctum sumat. in inferioribus hoc modo: Si A conuenire B ponatur, B autem C, & C D: falsumque sit B conuenire D: si A conuenire B ablatum sit, falsum etiam remanet. A igitur conuenire B, non causa est cur B conueniat D. quod falsum est: quia licet id auferatur, falsum tamen adhuc restat. ex quo conficitur, vt vnum propositum ex iis quæ in ratiocinatione insunt, falso dicatur, & falsitatis sit causa, ipsum est, B omni D conuenit. In superioribus autem hoc modo. est enim ratiocinatio suprà quàm propositum. dicet igitur quispiam, A de omni B dicitur. sique alius nolit, velitque non de omni, quid tum postea? ille A de omni B dici statuit, vt ego quoque dicebam: atque ex eo demonstrare vult illud absurdum ex huiusmodi proposito conclusum esse, atque me hoc pacto loquētem reprehendet, A in omni B dicitur. cumque huic duas propositiones, minorem inquam, quæ hoc modo se habet, E de omni A dicitur, & F de omni B, coniungat, F de omni A: quod falsum atque absonum est, concludet: atque id absurdi ex eo illatum esse, quod ego initio posueram, A de omni B dici, probare omni studio conabitur: cui quidem nos respondemus, id non esse ex eo factum, sed eius rei causam esse, quòd ipse F de omni A dici concluserat, ille igitur id pro causa ponens, quod causa non est, vult fallaci con-

clusione decipere. Reliqua captio est, cum multæ interrogationes pro vna habentur: cuius generis illa est: Qui hominem ferit, hominésne ferit? respõdemus, non. sique hunc & illum verberet, hominémne verberabit? non, sed homines. quid? hic & ille qui verberatur, homo est: qui igitur verberat hos, hominem verberat. idque effectum est propterea, quòd duo rogata vnum fecit. atque ob hanc causam hic & ille homo est. Sed hæ quidem captiones ad eam referri omnes possunt, quæ ex eo oritur, quia quid reprehensio sit, ignoratur. est enim reprehensio ratiocinatio cõtraria vnius & eiusdem non verbi, sed rei, & verbi non synonymi, sed eiusdem: quæ ex iis quæ data sunt, necessariò concluditur, non adiuncto eo, quod initio dictum est, quod ex eadem parte, & in eadem re, eodémque modo, atque eodem in tempore dicatur. est enim reprehensio ratiocinatio contraria, sed non vnius & eiusdem verbi, neque homonymi, vel ambigui, neque synonymi. Potest autem aliquis verbum synonymum ponere, & ex eo reprehendere, hoc modo: hic homo philosophúsne est? nõ: sed hic homo, Socrates videlicet, philosophúsne est? est. deinde assumit hoc verbum homo, quod synonymum est, & ait, philosophus igitur est homo. Ex iis autem quæ initio data sunt, refellet quispiam, si id quod causa non est, pro causa statuat. Non adiuncto autem eo quod initio dictum est, adiunximus, propter eos qui id quod principio dictum erat, repetunt, atque assumunt. Quod ex eadem parte, & in eadem re, ac reliqua, diximus, ne id quod omnino & quodam modo se habet, concludatur. Atque eodem in tempore, apposuimus, vt si quis dicat, sufficitne fortis Hector pro Troianis? etiã. quòd si infirmare velimus Hectorem non sufficere pro Troianis, cum Achilles pro Græcis pugnet, dicemus. Sunt etiam alia quatuor quæ exquirunt ij qui certandi & vincendi studio disputãt, falsum, admirabile, solœcismus, & facere vt is qui contrà disputat, nugetur. quæ sanè vera nõ sunt illa quidem, sed veritatis speciem præ se ferunt. Ac falsum quidem sic, vt si quis dicat, Simo bonus est, & sutor non bonus. alter transfert bonum quod ad mores pertinet, ad artem, & eum qui sic loquitur, falli demonstrat. quem enim, inquit, dicis bonum, rursus dicis non bonum. Admirabile, contráque opinionem omniũ, hoc modo: Cõtra opinionem est bonos viros non laudare. Inter admirabile & inopinatum interest, quòd inopinatum dedecus inurit ei qui ita opinatur, admirabile verò est solùm multorum opinionibus contrarium. Fatetur quidem aliquis Periclem in rebus bellicis fuisse strenuũ: id quod à multis traditum est. in Repub. autem non ita se gessisse, sed cùm indigeret, quinquaginta

talenta consumpsisse, quemadmodum ipse Athenis dicebat. igitur fallaciter ad id compellet, quod est contra opinionem omnium, dicétque, non laudas eum, qui laudibus dignus videatur. Solœcismus, id est barbara locutio, fit, si quis ita roget, quod verè dicis, verúmne est? etiam. dicis hoc esse lapidem, est igitur verè hoc lapidem. Negatio est, cùm idem sæpe iteratur. vt siquis nares simas dixerit, hic tanquam bis nares dixisset, videbitur in disputatione in nugationem incidisse. ait enim is qui contrà disputat, partes illas simas à naribus contineri, ex quo effici vult, vt bis nares dixerit. Sed hæc sunt quibus sophistæ vtuntur. Atque ea quidem quæ ad disserendi rationem pertinent omnia, cum summi rectoris & domini numine, & auxilio ad finem perduximus.

FINIS.

5643737

